

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	90
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2022

RADA REDAKCYJNA

prof. dr hab. Ewa Głowacka – przewodnicząca (Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. Mariola Antczak (Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki), prof. Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), John C. DeSantis (Dartmouth College Library, Hanover, NH, USA), prof. Dr. Ágnes Hajdu Barát (Association of Hungarian Librarians – President), prof. Artur Jazdon (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Maria Juda (Instytut Nauk o Kulturze, UMCS w Lublinie), prof. Bożena Koredczuk (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Dariusz Kuźmina (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), dr Tomasz Makowski (Biblioteka Narodowa), prof. Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), dr. Peter Organisiak (Morgridge College of Education, University of Denver, USA), prof. Maria Próchnicka (Instytut Studiów Informacyjnych, Uniwersytet Jagielloński), dr. Egbert John Sánchez Vanderkast (Instituto de Investigaciones Bibliotecológicas y de la Información, Universidad Nacional Autónoma de México), dr. Lynn Silipigni Connaway (Online Computer Library Center – OCLC, Dublin, USA), prof. Barbara Sosińska-Kalata (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), Jolita Steponaitienė (Martynas Mažvydas National Library of Lithuania), prof. Anna Tokarska (Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary), prof. Grażyna Wrona (Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia)

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

Przegląd Biblioteczny jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.

Pełne teksty roczników 1927-2021 dostępne są w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl;
pełne teksty roczników 2009-2021 znajdują się na Platformie Czasopism Naukowych SBP
Open Journal Systems: ojs.sbp.pl/index.php/pb

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 90

2022

zeszyt 2

Kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 70 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA, MARZENA ŚWIGOŃ, EWA GŁOWACKA:
The use of Academia.edu, ResearchGate, Google Scholar, Scopus, and
Publons among the Polish researchers of social
communication and media sciences 137
- TERESA ŚWIĘCOWSKA: E-booki w bibliotekach publicznych w Polsce.
Wyniki badań wstępnych 170
- HUBERT KOWALSKI, ARKADIUSZ CEGLIŃSKI, WOJCIECH ZABŁOCKI: Podróż
służbowa Marii Pisarskiej. Bibliotekarka Państwowego Muzeum
Zoologicznego w Wielkiej Brytanii w 1947 roku 191
- MAGDALENA B. KRÓL: Polityka naukowa państwa a kierunki zmian
w polskich czasopismach naukowych z obszaru zarządzania
w latach 2001-2020 207

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Przegląd piśmiennictwa krajowego (*Barbara Koryś*) 227
- Z lektur zagranicznych (*Jacek Wojciechowski*) 232

Z ŻYCIA SBP 239

KOMUNIKATY

- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2021
(*Jadwiga Sadowska*) 253

WSPOMNIENIA

- Maria Lenartowicz (1925-2021) (*Maria Burchard*) 255

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 259

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 90

2022

Issue 2

„The Library Review” was awarded seventy points in the official register of journals of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTYKUŁY

MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA, MARZENA ŚWIGOŃ, EWA GŁOWACKA: The Use of Academia.edu, ResearchGate, Google Scholar, Scopus, and Publons among Polish Researchers in the Field of Social Communication and Media Sciences	137
TERESA ŚWIĘCKOWSKA: E-books in Polish Public Libraries. Preliminary Research Results	170
HUBERT KOWALSKI, ARKADIUSZ CEGLIŃSKI, WOJCIECH ZABŁOCKI: Maria Pisarska’s Business Trip. The Librarian from Polish State Zoological Museum in Great Britain in 1947	191
MAGDALENA B. KRÓL: Science policy in Poland and changes in Polish scientific journals in the field of management in the years 2001-2020.....	207

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	227
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>).....	232

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	239
---	-----

MESSAGES

Adam Łysakowski Scientific Award 2021 (<i>Jadwiga Sadowska</i>).....	253
--	-----

OBITUARIES

Maria Lenartowicz (1925-2021) (<i>Maria Burchard</i>)	255
---	-----

GUIDELINES FOR AUTHORS.....	263
-----------------------------	-----

MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: mdkisilo@uw.edu.pl
ORCID 0000-0001-5733-5424

MARZENA ŚWIGOŃ
Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: marzena.swigon@uwm.edu.pl
ORCID 0000-0003-3600-8349

EWA GŁOWACKA
Instytut Badań Informacji i Komunikacji
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: egt@umk.pl
ORCID 0000-0001-9538-9386

THE USE OF ACADEMIA.EDU, RESEARCHGATE,
GOOGLE SCHOLAR, SCOPUS, AND PUBLONS
AMONG THE POLISH RESEARCHERS OF SOCIAL
COMMUNICATION AND MEDIA SCIENCES

Dr hab. prof. ucz. Małgorzata Kisilowska-Szurmińska pracuje na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW. Jej zainteresowania badawcze obejmują kompetencje informacyjne, czytelnictwo i recepcję mediów, komunikację naukową.

Prof. dr hab. Marzena Świgoń pracuje w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UWM, kieruje Katedrą Badań Mediów. Członkini Komitetu Naukoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Senior Academic Associate – CIBER Research Ltd. Redaktor naczelna czasopisma „Media-Kultura-Komunikacja Społeczna”. Zainteresowania naukowe: komunikacja naukowa, dzielenie się wiedzą, zarządzanie wiedzą i zachowania informacyjne.

Prof. dr hab. Ewa Głowacka pracuje w Katedrze Badań Przerzeleni Informacyjnej w Instytucie Badań Informacji i Komunikacji UMK. Jej zainteresowania badawcze to: architektura informacji, kompetencje informacyjne i medialne, komunikacja naukowa w naukach społecznych, ekologia informacji, zarządzanie jakością w systemach informacyjnych.

KEYWORDS: Social Communication and Media Sciences. Academia.edu. ResearchGate. Google Scholar. Scopus. Publons.

ABSTRACT: **Aim** – to define the degree of activity, bibliometrics, and altmetrics of Polish researchers in social communication and media sciences on scientific websites: Google Scholar, ResearchGate, Academia.edu, Publons, and Scopus, and purposes of their use. **Methodology** – quantitative study on the research sample of 570 academics. The collected data were then subjected to statistical analysis. **Findings and conclusions** – The intensity and manner of using the websites depend on the period of their operation, differences in functionalities, but also on the publishing and scientific activity (sharing bibliographies and texts on the websites, communication and information exchange, cooperation) of researchers.

INTRODUCTION

Since the middle of the first decade of the 21st century, scientific communication has gained newer channels ever. Tools, services, and websites have been developed in which scholars can show and share their achievements, create networks of contacts, and show their impact on science. The article analyzes Polish researchers' in social communication and media sciences presence in several resources of this type: Google Scholar, ResearchGate, Academia.edu, Publons, and Scopus. The focus was on determining the scale of this presence and usage of various functions and capabilities of platforms by the respondents – primarily publishing their work. Attempts were also made to show the current impact and popula-

rity of scientists and their work presented on the websites studied. These platforms have many different functions. Google Scholar, and especially Google Scholar Citations (GSC), although it is not strictly a social tool, is often analyzed together with the platforms mentioned above. It allows academics to create their profiles and add a bibliographic list of publications; the website provides the current number of citations for individual titles.

Furthermore, it provides the author's h-index (automatically calculated). Academia.edu and ResearchGate provide the opportunity to build relationships between scientists and offer alternative reputation measures other than the number of citations or publications. Users of both websites can create private profiles where they can publish their works. ResearchGate also has many functions characteristic for social networking sites: exchanging messages, maintaining contact with other users on Internet forums, creating blogs, and participating in virtual groups. ResearchGate and Academia.edu allow users to ask questions to the entire community of these websites.

In addition, colleagues from one institution are visible to one another. Publons is a website for scientists integrated with the Web of Science database, ORCID, and thousands of scientific journals. It enables scientists to quickly and efficiently track and present in one place more complete data on their international recognition as authors of texts indexed in Web of Science, as journal editors and reviewers. Publons also has the advantage of allowing the number of reviews made by a researcher to be shown along with the journal title in which the peer-reviewed article appeared. Scopus is a scientific database maintained by the Elsevier publishing house. It contains information on published research papers, such as journal articles, books, conference papers, and patents. It also indicates citations of these works. Apart from the option to inform about publications and post their full texts, the discussed platforms also show citation indicators and altmetrics.

The analysis of these options by scientists gives an image of their activity in new channels of scientific communication. It also shows the primary purposes of using the platforms. Each of the websites has its specificity in this respect and offers slightly different indicators. Citation registration and h-index platforms show the impact and productivity of researchers. On Academia.edu, the impact is visible thanks to the number of pageviews. RG Score records impact and popularity, which means productivity and a researcher's interactions with others. The question and answer (Q&A) section of this site may also help you research interactions.

RESEARCH OBJECTIVES

The research objective was to determine the degree and goals of using websites and platforms for scientists by researchers involved with social

communication and media sciences in Poland. The study group consisted of employees of 20 different higher education institutions in units providing education in the field of journalism, library science, and information science or other studies related to the discipline. Detailed analysis of demographic and academic features of the population is discussed in other publication (Świgoń, Głowacka, & Kisilowska, 2022).

The following research questions were posed:

- What is the respondents' scale on scientific platforms and which platform is the most popular one?
- How are bibliometrics and altmetrics distributed in the study group of scientists?
- What is the scale of sharing full texts on RG and Academia.edu?
- Do the respondents use several platforms simultaneously?
- What are the functions (goals) of using the websites?

STATE OF RESEARCH

In 2014 Richard Van Noorden researched the popularity of ResearchGate and Academia.edu in a group of 3,000 representatives of science, humanities, and social sciences. He noticed large differences in the preferences of using the websites mentioned above: in ResearchGate, representatives of exact sciences are most often present, and in Academia.edu – representatives of humanities and social sciences (Van Noorden, 2014). Similar results were recorded in 2015 and 2017 by Jose Luis Ortega. He stated that representatives of humanities and social sciences treat ResearchGate primarily as a channel of scientific communication (Ortega 2015, 2017).

In 2015, María I. Míguez-González, Iván Puentes-Rivera, and Alberto Dafonte-Gómez analyzed the activity of media experts from universities in the north of Portugal on the same websites. Their research shows that nearly 60% of scientists from the study group were present in academic social networks, but only every sixth researcher entered all their data into the profile. ResearchGate was used less; one person deposited 11 documents on average there, while on Academia.edu, it was 18 publications. The mean number of views, followers, and following was significantly lower for ResearchGate (82 views, 38 followers, 31 followings) compared to Academia.edu (973 views, 169 followers, 106 followings) (Míguez-González, Puentes-Rivera & Dafonte-Gómez, 2017).

Małgorzata Kowalska and Przemysław Krysiński (2019) studied how Polish representatives of social communication and media sciences communicate their latest scientific achievements. They attempted to identify scientific publications for the years 2017–2019 on Google Scholar, ResearchGate, and Academia.edu. The objective of the research was to check

whether the researchers selected in a random sample post information about their publications on these platforms, what the form of their scientific messages is (sharing bibliographic descriptions of documents, full texts, pre-and post-prints), and what the perception of users is (views, downloads, citations, comments, questions, discussions, recommendations). The authors also tried to answer the questions of whether these websites constitute an alternative to bibliographic databases in the processes of managing one's achievements and whether the available altmetrics (e.g. downloads, views, comments, discussions, recommendations, etc.) can be a determinant in the evaluation of a scientist's activity and achievements. Fifty-five women and 45 men participated in the study. As the authors emphasize, the results of their research indicate a low level of use of the potential of the three analyzed websites. Although 60% of scientists have a profile on at least one website, the rest are not present. Out of a total of 113 identified profiles of scientists, only 65 publications from 2017–2019 are included. The small number of altmetrics established in them also indicates that if these metrics were to play an essential role in assessing the value and impact of scientific publications today, this assessment would be unfavorable for the Polish representatives of social communication and media sciences covered by the study (Kowalska-Chrzanowska & Krysiński, 2020).

The issue of sharing research conducted by information scientists and bibliologists on scientific websites representing institutes of scientific information and library science of Iranian universities was studied by Amir Reza Asnafi, Mohammad Amin Erfanmanesh, and Maryam Pakdaman Naeini (Asnafi et al., 2017). They were interested in the activity of scientists on Research Gate. Thirty-six people were active on the website, and 654 documents were made available. It was noted that articles, conference papers, and books were shared more frequently than other documents. It was also shown that there was a positive, statistically significant correlation between the documents cited in Scopus and their views in ResearchGate. This means that as the number of citations for indexed documents in Scopus increases, their views in ResearchGate also increase.

In Poland, information scientists and bibliologists in generally accessible social networking sites were also analyzed. These include the survey conducted by Lidia Jarska in June 2015 among 209 scholars. On their basis, the author concluded that 35 respondents have a Facebook account, most of whom are Ph.D. holders, aged 31-50, 20 scientists are registered on LinkedIn, 12 respondents have a Twitter account, and 11 are present on GoldenLine (Jarska, 2016). Research conducted by Bernadeta Iwańska-Cieślik from March 2015 is also interesting. It concerns using various network space channels to present their scientific achievements, including social scientific websites Academia.edu and ResearchGate, by 261 representatives of units related to information science and bibliography. According to

its results, 51 respondents use Academia.edu to share publications (in this group, the dominance of women and people with a Ph.D. was observed), and 37 use RG (Iwańska-Cieślik, 2016).

On the other hand, Natalia Białka studied Polish bibliologists and information scientists in terms of using two platforms: Academia.edu and ResearchGate. Collecting data on employees was limited to the following variables: age (in a dichotomous division into younger and older researchers), gender, scientific status (education and position), research interests. The results of the analyzes confirmed the presence of representatives of Polish information science and bibliography in the analyzed social networks. In the structure of Polish information scientists and bibliologists present on Academia.edu and ResearchGate, women over 35 years of age, holding a Ph.D. degree, employed as an assistant professor, and specializing comparably in information science or bibliography dominate (Białka, 2019).

Shortly after its launch, Google Scholar Citations became the subject of information science and scientometric research. For example, Ze Huang and Bo Yuan (2012) studied differences in the number of citations between disciplines, correlations between indicators and citation patterns specific to individual researchers, and changes observed in research interests over time. Google Scholar Citations was also the subject of a series of studies by Spanish authors José Louis Ortega, also in collaboration with Isidro F. Aguillo. Aguillo (2012) studied the usefulness of Google Scholar (as a free bibliographic database) in bibliometric research. Together, they started (Ortega & Aguillo, 2012) by creating and analyzing a map of keywords used by researchers having their profiles in Google Scholar Citations, arranging them according to the Scopus Subject Area classes. The obtained data revealed that GSC users are primarily concerned with computer science and related disciplines, such as scientific information, mathematics, and bioinformatics. In the next study (Ortega & Aguillo, 2013), the authors prepared the institutional and national cooperation network characteristics based on data from Google Scholar Citations (based on data on co-authors of works registered in researchers' profiles). GSC has been recognized by the authors as a resource that can be used in research on cooperation networks, but only at the macro level – between countries and institutions, and with the reservation that the quality of the available data depends on the respondents themselves.

In 2014, Ortega and Aguillo conducted a comparative analysis of author profiles on Microsoft Academic Search (MAS) and Google Scholar Citations (Ortega & Aguillo, 2014). As they showed, profiles on GSC contain more academic publications and citations than those on MAS. However, they are dominated by computer sciences, while on the Microsoft website – they are more diverse in terms of the disciplines represented. On the other hand, there were more technical errors in MAS, such as duplicate

profiles or too rare data updates. Their advantages include access to many and varied publications, and thus demonstrating a broader scientific impact, the ability to adjust a profile to individual needs, and a system enabling bibliometric analyzes on large populations. The disadvantages are primarily technical limitations, such as duplicate profiles, false citations, possible data manipulation. In both cases, the authors concluded that search engines could only be used for evaluation and parameterization purposes in conjunction with other tools as an additional source of information. They considered MAS to be a better tool in analyzes of individual disciplines (at the institutional and individual level), while GSC – in personal evaluation (due to the variety of available materials and citations) (Ortega & Aguillo, 2014, p. 1155).

In the text on the evolution of users of scientific information websites between 2011 and 2012, José Louis Ortega (2015) describes (and uses) Google Scholar Citations as a tool for analyzing the number of users, their bibliographic indicators, institutional affiliation (including positions) and geographic affiliation. At that time, the users of Google Scholar who had their profiles on the website were primarily young scientists, mainly representing scientific information and technical disciplines, often also representing specific countries and institutions. Thus, the population of Google Scholar users could not represent the research on social media users targeted at academics.

Stefanie Haustein and her team (Haustein et al., 2014) studied the scale of the use of social media by bibliometrists – both in terms of their involvement (having a profile on the platform and updating information on their academic achievements) and the popularity of their articles in bibliography management tools. The results were different for different tools – for example, in the case of management tools, a significant difference was found between Mendeley and CiteULike. When it comes to the presence on social media platforms, most respondents (68%) declared having an account on LinkedIn, almost half on Twitter, and only about 20% on Academia.edu, Mendeley, or ResearchGate. The authors conclude that some online tools are heavily used by bibliometrists and represent a potentially valuable source of data on scientific impact.

Data on having a profile on GSC was collected twice – in February 2012 and November 2013 (see also Bar-Ilan et al., 2012). During this period, there was an increase from 13 to 30 accounts (i.e. from 23% to 53% of 57 respondents), which shows the growing interest in this website in the analyzed period. However, it was found that the bibliometrist community has a specific interest in scientific data and, as such, cannot be representative of other disciplines and fields of research.

In the next stage – a survey (71 responses) – the use and opinions of social media platforms in the community of bibliometrists were checked.

GSC was used most intensely among other platforms (Academia.edu, Mendeley, Microsoft Academic Search, ResearcherID (WOS), ResearchGate) in all types of activity studied, i.e. adding publications, removing inappropriate ones, merging duplicates, and checking citations. Out of 22 people who mentioned this tool as being used by them, the answers for individual activities were: adding publications – 10, deleting publications – 11, combining duplicates – 13, checking citations – 19. Researcher ID was the second platform most intensely used and indicated by 14 people.

The research on GSC also showed a thread of potential problems with the data presented there. Delgado López-Cózar and his team (2014) explored the possibility of non-existent indexing articles and manipulating bibliometric indices. In turn, the team of René Van Bevern (Van Bevern et al., 2016), working on GS resources, showed the risk of manipulating the number of citations and the Hirsch index available due to the possibility of linking articles.

Another comparative analysis, this time on three bibliometric databases: Google Scholar, Scopus, and Web of Science, was conducted by Anne-Wil Harzing and Satu Alakangas (2016), working on indicators (number of publications, number of citations, h-index) from five disciplines (humanities, social sciences, technology, exact science, and life sciences). They showed a steady increase in the number of publications and citations in all three databases.

GSC is an impact-building tool popular with scientists across various disciplines. Hamid R. Jamali, David Nicholas, and Eti Hermans (2016) conducted a study of changes taking place in scientific communication and measuring scientific impact as a result of introducing new services and tools, including social platforms. The survey included 251 scientists from Europe. It was shown that a research reputation is still built mainly by traditional methods, such as research collaboration, participation in projects, and publishing in major journals. The new platforms still carry some risk and are therefore less trustworthy. In this study, Google Scholar Citations was the third (after Kudos and ResearchGate) network website (classified as traditional) used to present their achievements and build their scientific reputation by the respondents. In addition to these two, the following positions were taken by: LinkedIn, ResearcherID, Academia.edu, Mendeley, and with significantly lower results: BiomedExperts, ImpactStory, and LabRoots (Jamali, Nicholas & Herman, 2016, p. 42).

According to the team of Emilia Delgado López-Cózar (Delgado López-Cózar et al., 2017), the GS search engine and other tools (GSC, GSM, H Index Scholar, Publishers Scholar Metrics) were created in response to the observed increase in the number of queries regarding scientific materials in Google basic search engine. The researchers found that these questions are similar to each other, formulated primarily based on the

scientific text structure (Delgado López-Cózar et al., 2017). The search engine quickly gained popularity in academic communities and the formal scope of the search and the publishing form of publications. From the bibliometric perspective, Google Scholar and its tools have some drawbacks (lack of control, erroneous data, possibility of manipulation) and an important advantage of being an extensive data resource, providing access to the largest and most formally diversified collection of scientific materials. A disadvantage of such an extensive resource is the availability and analysis of low-quality materials, which may negatively impact the credibility and reputation of academics.

Another comparative analysis concerned citation indicators between Google Scholar, Web of Science, and Scopus (Martín-Martín et al., 2018). The study included nearly 2.5 million citations to 2,299 English-language, highly-cited documents from 252 Google Scholar subject categories, published in 2006. The authors observed a much larger reach of GS (once again) compared to other databases, including, apart from articles, different types of publications and non-English-language documents, and the extension of the scope of the GS collection (in earlier studies dominated by computer science). However, doubts about the quality and availability of data in GS remained.

The team of Emilia Delgado López-Cózar continued research on GS, then focusing on the topic of using data from Google Scholar for the evaluation of a researcher (Delgado López-Cózar, Orduña-Malea & Martín-Martín, 2019).

A comparative study on the size of twelve of the most popular academic search engines and databases was carried out by Michael Gusenbauer (Gusenbauer, 2019). The size is understood here in terms of the scale of the materials available to users during the search, not the total number of records theoretically available. Among others, the size of the ProQuest and EbscoHost databases was estimated for the first time. It was found that the size of Google Scholar may be significantly underestimated and that it is now the academic search engine with the broadest range in terms of types of indexed documents.

The use of scientific, social platforms by academics representing economic sciences was studied by Łukasz Wiechetek (2019), who analyzed ResearchGate and Google Scholar. Based on a deliberate selection of economic departments, the author selected 364 scientists and checked their presence and possible activity in RG and GS. He showed that the platforms mentioned above are used relatively rarely by them (only 38.2% of respondents had profiles on both websites, the majority in GS). They were used almost exclusively to create a work portfolio but very rarely to communicate with other researchers.

Brent Thoma and Teresa M. Chan (2019) dealt with tracking/finding publications of a given research group and their associated indicators – a process often needed to demonstrate the effectiveness and impact of a given project. The ability to track achievements and citations of specific researchers is available on Google Scholar, which was used by the authors of this study, who created profiles for five different groups with different goals, sizes, and compositions, adding their members' publications and tracking citations. The authors conclude that scientific entities may more widely use the possibility of creating a profile for a research team to track indicators of their achievements in the future.

Margaret Merga and Shannon Mason (2020) conducted a qualitative study (20 semi-structured interviews) among young academics (Ph.D., post-doc) from Australia and Japan, asking about methods to disseminate their research results – both within and outside the scientific community. Articles in peer-reviewed journals turned out to be the primary method. As for the methods of disseminating the results of their work, not all respondents were aware of their diversity and scale of impact. Some believed that their texts would certainly be searchable on Google Scholar. They did not want to feel like “persuading others” to read their publications by making them widely available through multiple channels. When asked about methods of sharing the results of their work with the academic community, they mentioned ResearchGate, Twitter, and Open Access publications in the first place. Google Scholar ranked 9th in terms of the frequency of being said, with an exemplary comment about the “obvious” availability of this tool and encouraging colleagues to have their profile there (Merga & Mason, 2020, p. 282). The complete set included: ResearchGate, Twitter, Open Access, scientists mailing, transferring responsibility to the journal/publisher, Research map (database available in Japan), Academia.edu, private websites, Google Scholar, university websites, institutional repository, discussions with scientists, information in the signature in mailing, Facebook, LinkedIn, publishing preprints, media, traditional correspondence with scientists, sharing printouts of texts, no action in this regard.

Margaret Merga, Shannon Mason, and Sayidi Mat Roni deepened this research thread in their next article (Merga, Mason & Roni, 2020), analyzing the problem of competitiveness in the world of science and the application of benchmarking – comparing scientific achievements (h-index, citation indicators) between academics and about the successes of the entire discipline. For this purpose, they conducted a critical analysis of Google Scholar as a benchmarking tool in the context of the availability and credibility of data on this website. The research involved profiles of professors related to education sciences from the best universities in Australia, Great Britain, and the United States. Google Scholar turned out not to be a good

platform for this type of research due to doubts about some of the data available there.

So far, little empirical research has been conducted using Publons. One of only a few studies concerned comparing the number of publications from various fields and different publishers in two databases: Publons and Scopus (Ortega, 2019). In light of the results obtained, physical and engineering sciences are underrepresented in Publons, while biological sciences and health sciences are even favored. Publons indicators cannot be a sufficient measure of the impact of publications due to the above limitations and the lack of correlation with other bibliometrics (citation) and altmetrics (number of downloads, social media mentions). In another study (Ortega, 2017), an attempt was made to analyze the correlation between the activity as a reviewer reflected in Publons and scientific activities depicted in Google Scholar. It turned out that renowned male scientists do most reviews, and young female researchers are among the most demanding reviewers.

The ratio of the polarity of reviews to the number of citations was also studied. In the light of Chinese research, publications with post-publication reviews receive a much greater number of citations (Zong et al., 2020). Websites dedicated to reviewing texts already published in journals (post-publication peer review), which in addition to Publons, also include platforms such as ResearchGate, F1000, and PubPeer, provide several methods for their users to comment on documents.

METHODOLOGY AND ORGANIZATION OF RESEARCH

The research group consisted of 570 scientists from all over Poland involved with social communication and media sciences by workplace (faculty, institute, department) or subject of research. When establishing the list of respondents, the authors used the data available in November 2020 in various Polish databases on university employees, e.g. Nauka Polska, Radon, and on the websites of individual universities. The research covered most of all scientists related to social communication and media sciences in Poland employed at 20 higher education institutions, primarily universities. The units with the highest number of people from the discipline in question were taken into account for data collection.

At the same time, i.e. until November 2020, data was also collected (except for personal data) on the use by the 570 scientists mentioned above of five most popular websites and platforms in the academic community: Academia.edu, ResearchGate, Google Scholar, Scopus, and Publons.

The sample was dominated by two universities: the University of Warsaw (13.5% of all respondents) and the University of Wrocław (11.9%). Large groups, i.e. over 40 people, came from three other public univer-

sities: the University of Silesia in Katowice, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, and Jagiellonian University in Krakow. In terms of the degree and academic title, the study group consisted of professors (10.7% of all respondents), habilitated doctors (35.7%), doctors (47.7%), and masters (5.9%). In the entire research group, there were more women (306; 53.6%) than men (264; 46.4%).

The research focused on the analysis of data and indicators that allowed for the objectives set to be achieved. The elements analyzed were determined by the nature of the platforms and websites. However, efforts were made to select them so that their popularity and the scale of the presence of the scientists studied could be determined. Here, information related to the number of accounts and their completion with personal data in individual projects was taken into account. The authors were also interested in the purposes of using the discussed resources, the final effects of the presence and activities of the respondents. Therefore, attempts were made to analyze also indicators related to the impact of scientific publications on other studies, i.e. bibliometrics displayed on the platforms. The authors limited themselves to examining the number of accounts with citations and the h-index as well as determining the number of people whose works were cited in the ranges adopted in the analyzes. Data related to the productivity of scientists (publication lists) and their openness, the possibility of publishing full texts, or interactions between researchers were also collected and analyzed. Altmetrics such as RG Score, Total Page Views, and the number of accounts with pageviews in specific ranges were helpful in the latter. The ranges of the number of publications, citations, and pageviews were adjusted to the collected results in such a way as to reflect their structure as accurately as possible. The means, medians, and modes of the analyzed indicators were also shown to present the central tendency. Ultimately, the following set of elements was selected, collected, and analyzed (see Table 1).

Table 1. Elements subject to analysis on Google Scholar, Scopus, Publons, ResearchGate, and Academia.edu

Website	Analyzed elements
Google Scholar	<ul style="list-style-type: none"> ● number of researcher accounts on the website ● number of researcher accounts with a photo and description on the website ● number of researcher accounts with information about citations and the Hirsch Index

Scopus	<ul style="list-style-type: none"> ● number of people with at least one publication ● total number of publications studied in the database ● total number of citations of the publications studied in the database ● number of people with citations (in the ranges: up to 10; 11-20; over 20)
Publons	<ul style="list-style-type: none"> ● number of researcher accounts on the website ● number of researcher accounts with a photo ● total number of publications studied on the website ● number of researcher accounts on the website with information about citations and the Hirsch Index ● Summary Hirsch Index ● number of researcher accounts with publications (in the range 1-5, 6-10, 11-15, over 15) ● number of researcher accounts on the website with reviews
ResearchGate	<ul style="list-style-type: none"> ● number of researcher accounts on the website, ● number of researcher accounts with a photo ● number of researcher accounts on the website with bibliographic data on publications ● number of accounts with full texts of publications (broken down up to 10; 11-20; 21-40; over 40 publications) ● number of accounts with RG scores (broken down into the indicator levels 1-5; 6-10; 11-15; 16-20; over 20) ● number of accounts with an active Q&A section
Academia.edu	<ul style="list-style-type: none"> ● number of researcher accounts on the website ● number of researcher accounts with a photo ● number of researcher accounts on the website with bibliographic data on publications ● number of accounts with full texts of publications (broken down up to 10; 11-20; 21-40; over 40 publications) ● Total Views for all respondents ● number of accounts with views (division into groups 1-100; 101-500; 501-1000; over 3000 views)

RESULTS

The most popular website in the study group of 570 scientists involved with social communication and media sciences (Table 2) was Academia.edu, where 294 people had an account (51.5% of the total of 570 respondents), followed by ResearchGate (43.1%) and Google Scholar (43.1%), with 246 profiles on each. One hundred forty-eight people from the study group had their profiles in Scopus (25.9%) and only 78 in Publons (13.6%).

Table 2. Usage of services and platforms for scientists in the entire group of respondents.

No.	Website for scientists	N=570	%
1	Academia.edu	294	51.5
2	ResearchGate	246	43.1
3	Google Scholar	246	43.1
4	Scopus	148	25.9
5	Publons	78	13.6

The scale of the respondents' presence on individual websites is evidenced not only by the percentage of people who have accounts on particular websites. Accounts with a profile photo and a description of research interests and publications are of particular interest. Such accounts testify to the actual activity on a given website and its deliberate completion – as opposed to profiles created automatically, without the participation and sometimes knowledge of the interested party. Detailed data on this subject is presented separately for each of the websites.

ACADEMIA.EDU

Two hundred ninety-four people had an account on Academia.edu, i.e. 51.6% of the study group of 570 scientists involved with social communication and media sciences. Much fewer, i.e. 145 scientists (49.3%), i.e. almost half of the account holders, completed them with a profile photo, and 152 people with bibliographic data on their publications, including 138 who posted full texts of their publications on this platform.

The total number of publications on Academia.edu (co)authored by scientists involved with social communication and media sciences in November 2020 was 2,775, of which 1,650 were full texts (Table 3). Considering the number of full texts of publications per one university employee, 96 people made full texts of 1 to 10 publications available on Academia.edu. On the accounts of 21 people, there was data on the number of publications in the range of 11-20; on the accounts of 12 scientists – in the range of 21-40; while 10 scientists published data (or full texts) about over 40 of their publications. On the other hand, 155 account holders did not include full texts of their publications. The corresponding data on the total number of publications on the website, i.e. not only full texts but also bibliographic information, amounted to, respectively: 81 people – from 1 to 10 publications; 29 – 11-20 publications, 27 – 21-40 and 15 – over 40 publications.

Table 3. Full texts of publications in the accounts of Academia.edu users in the study group (N=294).

No	Number of full texts of publications on Academia.edu	N=294	%
1	over 40 publications	10	3.4
2	from 21 to 40	12	4.1
3	from 11 to 20	21	7.1
4	from 1 to 10	96	32.6
5	no publications	155	52.7
	Total	294	100

On average, each of the respondents added publications on Academia.edu posted bibliographic data on 18.26 of their works. The median of this indicator was 9.5, and the mode was 1. This shows a dominant tendency among authors to post information about one publication, and rejecting extreme values, the median of the indicator oscillates below ten publications.

For full texts, the situation is slightly different; the central tendency is slightly lower. The mean is 11.87; the median is seven, and the mode is 1.

The respondents' accounts' total sum of page views, i.e. the Academia Total Views index, was 44,723.92 in November 2020 (Table 4). The largest group, i.e. 221 scientists (75.1% of all account holders), had the lowest pageview indices in the range of 1-100, 45 scientists (15.3%) had an index in the range of 101-500, 24 (8.2%) – in the range of 501-1,000, and only two people (0.7%) of Academia.edu users could boast about indices in the two highest ranges: 1,001-3,000 and above 3,000 (Table 3).

Table 4. The Academia Total Views index among the website users (N=294).

No.	Academia Total Views	N=294	%
1	from 1 to 100	221	75.10
2	101-500	45	15.30
3	501-1,000	24	8.20
4	1,001-3,000	2	0.70
5	above 3,000	2	0.70
	Total	294	100

For the Academia Total Views index, the mean is 152.12, the median – 13.5, and the mode – 2. This indicates a large variation in the number of pageviews among users, with accounts with two pageviews dominating.

RESEARCHGATE

Two hundred forty-six people had an account on ResearchGate (RG), 174 people had an account with a photo, and 211 people had information about their publications; slightly less because 178 people entered full texts into the system.

On the RG platform, we can find information on 3,712 publications studied, 2,390 of which are full texts of these publications (Table 5). As for the number of publications per a given (co)author, it was noted that the most significant number of people had no more than ten publications – 110 people (44.7% of all RG account holders), 55 people had 11-20 publications (22.3 %), 28 people had 21-40 publications (11.3%);. In contrast, only 18 scientists (7.3%) provided bibliographic information and/or full texts of over 40 of their publications on RG. 35 researchers (14.2%) did not have information about their publications in their profile.

Table 5. Number of publications on RG among account holders (N=246)

	Number of publications on RG	N=246	%
1	over 40 publications	18	7.3
2	from 21 to 40	28	11.3
3	from 11 to 20	55	22.3
4	from 1 to 10	110	44.7
5	no publications	35	14.2
	Total	246	100

The mean number of publications registered on RG by persons who account for 17.59, the median – 10, the mode – 1. However, in the category of full texts shared on RG, these values are respectively: 13.43 (mean), 7 (median), and 1 (mode). The central tendency indicates that in the case of publications (descriptions and full texts), authors usually register one text and the median of the number of shares is not high.

Few of the respondents, only 24, were active on this platform, i.e. asked or answered questions on the forum (Q&A section). The vast majority, i.e. 222 scientists from the study group, limited their activity only to adding information about publications and/or personal information (photo, affiliation, keywords).

One hundred sixty scientists made their RG scores index public (the total in the studied group of 570 people was 72) (Table 6). The vast majority of scientists (113, 45.9% of RG account holders) had this index in the range of 1-5, much less (35, 14.2%) in the range of 6-10. Higher indices were observed for individual people (in the range of 11-15 – 8 scientists (3.2%); in

the range of 16-20 – 1 person (0.4%). Only three people (1.2%) from the study group had RG scores above 20 in November 2020. However, 86 people (34.9%) did not have this index or did not make it public in their profile (table). The total sum of RG Scores in the study group was 862.65.

Table 6. ResearchGate Scores indices in the study group (N=246).

No.	ResearchGate Scores	N=246	%
1	no index	86	34.90
2	RG score from 1 to 5	113	45.90
3	from 6 to 10	35	14.20
4	from 11 to 15	8	3.20
5	from 16 to 20	1	0.40
6	RG score over 20	3	1.20
	Total	246	100

The mean value of RG scores was 5.39, the median – 3.83, the mode – 1.15. The central tendency of the indices is low and indicates that the RG scores of the respondents are not very diversified.

GOOGLE SCHOLAR

In November 2020, 246 scientists had a profile on Google Scholar (GS), i.e. 43.2% of all respondents (570), while 342 people, i.e. 56.8%, did not have a GS account.

Half of the GS account holders, 128 to be precise, enriched their account with a profile photo and a short description (e.g. keywords, affiliation, etc.). Two hundred thirty-two respondents had an account with a visible Hirsch Index and citations (Table 7).

Table 7. Hirsch Index on Google Scholar in the study group of users (N=246).

No.	Hirsch Index on Google Scholar	N=246	%
1	no index	14	5.60
2	from 1 to 5	181	73.50
3	from 5 to 10	41	16.60
4	from 11 to 15	6	2.40
5	from 16 to 20	1	0.40
6	over 20	3	1.20
	Total	246	100

The total sum of these indices (summary index) in the study group in November 2020 was 949, while there was a total of 39,507 citations at that time.

The mean number of citations of people who have an account on Google Scholar was 170.29, the median – 32.5, the mode – 2 (Table 8). Looking at the mean and the median, one can observe extremely high and low numbers of citations. The mean h-index value was 4.09, the median – 3, mode – 2. The h-index values are very similar.

Table 8. Citations on Google Scholar in the study group of users (N=246).

No.	Number of citations on Google Scholar	N=246	%
1	no citations	14	5.60
2	from 1 to 20	94	38.20
3	from 21 to 40	35	14.20
4	from 41 to 100	51	20.70
5	from 100 to 1000	48	19.50
6	over 1000	4	1.60
	Total	246	100

It is also worth adding that co-authors of publications were linked in 63 profiles of the respondents. In a more significant number of profiles, i.e. 210, co-authors were only visible on the list of publications.

SCOPUS

One hundred forty-eight people, i.e. almost 26% of all respondents, had at least one publication in the Scopus database, 78 of them also had an individual profile, and 70 had one publication without having a profile. On the other hand, the majority, i.e. 422 names, could not be found in this database.

The total number of publications authored and co-authored by the scientists studied amounted to 803 in November 2020, and they reached a total of 4,383 citations. The vast majority of scientists (136) had from 1 to 10 publications in the Scopus database. Only 12 people had more than 11, of which 5 had more than 21 (Table 9).

Table 9. Number of publications in Scopus in the study group (N=148)

No	Number of publications in Scopus	N=148	%
1	over 40 publications	2	1.30
2	from 21 to 40	3	2.10
3	from 11 to 20	7	4.70
4	from 1 to 10	136	91.80
	Total	148	100

The mean number of publications per author in Scopus is 5.46, the median is two, and the mode is 1.

The mean of citations is 67.48, the median is four, and the mode is 1 (Table 10).

Table 10. Number of citations in Scopus in the study group (N=148)

No.	Number of citations in Scopus	N=148	%
1	no citations	83	56.00
2	from 1 to 20	45	30.40
3	from 21 to 40	11	7.40
4	from 41 to 100	5	3.40
5	from 100 to 1,000	3	2.00
6	over 1000	1	0.60
	Total	148	100

The Hirsch index in the Scopus database was found in the case of 65 respondents (a total of 155), almost all (62 people) in the range of 1-5; the remaining three people had the HI in the ranges: 6-10, 11-15 and over 20 (Table 11). The mean value of the h-index in Scopus was 2.38, the median – 1, the mode – also 1. It can be concluded from the above that the central tendency of the HI for the respondents is low.

Table 11. The Hirsch Index in Scopus in the study group of scientists (N=155).

No.	Hirsch Index in Scopus	N=155	%
1	no index	83	56.00
2	Hirsch Index in Scopus from 1 to 5	62	41.80
3	from 6 to 10	1	0.67
4	from 11 to 15	1	0.67

5	from 16 to 20	0	0.00
6	HI in Scopus over 20	1	0.67
	Total	148	100

The HI mean is 2.38, the median and the mode are 1, respectively.

PUBLONS

Only 78 subjects were registered in the Publons database, linked to Web of Science. However, only a few had profiles with a photo (9 people), information about the Hirsch Index and citations (18 people), and reviews (12 people). In total, the database contains information on 41 reviews written by scientists from the study group. Bearing in mind the purpose of creating this website, i.e. encouraging scientists to review the works of their colleagues and make this work visible in their profile, we must say that the database enjoyed little popularity among the study group of scientists.

On the other hand, 36 scientists had their publications attached to the Publons account. It should be noted that they did not have to be publications indexed in Web of Science because, on Publons, you can add publications from other databases, also manually. Therefore, the total number of these publications was relatively large, amounting to 1,065, and the total number of citations was 3,241. Taking into account the number of publications per scientist, it was found that only one person had more than 40 publications (in fact, over 600). The number of publications in the range of 21-40 applied to 5 people and in the range of 11-20 to 7 people. Most, i.e. 23 people, had up to 10 publications recorded in Publons (Table 12).

Table 12. Number of publications in Publons among the studied users (N=78)

No	Number of publications in Publons	N=78	%
1	over 40 publications	1	1.20
2	from 21 to 40	5	6.41
3	from 11 to 20	7	8.90
4	from 1 to 10	23	29.40
5	no publications	42	53.80
	Total	78	100

The mean number of publications per author with publications on the website is 28.78, and the median is seven, and the mode is 1. For the reviews, the mean is 3.42, and the median and mode are 1, respectively.

According to citations per scientist, 12 out of 18 people had up to 20 citations, three people in the range of 41-100, two in the range of 100-1,000, and one person had more than a thousand citations (Table 13). After calculating the mean (180.06), the median (9), and the mode (1) of citations, it can be concluded that the number of citations varied considerably, but one citation dominated.

Table 13. Number of citations in Publons among the studied users (N=78)

No.	Number of citations in Publons	N=78	%
1	no citations	14	5.60
2	from 1 to 20	94	38.20
3	from 21 to 40	35	14.20
4	from 41 to 100	51	20.70
5	from 100 to 1000	48	19.50
6	over 1000	4	1.60
	Total	246	100

The total Hirsch Index visible, as mentioned, in the case of 18 people was 72. The vast majority (15 people) had the HI in the range of 1-5, one person in the range of 6-10, and one in the range of 11-15. One researcher in the study group had the HI in the Publons database of more than 20 (Table 14).

Table 14. Hirsch Index in Publons in the study group of users (N=78).

No.	Hirsch Index in Publons	N=78	%
1	no index	60	76.90
2	Hirsch Index in Publons from 1 to 5	12	15.40
3	from 6 to 10	0	0
4	from 11 to 15	3	3.80
5	from 16 to 20	2	2.60
6	HI in Publons over 20	1	1.30
	Total	78	100

The mean of the HI for the study group is 4, the median is two, and the mode is 1.

PRESENCE OF RESPONDENTS ON THE WEBSITES

As shown in Figure 1, the group of respondents with one account is the largest – here Academia.edu (74 accounts, which gives 46.25% of all persons with one account) dominates (Figure 2), followed by Google Scholar (25%) and Research Gate (19.3%).

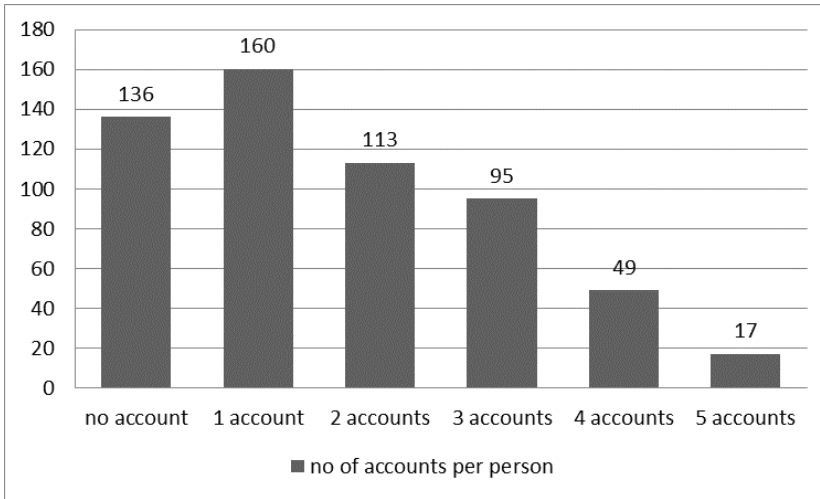

Figure 1. Respondents according to the number of accounts held (N=570)

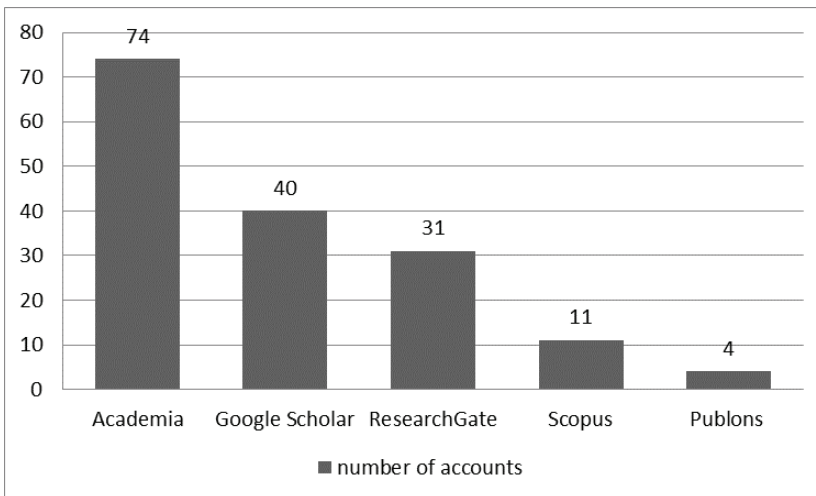

Figure 2. Respondents having one account (N=160) in individual websites

Among the holders of 2 accounts (N=113), the most popular combination is ResearchGate and Academia.edu (30% of owners of 2 accounts), followed by the combination of Google Scholar and Academia.edu (25.6%) as well as of Google Scholar and ResearchGate (22.1%) (Figure 3).

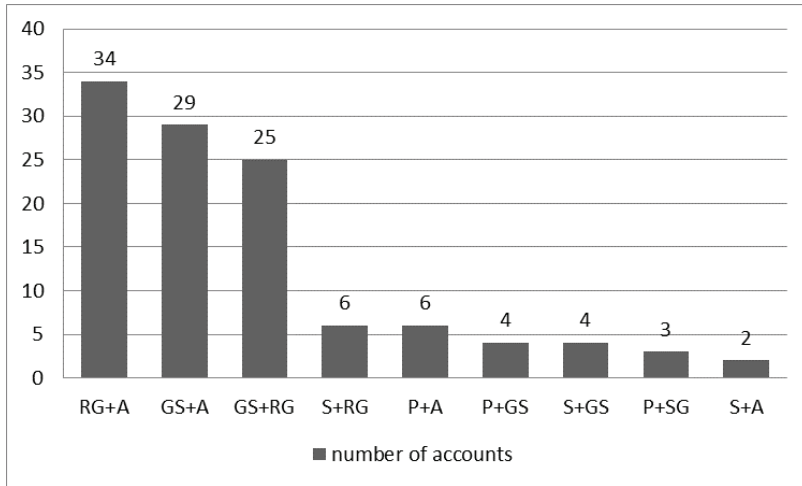

Figure 3. Respondents having two accounts (N=113) according to the websites

Among people who have three accounts out of 5 studied websites (Figure 4), the Google Scholar + ResearchGate + Academia.edu combination is dominant (65.3% of respondents from this group). They are again the most popular websites. It may be interesting that in the following combinations, Publons appears next to them, and in the next ones also Scopus.

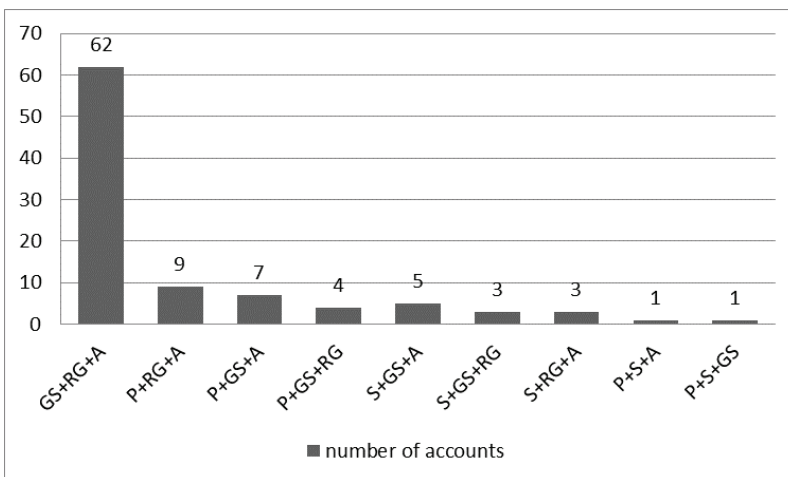

Figure 4. Respondents having three accounts (N=95) according to the websites

Holders of 4 accounts account for 8.6% of the entire sample (Figure 5). The most common combination is a combination of Publons, Google Scholar, ResearchGate, and Academia.edu – 55.1% of this group uses it. Interestingly, most of this group is divided when it comes to using Publons and Scopus – only in the last two combinations (8 people in total), we are dealing with selections taking into account both of these websites.

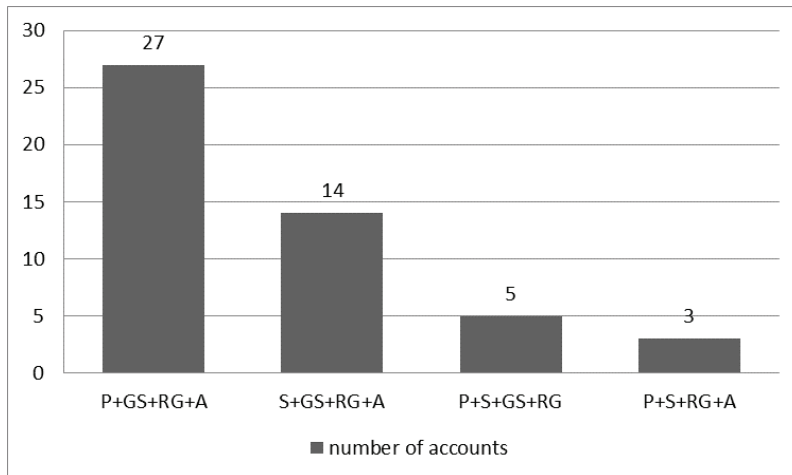

Fig 5 Respondents having four accounts (N=49) according to the websites

DISCUSSION

Academia.edu, as already mentioned, turned out to be the most popular website among the respondents, which is confirmed by research results (Ortega, 2015, 2017; Van Noorden, 2014), indicating greater interest in it among representatives of humanities and social sciences.

The results of previous research on Polish academics involved with social communication and media sciences were also partially confirmed on a larger sample (Białka, 2019; Iwańska-Cieślak, 2016; Kowalska-Chrzastowska & Krysiński, 2020). It was found that 76.2% of 570 respondents have accounts on at least one website, which can be interpreted as an increase in interest (sometimes also forced by top-down guidelines) in the presence of scientific websites.

The differences between the websites in terms of activity on accounts and informing about publications are interesting. On Akademii.edu, apart from having a profile, half of the respondents do not publish their publications. But on Research Gate, only 14.2% of respondents have an empty account, and almost a half, i.e. 44.7%, posted 1-10 publications on it.

Compared to the above data, a minor part of the study group has an account in Scopus. Most of them (91.8%) have indexed – as in Google Scholar – between 1 and 10 publications in it. More extensive collections relate to isolated cases.

The people also dominate Publons with 1-10 publications on the website (29.4% of account holders). In addition, Publons provides an option beneficial for scientific text reviewers, which consists of disclosing the number of reviews performed, thus receiving various badges of great activity. However, only a few Polish researchers have used it – according to the obtained results, and it was only 12 people.

It seems that activity on scientific websites corresponds to publishing activity and international scientific cooperation. A minor part of the respondents publish more and at the same time are more active on scientific websites – in terms of quantity (number of accounts) and quality (archiving works, also other forms). Most scientists publish less and use the websites less often.

Information on citations and the Hirsch Index enables analyzing the impact of publications posted on the analyzed platforms. It is available on GS, Scopus, and Publons. Google Scholar has a different function than RG and Academia.edu, not allowing files to be archived but calculating the impact index, the so-called h-index. Most of the respondents (73%) who have an account on this website have a Hirsch index of 1-5, the second largest group (16.6%) – between 5 and 10. In the studied group, 232 respondents out of 246 present on this website had an account in Google Scholar with a visible Hirsch Index and citations, i.e. over 94% of authors.

Looking at the entire study population (N=570), this group constitutes 41% of all respondents. In the Scopus database, 65 of 148 respondents who had publications there (approx. 44%) had citations. This database is less numerously represented in the study group, and citations concern only 11% of the entire population. This means that still, relatively few representatives of the newly created scientific discipline in Poland publish in international journals indexed in the Scopus database. Publons combines the functionalities of all the above websites, i.e. it enables registration of publications and calculates the Hirsch Index. In Publons, of the 36 scientists who had publications under their account, 18 (50%) had citations. This proves that this channel of scientific communication is still rarely used, also in the field of showing the impact. Such information can be obtained from about only 3% of all scientists included in the study. It must also be admitted that the sense of having an account in Publons is to some extent related to having publications in Web of Science, which has far fewer journals in the field of humanities and social sciences than Scopus. The Hirsch Index in Publons is calculated only based on citations from the Web of Science Core Collection.

Google Scholar has the most significant role in providing information on the impact of publications posted by the study group of Polish scientists. This website shows the impact indices of the most significant number of authors and publications. So we can talk about the great popularity of the platform in this respect among the communication science community in Poland. In addition, Google Scholar makes it possible to identify the most popular and influential authors and sources in a given discipline (e.g. journal titles). The popularity of Google Scholar in the study group of Polish scientists is probably influenced, among others, by the ability to manually add your publications there and indexing Polish-language literature, or more specifically, publications absent in Scopus. Therefore, the impact indices, such as the Hirsch Index, are significantly higher for Polish scientists on this website than in the Scopus database.

Publons is less popular and less used to show the impact of publications. In turn, the Scopus database, due to its specificity, shows more publications than Publons but a lower citation indicator than the previous two.

The impact index of publications is also reported by RG scores, a specific index, as it records the impact and popularity of a given author, which also means the researcher's interactions with others. As already mentioned, the RG Scores is not high among Polish respondents, which may result from the low popularity of the platform and the low activity of the Polish media and communication community there.

In the light of the obtained results, 160 scientists (65%) out of all those who had an account made their RG Scores index public, which proves that information on the impact and popularity of the publications of the studied scientists was obtained by 28.1% of the entire group. It can be concluded that Researchgate also serves to some extent as a tool to show the impact of a scientist and his/her publications. In Academia.edu, the impact index is Total Views for all respondents and the number of accounts with a certain number of views. The website is very popular among the respondents, the platform shows views of all accounts. So far, the largest group, i.e. 221 scientists (75.1% of all account holders), had the lowest pageview indices (in the range of 1-100). It can therefore be assumed that Academia.edu is a place where the impact (popularity) of a researcher is exposed. In the case of Polish scientists involved with communication sciences, so far, the popularity is not high. Perhaps it will start to grow significantly parallel to when the respondents have their accounts there and the development of the content available.

The number of publications was analyzed on the websites, i.e. Academia.edu, RG, Publons, and the Scopus database. The mean number of publications per author was calculated. It turned out that this statistical mean did not differ much for the first two websites (18.26 and 17.59, respectively). Slightly more publications are posted per author in Publons

(28.78), which may result from the website's lower popularity among people publishing less. However, in the Scopus database, the mean number of publications per author is only 5.46, which probably results from the nature of the database.

Meanwhile, the median (the middle value of the number of publications) on Academia.edu and RG fluctuates around ten and is lower on the other platforms (Publons 7, Scopus 2). Looking at these results, it can be concluded that the number of publications by individual authors on all websites is relatively little diversified. There are no very significant extremes. It should also be noted that everywhere the mode is one, which means that most people posted one publication. The situation is similar for full texts. The only difference concerns slightly lower statistical means for the numbers of texts (11.87 in Academia.edu, 13.43 in RG) and the central tendency (7 on both websites). In turn, in Publons, there are reviews with low index values (the mean 3.41 and 1 – the other two measures, respectively). The central tendency indicates that authors usually register one text in the case of publications (descriptions and full texts), and the median of the number of shares is not high.

For Academia Total Views and RG scores, the situation is completely different. For the former, the mean is 152.12, the median is 13.5, and the mode – 2. This indicates a substantial variation in pageviews among users and accounts with two pageviews dominate. In turn, the mean for RG scores was 5.39, the median – 3.83, the mode – 1.15. The central tendency of the indices is low, and it indicates that the RG scores of the respondents are not very diversified.

A very diverse situation occurs in terms of citations. The mean for the number of citations in people who have an account in Google Scholar was 170.29, the median – 32.5, the mode – 2. The mean of citations in Scopus is 67.48, the median is 4, and the mode is 1. Looking at all these indices, one can state extraordinarily high and low numbers of citations and the dominance of works with 1 or 2 citations. The h-index values are very similar in all websites showing citations. Everywhere the mean values do not exceed the level of 4.1. The medians are three, and the modes are 1 or 2.

The analysis of statistical indicators showed little interest of most of the respondents in publishing their publications on the websites. However, few authors publish very actively on the platforms studied. This differentiation is evidenced by a deficient mode and a certain discrepancy in the statistical mean and the median. In the case of popularity and citation indicators, the differences between these few authors and the rest are enormous.

Different levels of activity and interest in individual websites and differences in the impact of the works by different authors, reflected by the analyzed indicators, may also result from differences in the period of ope-

ration and the nature of social networking websites for scientists. Academia.edu and ResearchGate have been operating since 2008, Google Scholar Citations since 2011, Publons since 2012. New solutions are usually used first by a group of "pioneers" before they are widely used in a given community, hence probably the least interest in Publons in the study group, i.e. the youngest of the analyzed websites. Although Scopus is the oldest of the databases, it has existed since 2004, not a social networking site. The mere fact of having a researcher's profile depends on the number of indexed publications (more than one).

Different levels of interest in the websites may also result from their different functionalities: the possibility of not only depositing works but also obtaining digital copies of them for individual use from authors, which plays a large role with sometimes limited access to foreign publications; as well as consulting research ideas, direct communication with specialists in a given field. An important function of these websites is also building the image of a scientist online, which on the international arena is influenced by bibliometrics (number of citations) and altmetrics (number of views, downloads of the text, or the number of people following a given scientist's profile).

Basic activity, understood as having an account on individual websites, was not surprising. The largest group of respondents had only one account – Academia.edu dominated here, followed by Google Scholar and ResearchGate. The situation is more interesting among holders of two accounts (N=113). The most popular combination here is ResearchGate and Academia.edu, followed by Google Scholar and Academia.edu, then Google Scholar and ResearchGate. Thus, the most easily accessible, the most popular, the longest-functioning websites, allowing for relatively easy sharing of publications and file exchange, dominated. Among people with three accounts, the combination of Google Scholar with ResearchGate and Academia.edu dominated. They are again the most popular websites. Interestingly, in the subsequent combinations, Publons appears next to them, and in the next ones also Scopus. Holders of four accounts constitute only 8.6% of the entire sample. The most common combination is a combination of Publons, Google Scholar, ResearchGate, and Academia.edu. Most of this group is divided in terms of using Publons and Scopus – very few people are on both.

CONCLUSIONS

The article discusses the use of five websites for scientists: Academia.edu, ResearchGate, Google Scholar, Scopus, and Publons by Polish scientists involved with social communication and media sciences. It was

found that Academia.edu was most popular in the analyzed period, i.e. at the end of 2020, and the least popular was Publons.

The limitation of the research was, among others, the selection of the study group, i.e. covering only one scientific discipline from only one country, which makes it impossible to compare the obtained results and present them against a wider background. Moreover, the analysis involved only the most basic indicators of this group of Polish scientists on social networking sites.

Future research could include an updated number of researchers assigned to social communication and media sciences. In addition, a similar characterization could be made for other social media used for scientific communication, such as Twitter, LinkedIn, and Facebook. It is also worth observing how the possibility of linking accounts with ORCID (currently available in Scopus) will affect activity on the platforms. It is also worth comparing the activity of scientists operating on several websites at the same time. Certainly, it will also be worth checking whether variables such as gender, academic degree, or subdiscipline (targeting of research interests) impact the respondents' activity.

Diachronic research would also be needed to verify how the presence and activity on the websites change over time, which become more important and popular and less used by respondents. Qualitative research will also be important, showing to what extent it depends on increasing one's scientific achievements and to what extent on individual experiences of using social networking sites and the attitude of respondents to activity on such social networking sites.

REFERENCES

- Aguillo, Isidro F. (2012). Is Google Scholar useful for bibliometrics? A webometric analysis. *Scientometrics*, 91(2), pp. 343-351. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0582-8>
- Asnafi, Amir Reza, Erfanmanesh, Mohammad Amin, Naeini, Maryam Pakdaman (2017). Presence of the Iranian Library and the Information Science Departments in ResearchGate. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*, 37(4), pp. 259-263. <https://doi.org/10.14429/djlit.37.4.10561>.
- Biańska, Natalia (2019). Obecność przedstawicieli polskiej informatologii i bibliologii w serwisach społecznościowych dla naukowców Academia.edu i ResearchGate. *Przegląd Biblioteczny*, 87(2), pp. 167-184.
- Cieślik-Iwańska, Bernadeta (2015). Informacja o nowych publikacjach polskich bibliologów i informatologów w przestrzeni sieciowej (część 1). *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 9(1), pp. 211-238. <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2016.011>.
- Cieślik-Iwańska, Bernadeta (2015). Informacja o nowych publikacjach polskich bibliologów i informatologów w przestrzeni sieciowej (część 2). *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 9(2), pp. 179-200. <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2016.026>.

- De Winter, Joost C., Zadpoor, Amir A., & Dodou, Dimitra (2014). The expansion of Google Scholar versus Web of Science: a longitudinal study. *Scientometrics*, 98(2), pp. 1547-1565. <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1089-2>.
- Delgado López-Cózar, Emilio, & Cabezas-Clavijo, Álvaro (2012). Google Scholar Metrics: an unreliable tool for assessing scientific journals. *El Profesional de la información*, 21(4), pp. 419-427.
- Delgado López-Cózar, Emilio, Orduña-Malea, Enrique, & Martín-Martín, Alberto (2019). Google Scholar as a data source for research assessment. In W Glänzel, H.F. Moed, U. Schmoch, & M. Thelwall (Eds.), *Springer handbook of science and technology indicators* (pp. 95-127). Springer.
- Delgado López-Cózar, Emilio; Orduña-Malea, Enrique; Martín-Martín, Alberto & Ayllón, Juan M. (2017). Google scholar: the big data bibliographic tool. In F. J. Cantu-Ortiz (Ed.), *Research analytics: boosting university productivity and competitiveness through scientometrics* (pp. 59-80). Auerbach Publications.
- Delgado López-Cózar, Emilio, Robinson-García, Nicolás, & Torres-Salinas, Daniel (2014). The Google Scholar experiment: How to index false papers and manipulate bibliometric indicators. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(3), pp. 446-454. <https://doi.org/10.1002/asi.23056>.
- Gusenbauer, Michael (2019). Google Scholar to overshadow them all? Comparing the sizes of 12 academic search engines and bibliographic databases. *Scientometrics*, 118(1), pp. 177-214. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2958-5>.
- Halevi, Gali, Moed, Henk, & Bar-Ilan, Judit (2017). Suitability of Google Scholar as a source of scientific information and as a source of data for scientific evaluation – Review of the literature. *Journal of Informetrics*, 11(3), pp. 823-834. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.06.005>.
- Harzing, Anne-Wil, & Alakangas, Satu (2016). Google Scholar, Scopus and the Web of Science: a longitudinal and cross-disciplinary comparison. *Scientometrics*, 106(2), pp. 787-804. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1798-9>.
- Haustein, Stefanie, Peters, Isabella, Bar-Ilan, Judit, Priem, Jason, Shema, Hadas, & Terliesner, Jens (2014). Coverage and adoption of altmetrics sources in the bibliometric community. *Scientometrics*, 101(2), pp. 1145-1163. <https://doi.org/10.1007/s11192-013-1221-3>.
- Huang, Ze, & Yuan, Bo (2012, July). Mining google scholar citations: an exploratory study. In D. S. Huang, C. Jiang, V. Bevilacqua, & J.C. Figueroa (Eds), *Intelligent Computing Technology. ICIC 2012. Lecture Notes in Computer Science*, (7389, pp. 182-189). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-31588-6_24.
- Jamali, Hamid R., Nicholas, David, & Herman, Eti (2016). Scholarly reputation in the digital age and the role of emerging platforms and mechanisms. *Research Evaluation*, 25(1), pp. 37-49. doi: 10.1093/reseval/rvv032.
- Jarska, Lidia (2016). Pracownik naukowy w mediach społecznościowych – od popularyzacji nauki do kreowania wizerunku. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, 9(2), pp. 201-238. <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2016.027>.
- Kowalska-Chrzanowska, Małgorzata, & Krysiński, Przemysław (2020). Rola serwisów internetowych jako narzędzi oceny dorobku naukowego: przykład wykorzystania serwisów Google Scholar, ResearchGate i Academia.edu przez wybranych polskich reprezentantów nauk o komunikacji społecznej i me-

- diach. *Zeszyty Prasoznawcze*, 63(4), pp. 9-35. <http://dx.doi.org/10.4467/22996362PZ.20.028.12694>.
- Martín-Martín, Alberto, Orduña-Malea, Enrique, Thelwall, Mike, & Delgado López-Cózar, Emilio (2018). Google Scholar, Web of Science, and Scopus: A systematic comparison of citations in 252 subject categories. *Journal of Informetrics*, 12(4), pp. 1160-1177. <https://doi.org/10.1016/J.JOI.2018.09.002>.
- Merga, Margaret, & Mason, Shannon (2020). Sharing research with academia and beyond: Insights from early career researchers in Australia and Japan. *Learned Publishing*, 33(3), pp. 277-286. <https://doi.org/10.1002/leap.1296>.
- Merga, Margaret K., Roni, Sayidi M., & Mason, Shannon (2020). Should Google Scholar be used for benchmarking against the professoriate in education? *Scientometrics*, 25, pp. 2505-2522. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03691-3>.
- Míguez-González Maria Isabel, Puentes-Rivera Iván, & Dafonte-Gómez Alberto (2017). Academic Social Networks and Communication Researchers from Universities in the North of Portugal: An Analysis of Academia.edu and ResearchGate. In F. Campos-Freire, X. Rúas-Araújo, V.A. Martínez-Fernández, & X. López-García (Eds.), *Media and Metamedia Management* (pp. 405-411). Springer.
- Ortega, José Luis (2015). Disciplinary differences in the use of academic social networking sites. *Online Information Review*, 39(4), pp. 520-536.
- Ortega, José Luis (2015). How is an academic social site populated? A demographic study of Google Scholar Citations population. *Scientometrics*, 104(1), pp. 1-18. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1593-7>.
- Ortega, José Luis (2017). Are peer-review activities related to reviewer bibliometric performance? A scientometric analysis of Publons. *Scientometrics*, 112(2), pp. 947-962. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2399-6>.
- Ortega, José Luis (2017). Toward a homogenization of academic social sites: A longitudinal study of profiles in Academia.edu, Google Scholar Citations and ResearchGate. *Online Information Review*, 41(6), pp. 812-825. <https://doi.org/10.1108/OIR-01-2016-0012>.
- Ortega, José Luis (2018). Exploratory analysis of Publons metrics and their relationship with bibliometric and altmetric impact. *Aslib Journal of Information Management*, 71(1), pp. 124-136. <https://doi.org/10.1108/AJIM-06-2018-0153>.
- Ortega, José Luis, & Aguillo, Isidro F. (2014). Microsoft Academic Search and Google Scholar Citations: Comparative analysis of author profiles. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(6), pp. 1149-1156. <https://doi.org/10.1002/asi.23036>.
- Ortega, José Luis, & Aguillo, Isidro F. (2013). Institutional and country collaboration in an online service of scientific profiles: Google Scholar Citations. *Journal of Informetrics*, 7(2), pp. 394-403. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2012.12.007>.
- Ortega, José Luis, & Aguillo, Isidro F. (2012). Science is all in the eye of the beholder: Keyword maps in Google Scholar Citations. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 63(12), pp. 2370-2377. <https://doi.org/10.1002/asi.22761>.
- Świgoń, Marzena, Głowacka, Ewa, & Kisilowska, Małgorzata (2022). Academia.edu, Research Gate, Google Scholar, Scopus i Publons (Web of Science) – anali-

- za obecności reprezentantów nauk o komunikacji społecznej i mediach. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna* [in press].
- Teixeira da Silva, Jaime A., & Al-Khatib, Aceil (2019). The ClarivateTM Analytics acquisition of Publons – an evolution or commodification of peer review? *Research Ethics*, 15(3-4), pp. 1–11. <https://doi.org/10.1177/1747016117739941>.
- Thoma, Brent, & Chan, Teresa M. (2019). Using Google Scholar to track the scholarly output of research groups. *Perspectives on Medical Education*, 8(3), pp. 201–205. <https://doi.org/10.1007/s40037-019-0515-4>.
- Van Bevern, Renévan, Komusiewicz, Christian, Niedermeier, Rolf, Sorge, Manuel, & Walsh, Toby (2016). H-index manipulation by merging articles: Models, theory, and experiments. *Artificial Intelligence*, 240, pp. 19–35. <https://doi.org/10.1016/j.artint.2016.08.001>.
- Van Noorden, Richard (2014). Online Collaboration: Scientists and the Social Network. *Nature*, 512, pp. 126–129. doi:10.1038/512126a.
- Wiechetek, Łukasz (2019). The Use of Social Networks by Business Researchers. Comparison of Google Scholar and ResearchGate Usage by Scientists from Polish Economics Universities. *Problemy Zarządzania*, 17(5), pp. 176–197.
- Wilkinson, Joanna, & Down, Penelope (2018). Publons: Releasing the Untapped Power of Peer Review for Universities. *Insights*, 31, p. 20. <http://doi.org/10.1629/uksg.407>.
- Zong, Qianjin, Fan, Lili, Xie, Yafen, & Huang, Jingshi (2020). The relationship of polarity of post-publication peer review to citation count Evidence from Publons. *Online Information Review*, 44(3), pp. 583–602. <https://doi.org/10.1108/OIR-01-2019-0027>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 13 kwietnia 2022 r.

Małgorzata Kisilowska-Szurmińska
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski
e-mail: mdkisilo@uw.edu.pl
ORCID 0000-0001-5733-5424

Marzena Świgoń
Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Wydział Humanistyczny,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: marzena.swigon@uwm.edu.pl
ORCID 0000-0003-3600-8349

Ewa Głowacka
Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: egt@umk.pl
ORCID 0000-0001-9538-9386

KORZYSTANIE Z ACADEMIA.EDU, RESEARCHGATE, GOOGLE SCHOLAR, SCOPUS I PUBLONS WŚRÓD POLSKICH BADACZY Z NAUK O KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ I MEDIACH

SŁOWA KLUCZOWE: Academia.edu. Google Scholar. komunikacja naukowa. nauki o komunikacji społecznej i mediach. ResearchGate. Scopus. Publons.

ABSTRAKT: **Cel artykułu** – próba określenia stopnia obecności, aktywności oraz wielkości wskaźników bibliometrycznych i altmetrycznych polskich badaczy z nauk o komunikacji społecznej i mediach w serwisach naukowych: Google Scholar, ResearchGate, Academia.edu, Publons i Scopus, oraz celów ich wykorzystania. **Metody badań** – badania ilościowe grupy 570 akademików z 20 różnych uczelni. W procesach doboru próby zastosowano analizę danych zastanych Zebrane dane poddano następnie analizie statystycznej. **Wyniki i wnioski** – Intensywność i sposób korzystania z serwisów zależą po części, od okresu ich działania, różnic w funkcjonalnościach, ale także, od aktywności publikacyjnej (intensywność, język i miejsce publikacji) i naukowej (udostępnianie bibliografii i tekstów w serwisach, komunikacja i wymiana informacji, współpraca) badaczy.

TERESA ŚWIĘCKOWSKA
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: t.swieckowska@uw.edu.pl
ORCID 0000-0002-3979-5600

E-BOOKI W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH W POLSCE. WYNIKI BADAŃ WSTĘPNYCH

Dr. hab. Teresa Święckowska, pracuje na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się społeczną historią książki, informacji i prawa autorskiego oraz współczesnymi społecznymi i prawnymi aspektami dystrybucji wiedzy i informacji. Jest autorką wielu prac naukowych, w tym książek *Kochani krwiopijce! Własność literacka i prawo autorskie w XIX-wiecznej Polsce* oraz *Public relations a demokracja*.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki publiczne. e-booki. Polska.

ABSTRACT: Teza/cel artykułu – Artykuł przedstawia wyniki badań wstępnych dotyczących udostępniania e-booków w bibliotekach publicznych w Polsce. Celem badania było rozpoznanie nowego zjawiska w fazie jego dynamicznego rozwoju w okresie od 2019 do 2021 r. **Metody badań** – Zastosowano metody charakterystyczne dla badań pilotażowych, czyli analizę tekstów oraz wywiady i ankiety, których celem było zidentyfikowanie ważnych aspektów zjawiska a także obszarów przyszłych badań. **Wyniki/wnioski** – Chociaż w badanym okresie wiele bibliotek zaczęło udostępniać e-booki, to skala tych usług w stosunku do usług tradycyjnych jest niewielka. W Polsce dominuje model kodowo-abonamentowy, który – chociaż jest atrakcyjny dla czytelników bibliotecznych – jest drogi dla bibliotek i jego dostępność jest ograniczona. Model ten ujawnia też inne problemy, z którymi borykają się również biblioteki publiczne w innych krajach. Dotyczą one możliwości tworzenia własnych kolekcji, zapewnienia ciągłego dostępu do e-booków, integracji metadanych czy poufności danych użytkowników korzystających z zewnętrznych platform.

WPROWADZENIE

E-booki w bibliotekach publicznych w Polsce pojawiły się relatywnie późno w stosunku do krajów anglosaskich i zachodnioeuropejskich. O ile pierwsze doświadczenia z udostępnianiem e-książek biblioteki publiczne w Polsce nabywały na początku drugiej dekady XXI w., korzystając z oferty Wydawnictwa Naukowego PWN, to oferta e-booków ukierunkowana typowo na biblioteki publiczne pojawiła się ok. 2015 r., a szerzej jest dostępna od 2019 r. Dla wielu bibliotek nabywanie i udostępnianie e-booków jest zatem nowym doświadczeniem. Ponieważ zdecydowana większość polskiej produkcji wydawniczej to książki drukowane, udostępnianie e-booków nie było dotychczas podnoszone jako istotna czy pilna kwestia. Problem został uświadomiony bibliotekarzom, jak też użytkownikom bibliotek w czasie pandemii. Kiedy biblioteki zostały zamknięte, ich pracownicy zaczęli zastanawiać się, w jaki sposób mogą zdalnie udostępniać książki swoim czytelnikom.

W artykule zostaną zaprezentowane wyniki badań wstępnych zjawiska udostępniania e-booków w bibliotekach publicznych w Polsce. Rozwój oferty e-booków w Polsce będzie przedstawiony w kontekście analizy problemów z wypożyczaniem e-booków w bibliotek zagranicznych. Analiza ta bazuje głównie na opublikowanych wynikach badań dotyczących doświadczeń bibliotek z Europy i Ameryki Północnej, ale uwzględnia też teksty z prasy branżowej.

RYNEK E-BOOKÓW W POLSCE NA TLE WYBRANYCH KRAJÓW

Udział e-boków w ogólnym rynku wydawniczym, chociaż stale rośnie, to nadal pozostaje na poziomie od kilku do kilkunastu procent w zależności od kraju. Dokładne porównanie udziałów w poszczególnych krajach jest trudne ze względu na różne metody zbierania i raportowania danych statystycznych. Światowym liderem w tym obszarze od początku są Stany Zjednoczone¹. Amerykańskie Stowarzyszenie Wydawców podaje, że w 2018 r. udział e-booków w całym rynku wydawniczym Stanów Zjednoczonych wyniósł 12,4%, podczas gdy książki drukowane stanowiły 75% tego rynku (AAP, 2018)². W tym samym roku w Niemczech według informacji Niemieckiego Stowarzyszenia Wydawców udział e-booków w całym rynku wydawniczym wyniósł 5% (BDB, 2019). W Zjednoczonym

¹ Pierwszy e-book na płycie CD z nadanym numerem ISBN pojawił się w 1998 r. W tym samym roku pojawiły się również pierwsze czytniki e-booków: Rocket eBook i SoftBook. Komercyjna sprzedaż zaczęła się w latach 2000.

² W niektórych pracach możemy spotkać wyższe wartości udziału e-booków, ale dotyczą one odsetka e-booków w stosunku tylko do książek, bez uwzględnienia innych form wydawniczych, np. audiobooków. Niektóre statystyki ujmują łącznie e-booki i audiobooki w jedną kategorię książek cyfrowych.

Królestwie w 2018 r. łączny udział e-boków i audiobooków w całym rynku wydawniczym wynosił 18%, podczas gdy we Francji w tym samym roku było to 8,4% (Alexandrov, 2020). Udział e-booków różni się też w zależności od segmentu rynku książki. Wysoki odsetek e-booków notuje się wśród popularnej literatury dla dorosłych (IFLA, 2014).

Na temat wielkości polskiego rynku e-booków brakuje dokładnych danych, istnieją jedynie dane szacunkowe na podstawie informacji o sprzedaży przekazywanych przez poszczególne firmy, zazwyczaj duże podmioty. Szacunki za 2018 r. wskazywały na udział 4-5% ze wzrostem 15-18% w stosunku do poprzedniego roku (IK, 2019, s. 12). Obniżka podatku VAT na e-booki w 2019 r. oraz zwiększony popyt na ofertę w okresie pandemii w 2020 r. przyspieszyły wzrost udziału e-booków w ogólnej sprzedaży książek do wielkości szacowanej w raporcie Instytutu Książki z 2020 roku na 7% (IK, 2020, s. 12). Wyraźne wzrosty w okresie pandemii zanotowano również w innych krajach. Dla porównania: w Niemczech w 2020 r. udział e-booków w całym rynku wydawniczym wynosił 5,9%, co stanowiło 16,2% wzrostu w stosunku do 2019 r., kiedy wynosił on 5% (BDB, 2020).

Największe dotychczas rynki e-booków mają kraje anglosaskie, na co niewątpliwie wpływ ma wielkość rynku czytelników anglojęzycznych. Z drugiej strony, dotychczasowy największy północnoamerykański rynek e-booków wyhamował w 2013 r. po osiągnięciu ok. 20% udziału w stosunku do książek drukowanych. Według niektórych badaczy dotychczasowy wzrost w segmencie e-booków nie kompensuje strat w dochodach wynikających ze spadku sprzedaży książek drukowanych (Benhamou, 2015). Podczas gdy w kłopoty popadają niektórzy uczestnicy tradycyjnego systemu dystrybucji książek drukowanych, głównie niezależni księgarze, to wciąż brakuje zrównoważonego systemu dystrybucji e-booków, wyłączając sektor wydawnictw naukowych.

W Polsce pierwsze księgarnie e-booków pojawiły się w 2007 r. i były to Ibuk i Virtualo. W 2013 r. powstała Platforma Dystrybucyjna Wydawnictw (PDW), dostarczająca wydawcom infrastrukturę techniczną do sprzedaży plików z e-bookami do sklepów internetowych³. W Polsce dotychczas dominuje sprzedaż e-booków w plikach, a na rynku tym wiodącą pozycję mają księgarnie Virtualo, Empik, Publio, Woblink, Ebookpoint oraz Nexto. Ofertę abonamentową e-booków i audiobooków dostarczają platformy Ebookpoint BIBLIO, EmpikGo i Legimi. W 2021 r. PDW pośredniczyła w sprzedaży około 20 tys. tytułów e-booków od 55 wydawców. Tylko nieznaczny procent przychodów z tej sprzedaży pochodził od bi-

³ PDW jest wspólną inicjatywą ośmiu wydawnictw (Czarna Owca, Media Rodzina, Nasza Księgarnia, Prószyński Media, Publicat, Rebis, Wydawnictwo Literackie oraz Zysk i S-ka), ale oferuje usługi również wydawcom niezrzeszonym.

bliotek⁴. W zakresie książek spoza segmentu naukowych i specjalistycznych brakuje rozwiniętej oferty e-booków dla bibliotek publicznych.

DOŚWIADCZENIA BIBLIOTEK AKADEMICKICH W UDOSTĘPNIANIU E-BOOKÓW

Pierwsze ścieżki w udostępnianiu elektronicznych zasobów, a później również e-booków przecierały biblioteki akademickie. Komercyjna oferta e-booków skierowanych do bibliotek akademickich pojawiła się pod koniec lat 90. XX w.⁵. Oferta e-booków naukowych w znacznej części jest podobna do wcześniejszej oferty elektronicznych baz danych artykułów czasopism. Wydawcy i agregatorzy treści oferują dostęp do różnych kolekcji e-książek dla wszystkich zarejestrowanych użytkowników biblioteki na określony czas z ewentualnym ograniczeniem jednoczesnego korzystania z poszczególnych pozycji. Wykupienie dostępu na czas nieokreślony dla poszczególnych książek umożliwiają nieliczni wydawcy, tacy jak Oxford Press.

Różnice pomiędzy usługą elektronicznego dostępu do książek w bibliotekach akademickich i publicznych uwidaczniają się głównie w odmiennych potrzebach ich użytkowników. Podczas gdy biblioteki akademickie zainteresowane są przede wszystkim ofertą wydawnictw naukowych, dla bibliotek publicznych ważna jest oferta książek skierowanych do szerokiego grona odbiorców. Inne są też sposoby posługiwania się e-bookami przez użytkowników bibliotek akademickich i bibliotek publicznych. W bibliotekach akademickich w znacznej części przypomina ono korzystanie z baz czasopism naukowych. Studenci i wykładowcy raczej są zainteresowani wybranymi rozdziałami książek niż ich całością (Ashcroft, 2011). Badania amerykańskie i brytyjskie pokazują, że pracownicy nauki i studenci korzystają z e-booków za pośrednictwem komputerów osobistych, co jest zrozumiałe jeśli się weźmie pod uwagę, że jest to częścią pracy badawczej i naukowej (Ashcroft, 2011). Czytanie e-booków dostępnych w bibliotekach publicznych ma natomiast w znacznej części charakter rekreacyjny, a czytelnicy korzystają z czytników.

Pomimo wspomnianych wyżej różnic obydwie typy bibliotek borykają się z podobnymi problemami. Dotyczą one trudności w nabywaniu licencji, wysokich cen dostępu do e-booków, niewielkimi możliwościami długofalowego kształtowania kolekcji oraz zapewnienia ciągłego dostępu do e-booków. Biblioteki borykają się z integracją w katalogów bibliotecznych metadanych licencjonowanych zbiorów, które fizycznie znajdują się na zewnętrznych platformach. William H. Walters (2013) podsumowując

⁴ Informacje pochodzące z wywiadu.

⁵ Jedną z pierwszych była oferta netLibrary, sprzedana do OCLC, a później dalej do EBSCO.

wyniki badań na temat e-booków w bibliotekach akademickich, wyodrębnił szereg najczęściej opisywanych problemów⁶. Z dokonanej przez niego analizy wynika, że na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. bibliotekarze akademicki borykali się z brakiem standardowych licencji i ujednoliconych formatów książek, z wielością modeli biznesowych stosowanych przez wydawców oraz z brakiem możliwości tworzenia własnych stałych kolekcji. Jednym z częściej zgłaszanych przez nich problemów była ograniczona dostępność e-booków. Wiele książek drukowanych nie miało odpowiedników cyfrowych, niektórzy wydawcy wydawali e-booki z kilkumiesięcznym lub dłuższym embargiem, a inni wcale nie sprzedawali e-booków bibliotekom (Walters, 2013). Nowsze badania, chociaż wskazują, że nastąpiła pewna poprawa w zakresie oferowanych modeli biznesowych, to potwierdzają również, że inne wspomniane wyżej problemy nadal są aktualne. Biblioteki wciąż borykają się z wysokimi cenami, ograniczonymi możliwościami kształtowania kolekcji czy jakością metadanych (Walker, 2020). Nabywanie e-booków jest możliwe głównie na zasadzie licencji, co wiąże się z tym, że możliwości korzystania z nich są poważnie ograniczone w porównaniu z książkami drukowanymi. Biblioteki właściwie nie mają możliwości archiwizacji udostępnianych książek, a zapewnienie stałego do nich dostępu wiąże się z ciągłymi opłatami licencyjnymi. Tylko niektóre licencje zakładają stały dostęp, ale również i one wymagają ciągłych opłat za korzystanie z platform. W ofercie e-booków akademickich dominują pakiety, co oznacza, że biblioteki, aby zapewnić dostęp do pożądaných tytułów, muszą kupić cały pakiet, z którego wiele książek nie jest wykorzystywanych. Wydawcy włączają do pakietów tytuły o małej wartości, co z punktu widzenia bibliotek wpływa na jakość kolekcji i może niepotrzebnie utrudniać pracę studentom, którzy tracą czas na przeglądanie mało wartościowych tekstów. Wydawcy umożliwiającą zakup dostępu do pojedynczych książek na stałe należą do wyjątków.

Ponad dwie dekady doświadczeń bibliotek akademickich z e-bookami pokazują, że bibliotekarze dążą do wprowadzenia standardów handlowych, organizacyjnych i technicznych w odniesieniu do e-booków. Do standardowych praktyk bibliotek należy stowarzyszanie się i tworzenie konsorcjów w celu negocjacji korzystniejszych warunków od wydawców i pośredników (Walker, 2020). W trudnej sytuacji znajdują się mniej zamożne instytucje akademickie, które nie biorą udziału w konsorcjach. Dla nich dostęp do e-booków jest poważnym problemem, zwłaszcza, że oferowane modele nie przewidują możliwości wypożyczania międzybibliotecznego, co jest standardem w odniesieniu do książek drukowanych

⁶ William H. Walters przeanalizował 110 prac wydawanych do 2012 r., z czego połowę stanowiły artykuły naukowe, a resztę artykuły, książki i raporty fachowe. Większość cytowanych prac odnosi się do USA i WB.

(Machovec, 2021). Innym ważnym problemem bibliotek akademickich jest dostęp do elektronicznych podręczników. Są one oferowane tylko przez wyspecjalizowanych pośredników i charakteryzują się wysokimi cenami, na które nie stać bibliotek.

Polskie biblioteki uczelni wyższych korzystają głównie z oferty podmiotów zagranicznych, oferujących czasopisma i książki przeważnie w języku angielskim. Listę baz danych, z których korzystają polskie biblioteki szkół wyższych, prowadzi i aktualizuje Zespół StatEL działający przy Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich⁷. Wśród długiej listy kilkuset baz danych znajdziemy kilka oferujących e-booki w języku polskim, m.in. System Informacji Prawnej LEX (Wolters Kluwer), NASBI Naukowa Akademicka Sieciowa Biblioteka Internetowa (Helion) oraz IBUK Libra.

Jak pokazują zestawienia Analizy Funkcjonowania Bibliotek Naukowych, wydatki na zasoby elektroniczne w bibliotekach uczelni wyższych w Polsce systematycznie wzrastają. W 2019 r. w bibliotekach uczelni publicznych wynosiły średnio ponad 61% wydatków na wszystkie zbiory, z czego wydatki bibliotek uczelni medycznych na ten cel wynosiły prawie 84% (AFBN, 2019; AFBN, 2019a). Znaczna część dostępnych w bibliotekach uczelnianych baz danych, to bazy finansowane lub dofinansowywane przez resort nauki i szkolnictwa wyższego w ramach licencji krajowych lub w ramach zakupów dokonywanych przez konsorcja biblioteczne.

E-BOOKI W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH

Oferta zasobów elektronicznych dla bibliotek publicznych pojawiła się w latach 90. XX w., ale pierwotnie były to głównie bazy danych czasopism bądź tematyczne bazy książek elektronicznych, które przypominały ofertę skierowaną do bibliotek akademickich. Dostawcy tego typu baz oferują zazwyczaj roczne licencje dostępu do całych kolekcji dla zarejestrowanych użytkowników. W bibliotekach publicznych e-booki skierowane do szerokiego grona odbiorców pojawiły się w XXI w. Jako jedna z pierwszych z ofertą do bibliotek publicznych wystąpiła w 2002 r. amerykańska platforma OverDrive, dziś wiodąca w obsłudze bibliotek na całym świecie⁸. W Europie do pierwszych podmiotów oferujących e-booki bibliotekom publicznym należała platforma Elib założona w 2001 r. przez czterech głównych szwedzkich wydawców (Bonnier, Norstedts, Natur & Kultur and Piratförlaget). Zainteresowanie e-bookami w bibliotekach publicz-

⁷ Lista jest dostępna na stronach KDBASP http://kdbasp.bg.uni.opole.pl/wp-content/uploads/StatEL_tabela_styczen2021.pdf.

⁸ Biblioteka Publiczna w Cleveland zaofiarowała swoim użytkownikom usługi cyfrowe za pośrednictwem OverDrive w 2003 r.

nych zaczęło wzrastać wraz z upowszechnianiem się czytników. W 2006 r. pojawił się Sony Reader, a rok później Kindle firmy Amazon. W 2009 r. 5400 północnoamerykańskich bibliotek publicznych oferowało e-booki swoim czytelnikom, chociaż wielkość tej oferty pozostawała niewielka w stosunku do książek drukowanych (Ashcroft, 2011). Wraz ze wzrostem zainteresowania bibliotek publicznych e-bookami w początkach drugiej dekady XXI w. najwięksi wydawcy międzynarodowi zaczęli wycofywać e-booki z oferty do bibliotek lub ograniczać ich dostępność, np. przez limit wypożyczeń czy wzrost cen⁹. Problemy z dostępem e-booków w bibliotekach publicznych stały się tematem podnoszonym i dyskutowanym przez bibliotekarki i bibliotekarzy, stowarzyszenia bibliotekarskie, instytucje odpowiedzialne za politykę kulturalną, a także stały się przedmiotem badań. W 2011 r. IFLA powołała specjalną Grupę Roboczą, której zadaniem było zbadanie sytuacji e-booków w bibliotekach publicznych. W 2012 r. opublikowano dokument ogólny na temat e-wypożyczeń (eLending Background Paper)¹⁰, a rok później IFLA ogłosiła zasady e-wypożyczania dla bibliotek (IFLA, 2013). Jako najważniejsze problemy wymieniono ograniczenia w nabywaniu e-booków przez biblioteki, trudności w utrzymaniu ciągłości dostępu do e-booków, brak możliwości korzystania z wyjątków od praw autorskich, a także brak możliwości zagwarantowania prywatności czytelników bibliotek. Autorzy tekstu apelują o ustalenie rozsądnych warunków nabywania e-booków przez biblioteki, aby mogły one realizować misję zapewniania lokalnym społecznościom dostępu do wiedzy i informacji. W dokumencie przyjęto sześć zasad, których ogólną wymowę przedstawiono poniżej:

1. Biblioteka powinna mieć prawo do licencjonowania i/lub zakupu każdego dostępnego na rynku e-booka bez embarga oraz powinna móc decydować o zakupach i wybierać konkretne tytuły z listy wydawców lub dystrybutorów.

2. Biblioteka powinna mieć dostęp do e-booków na rozsądnych i przejrzystych warunkach oraz po uczciwej cenie.

3. Licencje i warunki zakupu e-booków powinny uwzględniać wyjątki od praw autorskich dostępne dla bibliotek i ich użytkowników w obowiązujących ustawach krajowych.

4. E-booki dla bibliotek powinny spełniać standardy dostępności i neutralności technicznej, tak aby były dostępne na różnych platformach. Treści powinny być możliwe do zintegrowania z systemami bibliotecznymi,

⁹ W 2010 r. Macmillan and Simon & Schuster wycofali e-booki z oferty do bibliotek, a rok później Harper Collins ogłosił ograniczenia w licencjonowaniu do 26 wypożyczeń. W 2012 r. pomimo bojkotu ze strony bibliotek Random House and Hachette wysoko podnieśli ceny e-booków, a Penguin wycofał swoje tytuły z oferty OverDrive do bibliotek (Whitney, Castell, 2017, 14).

¹⁰ Uaktualniona wersja Dokumentu Ogólnego na temat e-wypożyczeń została opublikowana w 2014 r. (IFLA, 2014).

katalogami online, a także aplikacjami i urządzeniami do czytania na odległość.

5. Należy zapewnić bibliotekom możliwości długoterminowego dostępu do tytułów e-booków, np. przez wspólne tworzenie archiwalnych baz danych przez wydawców i biblioteki.

6. Usługi udostępniania e-booków powinny zapewnić prywatność użytkowników bibliotek. Biblioteki i ich czytelnicy powinni mieć zapewnioną kontrolę nad wykorzystaniem danych osobowych, w tym informacji o wyborach czytelniczych (IFLA, 2013).

W 2014 r. pojawił się raport „A Review of Public Library E-Lending Models” przedstawiający wyniki badań istniejących rozwiązań udostępniania e-booków w bibliotekach publicznych Europy i Ameryki Północnej (Mount, 2014). Raport powstał z inicjatywy Stichting Bibliotheek.nl oraz Bibnet Flanders Belgium, platform holenderskiej i belgijskiej stworzonych w celu wspierania bibliotek publicznych w tych krajach w nabywaniu e-booków. Inicjatywa miała na celu poszukiwanie i promowanie najlepszych rozwiązań dzięki wymianie doświadczeń i badaniom¹¹. Z raportu wynika, że dominującym w Europie rozwiązaniem przed 2014 r. było korzystanie z platform komercyjnych oferujących e-booki, przy czym w wielu przypadkach tworzono platformy pośredniczące, za pomocą których biblioteki miały dostęp do ofert różnych wydawców bądź komercyjnych platform agregatowych (Mount, 2014). Platformy pośredniczące powstawały z inicjatywy bibliotek narodowych, regionalnych, czy jak w przypadku niemieckim jako usługa firmy zewnętrznej specjalizującej się w rozwiązaniach dla bibliotek publicznych. Wiele z tych inicjatyw było rozwijanych za pomocą finansowego wsparcia ze strony instytucji rządowych. Platformy takie z jednej strony, dostarczają infrastrukturę techniczną, za pomocą której biblioteki i ich użytkownicy uzyskują dostęp do komercyjnych platform, z drugiej strony, są to też instytucje poszukujące najlepszych rozwiązań w zakresie modeli zakupu dostępu do e-booków. W niektórych krajach biblioteki publiczne tworzą własne platformy, na których udostępniają e-booki. W Norwegii biblioteki publiczne stworzyły własną platformę wypożyczania e-booków, które nabywają na własność i archiwizują. Właściciele praw wynagradzają na zasadzie opłaty za pojedyncze wypożyczenia za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Własną platformę e-booków tworzy też konsorcjum bibliotek publicznych w stanie Kalifornia w USA.

¹¹ Autorzy przeanalizowali udostępnianie e-booków w bibliotekach publicznych w 14 krajach europejskich, dwóch stanach USA oraz jeden przypadek kanadyjski. Polska nie została uwzględniona w tym raporcie.

MODELE LICENCJONOWANIA E-BOOKÓW W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH

Charakterystyczną cechą oferty e-booków dla bibliotek publicznych jest brak standardów i duża zmienność modeli sprzedaży. Modele sprzedaży e-booków skierowane do bibliotek publicznych różnią się od tych oferowanych bibliotekom akademickim. Główną różnicą jest to, że większość z nich opiera się na zakupie poszczególnych tytułów. Paul Whitney i Christina Castell w publikacji z 2017 r. podsumowali podstawowe modele sprzedaży dostępu do e-booków dla bibliotek publicznych. Zostaną one zreferowane poniżej.

„Jeden użytkownik/jedna kopia/wieczysty dostęp” to jeden z pierwszych modeli sprzedaży do bibliotek publicznych. Odpowiada on zasadom wypożyczania książek drukowanych. W modelu tym z e-booka w danym momencie może korzystać jedna osoba, a kolejny użytkownik uzyskuje dostęp po wygaśnięciu poprzedniego okresu tego wypożyczenia. Okresy wypożyczenia mogą być określone przez wydawcę lub przez bibliotekę. Licencja nie jest ograniczona czasowo i nie ma limitu wypożyczeń. Ceny licencji wieczystych różnią się znacznie w zależności od rodzaju i popularności książki.

W modelu „Jeden użytkownik/jedna kopia/ograniczone wypożyczenia” również tylko jedna osoba może korzystać z e-booka w danym momencie, a dodatkowo po wypożyczeniu tytułu przez określoną ilość razy, nie jest on już dostępny do dalszych wypożyczeń. Biblioteka musi ponownie zakupić e-booka, jeśli chce go nadal wypożyczać. Dopuszczalna liczba wypożyczeń zależy od dostawcy, a ceny są niższe niż w modelu wieczystego dostępu. Na przykład platforma OverDrive oferuje tego typu licencję z ograniczeniem do 26 wypożyczeń (Giblin, et al., 2019). Biblioteki mogą korzystać z niego w odniesieniu do książek mniej popularnych albo bestsellerów (Whitney, Castell, 2017, s. 16). W przypadku tych ostatnich zainteresowanie czytelników jest duże w okresie popularności, a potem zazwyczaj spada.

W modelu „Jedna kopia/jeden użytkownik/ograniczony czas korzystania” e-book jest dostępny do wypożyczania tylko przez określony czas. Po wygaśnięciu licencji, które trwają zazwyczaj rok lub dwa lata tytuł nie jest już dostępny i wymaga zakupu nowej licencji. Model ten może występować w wersji hybrydowej z ograniczoną liczbą dozwolonych wypożyczeń.

Od wyżej opisanych różni się model „Jedna kopia/jeden lub wielu użytkowników/płatność za wypożyczenie”, w którym biblioteka płaci określoną stałą cenę za każde wypożyczenie. Biblioteka kontroluje, ilu użytkowników może korzystać jednocześnie z danego tytułu, w zależności od dostępnego budżetu. Zaletą tego modelu jest to, że daje większej liczbie użytkowników dostęp do tytułu e-booka wtedy, kiedy jest na niego największe zapotrzebowanie. Ten rodzaj licencji stosowany jest w niektórych

krajach europejskich, m.in. w: Belgii, Czechach, Danii, Holandii i Szwecji (Mount, 2014).

Powyżej opisane modele mogą występować w wersjach hybrydowych. W Niemczech platforma Onleihe, obsługująca biblioteki publiczne, korzysta z trzech licencji określanych M, L i XL. Licencja M jest zawierana na rok i umożliwia dostęp do książki pojedynczemu użytkownikowi, podczas gdy pozostali zainteresowani e-bookiem mogą zapisać się w kolejce oczekujących. Licencja L umożliwia zakup jednoczesnego korzystania z tytułu przez wielu użytkowników, ale dotyczy tylko książek które zostały wydane przed 24 miesiącami. Licencja ta zawiera więc dwuletnie embargo i nie dotyczy bieżących tytułów. Licencja XL została wynegocjowana przez Onleihe z największymi wydawcami i umożliwia wielokrotne wypożyczanie tytułów zarówno starszych, jak i aktualnie wychodzących. Licencja ta obejmuje prawo do 25 jednoczesnych dostępów do tytułów z literatury niebeletrystycznej i 20 jednoczesnych dostępów do tytułów z literatury beletrystycznej i kosztuje trzykrotnie więcej niż licencja M (Rofler, Däumling, 2021).

Pomimo apeli ze strony bibliotekarzy i stowarzyszeń bibliotekarskich o ustalenie standardowych modeli, wydawcy i dystrybutorzy zmieniają warunki licencyjne, reagując na bieżąco na dane ze sprzedaży detalicznej e-booków, co uniemożliwia bibliotekom długofalowe planowanie. O zmianach na rynku północnoamerykańskim pisze regularnie w czasopiśmie „Library Journal” Matt Enis. W 2018 r. Penguin Random House zmienił obowiązujące warunki i wycofał z oferty dla bibliotek publicznych licencję wieczystą „jeden użytkownik/jedna kopia” proponując licencje dwuletnie z ograniczoną liczbą wypożyczeń. Pomimo obniżonej ceny na nowy typ licencji, biblioteki straciły możliwość budowania własnej kolekcji tytułów z backlisty (Enis, 2018). W 2019 r. wieczystą licencję wycofała z oferty dla bibliotek również grupa Hachette, zastępując ją również licencją dwuletnią (Enis, 2019). Niektóre wydawnictwa wprowadzają embargo na zakupy e-booków przez biblioteki. W 2018 r. wydawnictwo Macmillan zaniepokojone spadkiem sprzedaży e-booków zaczęło testować czteromiesięczne embargo dla wybranych nowych tytułów. W następnym roku wprowadziło dwumiesięczne embargo na nowe tytuły (Enis, 2019a). Enis zwraca uwagę, że twierdzenia o negatywnym wpływie wypożyczeń w bibliotekach na sprzedaż e-booków, którymi wydawcy motywują zmiany w modelach sprzedaży, nie zgadzają się z wynikami badań ankietowych wśród czytelników. Badania wskazują, że czytelnictwo w bibliotekach ma pozytywny wpływ na zakupy. Czytelnicy kupują książki, których nie zdążyli przeczytać w okresie wypożyczenia, jak też kupują inne książki autora, którego poznali dzięki bibliotekom (Enis, 2019a).

Niektóre wydawnictwa w ogóle nie sprzedają swoich e-booków do bibliotek lub oferują tylko część treści cyfrowych. Przykładem jest Amazon,

który dopiero w 2021 r. zawarł umowę z platformą Digital Public Library of America na dostęp do tytułów Amazon Publishing. Jak zauważa Enis, ten krok Amazona jest związany z regulacjami wprowadzanymi w niektórych stanach w USA, które zobowiązują wydawców do oferowania bibliotekom e-booków po rozsądnych cenach (Enis, 2021).

Dotychczasowe badania wskazują, że pomiędzy wydawcami i dystrybutorami oraz bibliotekami toczą się ciągłe negocjacje na temat modeli sprzedaży. Silniejszą pozycję mają jednak wydawcy i to oni dyktują warunki i ceny. Część bibliotekarzy widzi możliwość poprawy sytuacji we wprowadzeniu kontrolowanego wypożyczania cyfrowego, to znaczy przyznania bibliotekom prawa do wypożyczania książek cyfrowych na tych samych zasadach jak są wypożyczane książki drukowane. Powszechne wprowadzenie tego typu rozwiązania wymaga jednak zmian w prawie autorskim.

PRAWO AUTORSKIE A WYPOŻYCZANIE E-BOOKÓW

W reżimie współczesnego prawa autorskiego zwielokrotnianie utworów, ich publiczne udostępnianie, jak też użyczenie jest objęte ochroną. Wypożyczanie tradycyjnych książek przez biblioteki nie wymaga uzyskania pozwolenia od właścicieli praw, gdyż odbywa się na podstawie tzw. licencji bibliotecznej, czyli wyjątku od prawa autorskiego¹². W polskiej Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych wyjątek ten jest określony w art. 28 i mówi, że biblioteki mogą „użyczać, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych” (*Ustawa*, 1994). Biblioteki i inne instytucje uprawnione wymienione w art. 28 mogą więc wypożyczać egzemplarze utworów, a więc książki i czasopisma drukowane, a także filmy, czy audiobooki na płytach CD. Udostępnianie utworów w formie cyfrowej jest dozwolone na terminalach znajdujących się na terenie biblioteki, podobnie jak dozwolone jest tworzenie kopii cyfrowych dla pewnych określonych celów.

Poza wymienionymi wyżej wyjątkami dla wypożyczania egzemplarzy i udostępniania cyfrowego na miejscu, polska ustawa o prawie autorskim nie zawiera zapisów odnośnie udostępniania e-booków poza terenem bibliotek¹³. Czy zatem biblioteki mogą wypożyczać e-booki? Na świecie

¹² Istnieje również wyjątek dozwolonego użytku osobistego zezwalający na pożyczanie utworów, gdy zachodzi ono w ramach relacji towarzyskich i stosunków pokrewieństwa. Wyjątek dla użytku prywatnego jest powszechnie uznanym standardem w prawie autorskim, chociaż jego zakres różni się w ustawach krajowych. W polskiej ustawie o prawie autorskim jest on zapisany w art. 23 i w porównaniu z innymi krajami zdefiniowany dość szeroko.

¹³ Biblioteki szkolne i uniwersyteckie mogą udostępniać drobne utwory w całości lub większe fragmenty dla celów edukacyjnych i badawczych, ale tylko dla zdefiniowanych grup odbiorców. Wyjątek ten, określony w art. 27 *Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, okazał się bardzo ważny w okresie pandemii COVID-19.

dyskusja na ten temat toczy się od wielu lat, a biblioteki domagają się jasnego określenia tej kwestii (Hansen, Courtney, 2018; Berndorfer, Bruhn, 2022). Pewnym przełomem w tej sprawie jest orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 10 listopada 2016 r. w sprawie dopuszczenia w krajach członkowskich UE wyjątku dla wypożyczania e-booków przez biblioteki publiczne (TSUE, 2016). Sprawę do TSUE wniosło holenderskie stowarzyszenie bibliotek publicznych (Vereniging Openbare Bibliotheken), które zabiegało o uznanie możliwości wypożyczania książek cyfrowych przez biblioteki publiczne. Orzeczenie odnosi się do interpretacji Dyrektywy 2006/115/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej, która w art. 6 mówi, że państwa członkowskie mogą ustanowić odstępstwa od wyłącznego najmu i użyczenia oryginałów i egzemplarzy powielonych utworów chronionych prawem autorskim w zakresie publicznego użyczenia, o ile przynajmniej twórcy otrzymają wynagrodzenie za takie użyczenie (Dyrektywa 2006/115/WE, 2006) .

TSUE orzekł, że termin użyczenie można interpretować jako „użyczenie kopii książki w postaci cyfrowej, w przypadku gdy użyczenie to jest dokonywane poprzez umieszczenie tej kopii na serwerze biblioteki publicznej i umożliwienie użytkownikowi zwielokrotnienia wspomnianej kopii poprzez pobranie jej na własny komputer, przy czym w okresie użyczenia pobrana może być tylko jedna kopia, a po upływie tego okresu użytkownik ten nie ma już możliwości korzystania z tej pobranej przez siebie kopii” (TSUE, 2014, s. 8). Orzeczenie to można traktować jako wskazówkę, czy inaczej mówiąc zielone światło do wprowadzenia wyjątku dla wypożyczania e-booków w krajach członkowskich UE. W polskiej literaturze przedmiotu brakuje jednoznacznej interpretacji orzeczenia TSUE w odniesieniu do polskiego prawa. Henryk Markiewicz, chociaż nie kwestionuje zastosowanej w orzeczeniu „wykładni rozszerzającej, wprowadzającej funkcjonalny ekwiwalent dla użyczenia egzemplarzy”, to jednak uważa je za kontrowersyjne w odniesieniu do art. 28 ust 1 pkt 3 polskiej ustawy (Markiewicz, 2018, s. 419). Wspomniany art. 28 ust 1 pkt 3 mówi, że biblioteka może „udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek” (*Ustawa, 1994*). Wobec wspomnianych wyżej kontrowersji i braku w polskiej ustawie jednoznacznie sformułowanego wyjątku odnoszącego się do wypożyczania e-booków, biblioteki publiczne nie mają pewności, czy wypożyczanie zakupionych przez nie e-booków jest legalne w świetle polskiego prawa.

E-BOOKI W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH W POLSCE

Ustalenia na temat zjawiska e-booków w bibliotekach publicznych w Polsce, zaprezentowane w poniższym podrozdziale mają charakter wstępny. Powstały one w wyniku szeregu badań pilotażowych, przeprowadzonych od lipca 2021 do lutego 2022 r. Oprócz analizy dostępnych danych statystycznych i opracowań tematu złożyło się na nie kilka wywiadów przeprowadzonych z bibliotekarkami oraz przedstawicielami platform oferujących e-booki¹⁴. Ponadto na przełomie lat 2021-2022 wspólnie ze studentami Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim przeprowadziliśmy 40 ankiet pilotażowych na temat oferty e-booków w bibliotekach publicznych. Ankieta zawierała pytania dotyczące tego, z usług jakich podmiotów w zakresie udostępniania e-booków korzystają biblioteki, czy samodzielnie zakupują e-booki oraz czy wszyscy zainteresowani czytelnicy mogą uzyskać dostęp do e-książek. Celem tych ankiet nie było otrzymanie reprezentatywnych wyników, a jedynie wstępne rozpoznanie zjawiska w fazie jego dynamicznego rozwoju. Większość ankiet została przeprowadzona w bibliotekach w Warszawie oraz tych działających w aglomeracji warszawskiej.

W publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny raportach na temat bibliotek publicznych kategoria „dostęp do licencjonowanych zbiorów (książek i czasopism elektronicznych, baz danych i innych zbiorów elektronicznych)” pojawiła się po raz pierwszy w sprawozdaniu za 2019 r. Według tego sprawozdania dostęp do licencjonowanych zbiorów oferowało 2011 placówek (GUS, 2020). Wszystkich bibliotek publicznych było w 2019 r. 7881 w tym 5272 filie biblioteczne oraz 2609 bibliotek głównych. Zakup licencji raportują do GUS tylko biblioteki główne lub te, które zawierają umowę w ramach konsorcjum, z czego możemy wnioskować, że zdecydowana większość bibliotek głównych udostępnia w jakiejś formie zasoby elektroniczne. W 2020 r. 2343 biblioteki oferowały dostęp do licencjonowanych zbiorów online, a zdalne udostępnianie e-booków deklarowało 2044 biblioteki (GUS, 2021)¹⁵.

Na początku 2022 r. dostęp do e-booków dla czytelników bibliotek publicznych oferowało w Polsce kilka platform: Empik Go, Ebookpoint BIBLIO, IBUK Libra oraz Legimi¹⁶. Jako jedno z pierwszych dostęp do e-booków dla bibliotek publicznych oferowało na początku pierwszej dekady XXI w. Wydawnictwo Naukowe PWN, będące właścicielem platformy IBUK Libra. W ofercie tej platformy znajdują się głównie książki naukowe i popularnonaukowe. Dostęp do IBUK Libra jest sprzedawany

¹⁴ Część danych uzyskałam w wyniku korespondencji z przedstawicielami firm oferujących bibliotekom usługi dostępu do platform subskrypcyjnych.

¹⁵ Statystyki udostępniania e-booków GUS zaczął zbierać od 2020 r.

¹⁶ Niektóre duże biblioteki abonują także dostęp do EBSCO eBooks Public Library (Kolenda, 2021).

w modelu charakterystycznym dla oferty akademickiej. Biblioteka nabywa subskrypcję na dostęp do wybranej kolekcji tytułów, z której przez określony czas mogą korzystać wszyscy zarejestrowani czytelnicy. Model ten zakłada ograniczenia co do liczby jednoczesnego korzystania z niektórych tytułów, np. do pięciu użytkowników jednocześnie. Niektóre biblioteki nabywają dostęp do kilkuset, a niektóre do kilku tysięcy tytułów. Dostęp do kolekcji IBUK Libra biblioteki publiczne nabywają najczęściej za pośrednictwem regionalnych konsorcjów tworzonych pod kierownictwem bibliotek wojewódzkich¹⁷.

Legimi usługę abonamentową dla odbiorców indywidualnych uruchomiło w 2012 r., a sprzedaż do bibliotek publicznych zaczęło testować od 2015 r. Wzrost zainteresowania ofertą Legimi wśród bibliotek jest zauważalny od 2019 r., na co wpłynęła z jednej strony, obniżka VAT na e-booki, a z drugiej – pandemia. Według informacji uzyskanych od Legimi w 2021 r. z usług firmy korzystało ok. 700 bibliotek, nie licząc filii. W październiku 2021 r. platforma notowała 50 tys. czytelników bibliotecznych, podczas gdy w październiku 2020 r. było ich 25 tys. Legimi oferuje bibliotekom podobny model subskrypcji jak użytkownikowi indywidualnemu. Biblioteki kupują kody dostępu dla swoich czytelników, którzy na ich podstawie logują się na stronę platformy. Pojedyncze kody są ważne przez miesiąc i są sprzedawane w pakietach. Użytkownik, który uzyska kod od biblioteki, loguje się na stronę platformy i może korzystać z dowolnych pozycji dostępnych w kolekcji. Katalog dostępnych tytułów dla użytkowników bibliotecznych różni się niewiele od tego dla użytkowników indywidualnych. Legimi umożliwia też zakup licencji na korzystanie z określonego limitu stron do przeczytania przez użytkowników bez ograniczania ich liczby. Model ten jest jednak wykorzystywany w znikomym stopniu ze względu na wysoką cenę. Według oferty cenowej dostępnej na stronie Legimi licencję bez braku limitu przeczytanych stron biblioteka może kupić, kiedy wartość umowy wynosi co najmniej 60 tys. zł, za co otrzymuje 300 pakietów kodów (Legimi, 2022). Roczny pakiet 12 kodów kosztuje 200 zł, co oznacza 16,67 zł za pojedynczy miesięczny kod dla jednego czytelnika. Model ten jest w praktyce dostępny przy zakupach w ramach konsorcjum, gdyż biblioteki na ogół nie dysponują tak wysokim budżetem. Według Legimi w 2021 r. firma miała umowy z 20 konsorcjami. Konsorcjum bibliotek publicznych województwa mazowieckiego zakupiło na 2021 r. 3745 pakietów kodów dla 127 bibliotek wchodzących w jego skład. Przekładając to na tabelę oferty cenowej Legimi cena jednego kodu na jeden miesiąc

¹⁷ Jedno z pierwszych konsorcjów utworzyły dolnośląskie biblioteki zrzeszone w inicjatywie: Dolnośląski Zasób Biblioteczny, które w 2012 r. zawarły umowę z Wydawnictwem Naukowym PWN na dostęp do serwisu IBUK Libra. <https://www.mbp.jawor.pl/2015-08-18-10-04-29/projekty/85-dzb> [dostęp: 22.03.2022].

to ok. 15 zł¹⁸. Kody zostały zakupione na podstawie wstępnych zamówień bibliotek. Liczba kodów zakupionych przez poszczególne biblioteki waha się od kilku w przypadku małych bibliotek gminnych do kilkuset w przypadku dużych bibliotek miejskich czy wojewódzkich.

Podobny do Legimi model sprzedaży oferuje bibliotekom platforma Empik Go, należąca do spółki Platon, która jest częścią grupy Empik. Platforma rozpoczęła działalność w 2019 r., a od lipca 2021 r. sprzedaje usługi bibliotekom publicznym. Według informacji firmy w lutym 2022 r. z usług Empik Go korzystało ok. 200 bibliotek¹⁹. Biblioteki mogą zakupić bezpośrednio na stronie firmy jeden z czterech dostępnych pakietów kodów (10, 20, 50 lub 100 sztuk). Najtańszy pakiet można zakupić za 250 zł. Ta forma zakupu daje bibliotekom możliwość przetestowania usług platformy bez wiązania się dłuższą umową. Jeśli biblioteki chcą nawiązać dłuższą współpracę, firma przygotowuje indywidualne wyceny. Podobnie jak w przypadku innych platform dostęp do Empik Go biblioteki publiczne kupują w ramach konsorcjów²⁰. Obie wyżej wspomniane platformy mają szerokie oferty książek elektronicznych i audiobooków obejmujące beletrystykę, poradniki, literaturę dla dzieci i młodzieży i inne skierowane do szerokiej publiczności. Jest to więc oferta, która odpowiada potrzebom bibliotek publicznych.

Ebookpoint BIBLIO, należąca do firmy Helion, która od kilku lat oferuje usługi bibliotekom publicznym, na początku miało profil naukowo specjalistyczny. W 2020 r. platforma przeszła rebranding i w 2022 r. jej zbiory to blisko w 70% beletrystyka, a w 30% tytuły specjalistyczne i naukowe²¹. Nowy model sprzedaży jest podobny do tego, jaki oferują Legimi i Empik Go. Biblioteki zakupują kody na miesięczny dostęp do całej kolekcji, z tym że do niektórych tytułów możliwość jednoczesnego korzystania jest ograniczona. Podobnie, jak Legimi i Empik Go, BIBLIO posiada w swojej kolekcji audiobooki, a dodatkowo również kursy. Według informacji firmy z lutego 2022 r. z tego modelu dostępu korzysta ok. 300 bibliotek²².

Ze wstępnych badań można wnioskować, że bibliotekarki i bibliotekarze z zadowoleniem przyjęli pojawienie się usług w zakresie udostępniania e-booków, gdyż tego rodzaju oferty skierowanej do szerokiego grona odbiorców wcześniej brakowało. Zainteresowanie bibliotek było tym większe, że pojawienie się oferty przypadło na okres, kiedy biblioteki po-

¹⁸ Informacje zaczerpnięte z oferty dla bibliotek dostępnej na stronach Legimi w listopadzie 2021.

¹⁹ Korespondencja z przedstawicielem firmy. Informacje o nowej ofercie kodów do Empik Go pojawiły się na stronach bibliotek publicznych na przełomie 2021/2022. Część z nich oferowała kody jako prezenty mikołajkowo-świąteczne.

²⁰ Dostęp do Empik Go został zakupiony m.in. w ramach warmińsko-mazurskiego konsorcjum bibliotek publicznych, w skład którego wchodzi 62 biblioteki. <https://www.wbp.olsztyn.pl/e-zasoby/empik-go/> [dostęp: 22.03.2022]

²¹ Informacje udzielone przez firmę Helion.

²² Korespondencja z przedstawicielem firmy.

szukiwały możliwości świadczenia usług zdalnych z powodu ograniczeń wprowadzanych w czasie pandemii. Dostęp zdalny do e-booków i audiobooków cieszy się też coraz większym zainteresowaniem czytelników bibliotecznych, chociaż to rosnące zainteresowanie staje się jednocześnie problemem dla bibliotek, gdyż zakupionych kodów jest za mało, aby mogli je otrzymać wszyscy zainteresowani. W wielu bibliotekach kody rozchodzą się w ciągu kilku pierwszych dni ich wydawania na początku miesiąca, a czasami znikają już pierwszego dnia²³. Liczba dostępnych kodów w wielu bibliotekach jest mniejsza niż 1% liczby zarejestrowanych czytelników. Dla porównania z oferty platformy Onleihe, sprzedającej od 2007 r. dostęp do e-booków, w 2019 r. korzystało 4% (2,6 mln) czytelników niemieckich bibliotek publicznych (Berndorfer, Bruhn, 2022).

W momencie pisania tego tekstu w lutym 2022 r. w ofercie e-booków dla bibliotek publicznych w Polsce uwidacznia się dominacja modelu kodowo-abonamentowego. Model ten, chociaż jest atrakcyjny dla czytelników, gdyż oznacza wybór e-booków i audiobooków z dużej kolekcji, obejmującej nowości wydawnicze, jest jednak drogi i bibliotek nie stać, aby nabyć kody dla wszystkich zainteresowanych. Wiele bibliotek korzysta z różnych programów dofinansowania zakupu dostępu do e-booków. W 2019 r. dofinansowanie zakupu kodów do Legimi oferowało Biuro Kultury m.st. Warszawy. Dofinansowanie zdalnego dostępu do nowości wydawniczych zakłada Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2021-2025²⁴. Niektóre biblioteki uzyskują dofinansowanie na zakup zdalnego dostępu do e-booków również z budżetu partycypacyjnego, co świadczy o rosnącym zainteresowaniu czytelników dostępem do e-booków w bibliotekach. Wspomniane wyżej rodzaje dofinansowania mają jednak charakter celowy, co oznacza brak gwarancji ciągłości środków finansowych w przyszłości.

Upowszechnianie się modelu kodowo-abonamentowego w Polsce jest czymś wyjątkowym na tle modeli, opisanych w poprzednich podrozdziałach, które funkcjonują w innych krajach. Niewątpliwą zaletą modelu abonamentowego jest jego popularność wśród czytelników, jak też relatywna łatwość obsługi. Upowszechnienie tego rodzaju usług mogłoby jednak oznaczać, że wiele dotychczasowych kompetencji bibliotekarek i bibliotekarzy w zakresie kształtowania kolekcji, usług informacyjnych, bezpośredniego kontaktu z czytelnikiem i wspierania go w wyborach czytelnicych okazałoby się niepotrzebnych.

²³ Na 40 ankiet, 13 bibliotek zadeklarowało, że kodów nie wystarcza, 7 – że wystarcza, a pozostałe nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie.

²⁴ Biblioteka Narodowa, *O Narodowym Programie Rozwoju Czytelnictwa 2.0*, [online] <https://bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2.0/o-narodowym-programie-rozwoju-czytelnictwa-2.0/> [dostęp: 22.02.2022].

W modelu kodowo-abonamentowym rola biblioteki sprowadza się głównie do pośredniczenia w dystrybucji wśród użytkowników miesięcznych kodów na korzystanie z platform zewnętrznych. Czytelnicy biblioteczni zakładają tam własne konta, co jest dla nich wygodne, gdyż mogą np. kontynuować nieskończoną lekturę podczas kolejnego okresu abonamentowego na podstawie następnego kodu z biblioteki. Dla biblioteki oznacza to jednak utratę kontaktu z czytelnikiem i brak możliwości świadczenia mu zaawansowanych usług informacyjnych, które w całości dostarcza platforma zewnętrzna. Biblioteka, nabywając dla swoich czytelników dostęp abonamentowy nie ma wpływu na ofertę, która ulega zmianom. Z jednej strony, użytkownicy mają dostęp do nowości wydawniczych włączanych na bieżąco do kolekcji, ale z drugiej – niektóre pozycje mogą zniknąć z kolekcji, co oznacza, że biblioteka nie może zapewnić ciągłości dostępu online do ważnych książek, np. klasyki literackiej. W modelu abonamentowym bibliotekarze nie mają też możliwości doradzania czytelnikom w zakresie doboru lektury. Problematyczna jest też sprawa ochrony danych osobowych czytelników. Wrażliwymi danymi użytkowników bibliotecznych na temat ich zachowań czytelniczych dysponują zewnętrzni dostawcy. Biblioteki natomiast mają ograniczony dostęp do danych o zachowaniach swoich czytelników, gdyż otrzymują raporty zawierające jedynie ogólne statystyki dotyczące wykorzystania kodów. Chociaż dostawcy umożliwiają import metadanych do katalogów bibliotecznych, to jednak oferowane modele sprzedaży nie dają możliwości bezpośredniego przejścia z katalogu biblioteki do pozycji na platformie, co jest standardem w modelach zagranicznych. Poza tym biblioteki, które decydują się na integrację metadanych z własnymi katalogami, mierzą się z wieloma trudnościami. W opinii bibliotekarzy metadane udostępniane przez dostawców nie spełniają wymogów opisu katalogowego książki, a każda firma sporządza je według innego wzoru.

UWAGI KOŃCOWE

Biorąc pod uwagę dotychczasową niewielką skalę korzystania z modelu kodowo-abonamentowego i to, że nadal to książki drukowane stanowią główną podstawę działalności bibliotek publicznych, zagrożenie dekwalfikacją bibliotekarzy z powodu takiego modelu wydaje się dość odległe. Dostęp do zewnętrznych platform abonamentowych stanowi, jak dotychczas jedynie atrakcyjny dodatek do tradycyjnych usług bibliotek. Z punktu widzenia upowszechniania i długofalowego rozwoju udostępniania e-booków w bibliotekach publicznych model abonamentowy budzi jednak wiele wątpliwości. W sposób jaskrawy uwidacznia on problemy opisane w pierwszej części artykułu, o których od lat dyskutują bibliotekarze na świecie, takie jak brak możliwości tworzenia własnych

kolekcji e-booków i zapewnienia do nich stałego dostępu, brak możliwości zagwarantowania poufności danych o zachowaniach czytelniczych, czy trudności z integrowaniem metadanych z katalogami bibliotecznymi.

Bibliotekarki i bibliotekarze zdają sobie sprawę z tych problemów i poszukują alternatywnych do abonamentowego modeli udostępniania e-booków. Niektóre biblioteki tworzą własne kolekcje e-książek i wypożyczają je na czytnikach lub za pośrednictwem platform, które symulują wypożyczanie egzemplarzy drukowanych, zgodnie z duchem orzeczenia TSUE, opisanym w poprzednim podrozdziale. Ten ostatni model jest w fazie testowania i napotyka trudności związane z ograniczoną ofertą e-booków dla bibliotek, jak też z niejasną sytuacją prawną. Tworzenie własnych kolekcji poza wspomnianymi wyżej kwestiami prawnymi wiąże się też z wyzwaniem technicznymi, które obejmują nie tylko projektowanie usług udostępniania e-booków, ale też długookresową i bezpieczną archiwizację kolekcji. Są to poważne wyzwania zarówno w zakresie kompetencji, jak też finansowania, którym trudno będzie podołać pojedynczym bibliotekom. Jak wskazują doświadczenia zagranicznych bibliotek publicznych, a także bibliotek akademickich, tego typu wyzwania wymagają skoordynowanej współpracy na poziomie krajowym i/lub regionalnym.

Zidentyfikowane w podjętych badaniach wstępnych trendy rozwoju usług udostępniania e-booków w bibliotekach publicznych, jak też zasygnalizowane problemy wymagają dalszych badań. Jako istotne obszary przyszłych badań należy wskazać doświadczenia bibliotekarzy z udostępnianiem e-booków i audiobooków oraz potrzeby czytelników w tym zakresie. Ważnym szerszym kontekstem dla wyżej wskazanych obszarów tematycznych będzie z jednej strony, analiza rynku e-booków i audiobooków ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju oferty dla bibliotek, a z drugiej strony, analiza ogólnopolskich i regionalnych inicjatyw współpracy i programów rozwoju bibliotek publicznych.

BIBLIOGRAFIA

- AAP (2018). *AAP Statistics* [online]. Association of American Publishers [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://publishers.org/data-and-statistics/industry-statistics/>.
- AFBN (2019). *Wybrane wskaźniki dla wszystkich badanych bibliotek uczelni publicznych w latach 2002-2019* [online]. Analizy Funkcjonowania Bibliotek Naukowych [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://afb.sbp.pl/afb/wp-content/uploads/2021/08/AFBN-publiczne-2002-2019.pdf>.
- AFBN (2019a). *Wybrane wskaźniki dla bibliotek publicznych uczelni o profilu medycznym w latach 2004-2019* [online]. Analizy Funkcjonowania Bibliotek Naukowych [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://afb.sbp.pl/afb/wp-content/uploads/2021/08/AFBN-medyczne-2004-2019.pdf>.

- Alexandrov, Georgi (2020). E-Books Versus Print Books: Digital Disruption Or Intermedia Relations. In: *Communication Management: Theory and Practice in the 21st Century*, ed. Vesselina Valkanova, et. al. Sofia: Faculty of Journalism and Mass Communication, Sofia University St. Kliment Ohridski, pp. 282-296.
- Ashcroft, Linda (2011). Ebooks in libraries: an overview of the current situation. *Library Management*, vol. 32 (6/7), pp. 398-407.
- BDB (2019). *Das E-Book in Deutschland 2019* [online]. Börsenverein des Deutschen Buchhandels [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.boersenverein.de/markt-daten/marktforschung/e-books/>.
- BDB (2019). *Das E-Book in Deutschland 2020* [online]. Börsenverein des Deutschen Buchhandels [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.boersenverein.de/markt-daten/marktforschung/e-books/>.
- Blackwell, Michael (2017). Results of ReadersFirst e-content business models survey. *ReadersFirst* [online] November 29 [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <http://www.readersfirst.org/news/2017/11/29/results-of-readers-first-e-content-business-models-survey-2>.
- Berndorfer, Nina; Bruhn, Anna-Katharina (2022). „Fair lesen, fair leihen“? Die Debatte um „Fair Lesen“ im Kontext der gesetzlichen Regelungen zur Nutzung von E-Books in Öffentlichen Bibliotheken. *API Magazin* [online], vol. 3(1) [dostęp: 9.03.2022]. Dostępny w WWW: DOI 10.15460/apimagazin.2022.3.1.92.
- Dyrektywa 2006/115/WE Parlamentu Europejskiego I Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej (2006). *Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej* [online], L 376/28 [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0115&from=PL>.
- Enis, Matt (2018). Librarians React to New PRH Ebook Terms. *Library Journal*, vol. 1, pp. 10-14.
- Enis, Matt (2019). Publishers Change Ebook, Audiobook Models. *Library Journal*, vol. 8, pp. 12-15.
- Enis, Matt (2019a). Macmillan Announces Ebook Embargo. *Library Journal*, vol. 9, pp. 12-14.
- Enis, Matt (2021). DPLA Makes Ebook Deal With Amazon. *Library Journal*, vol 7, pp. 9-10.
- GUS (2020). *Biblioteki publiczne w 2019 r.* [online]. Główny Urząd Statystyczny, 13.07.2020 [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5493/14/4/1/biblioteki_publiczne_w_2019_roku.pdf.
- GUS (2021). *Biblioteki publiczne w 2020 r.* [online]. Główny Urząd Statystyczny, 13.07.2021 [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/biblioteki-publiczne-w-2020-roku,14,5.html>.
- Hansen, David; Courtney, Kyle (2018). *A White Paper on Controlled Digital Lending of Library Books*. *LawArXiv* [online], September 24. [dostęp: 9.03.2022]. Dostępny w WWW: [doi:10.31228/osf.io/7fdyr](https://doi.org/10.31228/osf.io/7fdyr).
- IFLA (2013). *IFLA Principles for Library eLending* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp: 10.03.2022]. Dostęp-

- ny w WWW: <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/files/assets/hq/topics/e-lending/principles-for-library-elending-rev-aug-2013.pdf>.
- IFLA (2014). *IFLA 2014 eLending Background Paper* [online]. International Federation of Library Associations and Institutions [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/files/assets/hq/topics/e-lending/documents/ifla-elending-background-paper-aug-2014-rev.pdf>.
- IK (2019). *Polish Book Market 2019* [online]. Instytut Książki [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://instytutksiazki.pl/en/polish-book-market,7,reports,18,polish-book-market-2019,47.html>.
- IK (2020). *Polish Book Market 2020* [online]. Instytut Książki [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://instytutksiazki.pl/en/polish-book-market,7,reports,18,polish-book-market-2020,48.html>.
- Kolenda, Dorota (2021). Nowe technologie w pracy bibliotekarza na przykładzie Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu. W: *Mobilna Biblioteka*, red. Maja Wojciechowska, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 336-345.
- Legimi 2021/2022 – oferta skrojona na miarę* [online]. Legimi: Oferta dla bibliotek [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://biz.legimi.com/Content/Files/prezentacja-dla-bibliotek-legimi.pdf>.
- Machovec, George (2021). Scholarly E-book Interlibrary Loan Gaining Momentum, *The Charleston Advisor*, vol. 22 (3), pp. 3-4.
- Markiewicz, Ryszard (2018). *Ilustrowane prawo autorskie*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Mount, Dan (2014). *A Review of Public Library E-Lending Models* [online]. Civic Agenda EU [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Rapporten-Public-Library-e-Lending-Models.pdf>.
- Rofler, Nina; Däumling, Christne Iris (2021): Welche Probleme gibt es bei der Lizenzierung von Onlinemedien in Öffentlichen Bibliotheken? Ein Aufsatz aus dem Sommersemester 2020 im Seminar „Bestandsmanagement“. *API Magazin* [online], vol. 2(1) [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://journals.sub.uni-hamburg.de/hup3/apimagazin/article/view/50>.
- TSUE (2016). *Wyrok z dnia 10.11.2016 r. – sprawa C-174/15 Vereniging Openbare Bibliotheken* [online]. EUR-Lex, ECLI:EU:C:2016:856 [dostęp: 21.03.2022] Dostępny w WWW: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:62015CJ0174&from=pl>.
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (1994). Dziennik Ustaw, Nr 24, poz. 83, [online]. Tekst ujednolicony: 2021 [dostęp: 16.03.2022]. Dostępny w WWW: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/U/D19940083Lj.pdf>.
- Walker, Wendy (2020). Scottish Higher Education Digital Library: the e-book journey. In: *Technology, Change and the Academic Library. Case Studies, Trends and Reflections*. Ed. J. Atkinson. Cambridge, MA: Chandos Publishing, pp.123-129.
- Whitney, Paul; Castell, Christina (2017). *Trade EBooks in Libraries: The Changing Landscape*. Berlin/Munich: De Gruyter Saur.
- Xu, Anne; Moreno, Margarita (2014). Journey of discovery: challenges of e-book lending in a digital world. *Interlending & Document Supply*, vol. 42 (2/3), pp. 51-56.

TERESA ŚWIEĆKOWSKA

Faculty of Journalism, Information and Book Studies

University of Warsaw

e-mail: t.swieckowska@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-3979-5600

E-BOOKS IN POLISH PUBLIC LIBRARIES. PRELIMINARY RESEARCH RESULTS

KEYWORDS: Public libraries. E-books. Poland

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article presents the results of preliminary research on e-books in public libraries in Poland. The aim of the study was to explore the new phenomenon in the phase of its dynamic development in the years 2019-2021. **Research methods** – The following methods typical for pilot studies were used: text analysis, interviews and questionnaires aimed at identifying important aspects and problems of the phenomenon, as well as questions for future research. **Results/Conclusions** – Although many libraries began offering e-books during the period under study, they did it on a small scale compared to printed material loans. E-books in Polish public libraries are predominantly offered via the subscription model under which libraries buy access codes to commercial subscription platforms for their readers. This model, although attractive to the library users, is expensive for the libraries and its availability is limited. It also reveals many problems faced by public libraries in other countries in the recent years, i.e. the inability to create their own collections, difficulties in securing continuous access to e-books, problems with metadata integration and protection of users' privacy.

HUBERT KOWALSKI
Katedra Archeologii Klasycznej, Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: Hubert.Kowalski@adm.uw.edu.pl
ORCID 0000-0002-3800-5275

ARKADIUSZ CEGLIŃSKI
Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk
ORCID 0000-0001-7268-8789

WOJCIECH ZABŁOCKI
doktorant w Instytucie Historii Nauki PAN
ORCID 0000-0001-6596-1230

PODRÓŻ SŁUŻBOWA MARII PISARSKIEJ. BIBLIOTEKARKA PAŃSTWOWEGO MUZEUM ZOOLOGICZNEGO W WIELKIEJ BRYTANII W 1947 ROKU

Hubert Kowalski, doktor habilitowany, prof. ucz., pracownik Katedry Archeologii Klasycznej Wydziału Archeologii UW. Członek zarządu Stowarzyszenia Historyków Sztuki (SHS), zarządu Stowarzyszenia Muzealników Polskich (SMP), Międzynarodowej Rady Muzeów (ICOM), The Explorers Club, Prezes Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych, Dyrektor Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego. Jego badania skupiają się wokół recepcji kultury artystycznej starożytnej Grecji i Rzymu w sztuce europejskiej XVII, XVIII i XIX wieku oraz grabieży dóbr kultury, historii muzeów i muzeologii.

Arkadiusz Cegliński, mgr, specjalista w Muzeum i Instytucie Zoologii Polskiej Akademii Nauk. Jego zainteresowania obejmują historię Warszawy, szczególnie okres XVIII i XIX wieku. Ponadto zajmuje się historią zoologii i nauk przyrodniczych w Polsce. Uczestnik ogólnopolskiego projektu „Integracja i mobilizacja danych o różnorodności biologicznej Eukaryota w zasobach polskich instytucji naukowych (IM-BIO)”.

Wojciech Zabłocki, mgr, absolwent Wydziału Historycznego UW. Zajmuje się historią polskich badań zoologicznych, szczególnie ideą, rozwojem, okolicznościami upadku i próbami reaktywacji Narodowego Muzeum Przyrodniczego. Doktorant w Instytucie Historii Nauki PAN

SŁOWA KLUCZOWE: Państwowe Muzeum Zoologiczne. Biblioteka Londyn. Uniwersytet Warszawski. British Council. Pisarska

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Artykuł wpisuje się w trend publikacji źródeł archiwalnych, co jest ważnym elementem rozwoju współczesnej nauki. Ujęte w nim opracowanie sprawozdania Marii Pisarskiej z jej podróży do Anglii w 1947 r. ma na celu przybliżenie specyfiki pracy polskich badaczy, a przede wszystkim bibliotekarzy i muzealników w powojennych realiach. **Metody** – w pracy przeprowadzono kwerendę źródłową, opracowano i krytycznie przeanalizowano materiały archiwalne powiązane z Marią Pisarską i Państwowym Muzeum Zoologicznym (obecnie Muzeum i Instytut Zoologii PAN). **Wnioski** – Analiza sprawozdania pozwoliła na ukazanie kierunku działań polskich bibliotekarzy i muzealników po II wojnie światowej, tj. dążenia do przywrócenia funkcjonowania instytucji naukowych na poziomie nieodbiegającym od standardów zachodnioeuropejskich. Wyjazd Pisarskiej miał charakter komparatystyczny, miał na celu poznanie i porównanie metod działań i organizacji angielskich bibliotek. Materiał badawczy potwierdził również ciągłość kontaktów pomiędzy polskimi a zagranicznymi jednostkami naukowymi, który zaowocował szybką odbudową ich relacji po wojnie.

Państwowe Muzeum Zoologiczne (dalej PZM), obecnie Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk, powstało w 1919 r. w wyniku fuzji dwóch podmiotów, mających swoje korzenie w XIX w.: Gabinetu Zoologicznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz Muzeum Branickich. Z początku instytucja nosiła nazwę Narodowe Muzeum Przyrodnicze – Dział Zoologiczny, od 1921 r. zmieniono ją na Polskie Państwowe Muzeum Przyrodnicze, a w 1928 r. na Państwowe Muzeum Zoologiczne

w Warszawie. W pierwszych latach swojego funkcjonowania Muzeum było ulokowane w gmachu muzealnym przy Krakowskim Przedmieściu, w miejscu gdzie pierwotnie znajdował się Gabinet Zoologiczny UW. Po pożarze w 1935 r. przeniosło się na ulicę Wilczą, gdzie funkcjonuje do dziś. PMZ było najważniejszą i największą instytucją zoologiczną w kraju w okresie międzywojennym. Mogło poszczycić się ogromnymi zbiorami okazów przyrodniczych, a także kolekcją woluminów poświęconych zoologii. Biblioteka jako samodzielna jednostka, działała oficjalnie od 1919 r., ale jej historia sięga początków kształtowania się Muzeum (Daszkiewicz et al., 2016, s. 27-33).

Powstanie Gabinetu przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim w 1818 r., niestety, nie wiązało się z utworzeniem biblioteki z prawdziwego zdarzenia. Księgozbiór nie był rozwijany systematycznie, władze uczelni nie przewidziały stałego funduszu przeznaczonego na ten cel. W głównej mierze dzięki staraniom Feliksa Pawła Jarockiego¹, pierwszego kustosa, zbiory Gabinetu Zoologicznego powiększały się o nowe publikacje naukowe. Jarockiemu udało się również powstrzymać wywiezienie księgozbioru (ok. 100 woluminów) wraz ze zbiorami uniwersyteckimi do Petersburga po upadku Powstania Listopadowego. Trzymał pieczę nad Gabinetem i rozwijał go do 1862 r.², do momentu włączenia Gabinetu do Szkoły Głównej³. Po Jarockim kierownictwo przejął Władysław Taczanowski⁴, który, mając bez wątpienia zdolności do pozyskiwania funduszy na rzecz Gabinetu, troszczył się także o systematyczne powiększanie zbiorów naukowych, w tym literatury fachowej. W miejsce Szkoły Głównej w 1870 r. powołano Cesarski Uniwersytet Warszawski, który stał się właścicielem zbiorów. Po ustąpieniu Taczanowskiego ze swojej funkcji, Gabinetem, aż do wybuchu I wojny światowej, zarządzali rosyjscy profesorowie (Laszczkowska, 1965, s. 12-21).

Z kolei księgozbiór Muzeum Branickich⁵ był rozwijany od lat 80. XIX w. przez Konstantego Branickiego, a później przez jego syna Ksawerego. Współpracowali z nimi Władysław Taczanowski i Jan Sztolcman⁶, którzy

¹ Feliks Paweł Jarocki (1790-1865), profesor akademicki, polski zoolog, jeden ze współtwórców Gabinetu Zoologicznego działającego przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Kierował nim 42 lata (Kowalska, 1987, s. 228-229).

² Na temat Jarockiego i Gabinetu Zoologicznego, zob. (Kowalski, Miziołek, 2016).

³ Szkoła Główna w Warszawie, instytucja powstała w 1862 r. w miejsce zamkniętego po powstaniu listopadowym Uniwersytetu Warszawskiego. Działała do 1869 r. W 1870 r. przekształcona w Cesarski Uniwersytet Warszawski. (Szwarc, 2016, s. 415-556).

⁴ Władysław Taczanowski (1819-1890), światowej sławy zoolog, ornitolog, następca Jarockiego w kierowaniu Gabinetem Zoologicznym. Współpracował z rodziną Branickich, która utworzyła Muzeum Branickich w Warszawie. (Kowalska, 1987, s. 541-542).

⁵ Muzeum Branickich (1887-1919), muzeum zoologiczne założone przez rodzinę Branickich. Stworzone za namową Władysława Taczanowskiego w związku z zagrożeniem wywozem przez ówczesne władze zbiorów Gabinetu Zoologicznego, zob. (Daszkiewicz, Iwan, 2020, s. 77-87).

⁶ Jan Sztolcman (1854-1928), ornitolog, podróżnik, związany z Gabinetem Zoologicznym i Muzeum Branickich, którego był dyrektorem. (Feliksiak, 1987, 529-530).

opiekowali się wówczas zbiorami zoologicznymi. W czasie swojej działalności Muzeum zebrало bogaty księgozbiór zoologiczny, w szczególności ukierunkowany na ornitologię (Laszczkowska, 1965, s. 21-23).

Wynika z tego, że PMZ w momencie powstania posiadało bogate zbiory biblioteczne. Po 1919 r. opiekował się nimi Władysław Poliński⁷. Wcześniej literatura zgromadzona w Gabinetie i w Muzeum Branickich nie była traktowana równorzędnie z okazami przyrodniczymi, dlatego zaangażowanie Polińskiego było niezwykle istotne z punktu widzenia rozwoju księgozbioru muzealnego. W 1930 r. zatrudniono pierwszą bibliotekarkę – Marię Prauss, od tamtej pory skład personalny pracowni stale się powiększał (Daszkiewicz et al., 2016, s. 32-33).

Kolejne lata zapisały się jako najtrudniejszy okres w historii PMZ. Pierwszą tragedią dla Muzeum i jego biblioteki był pożar gmachu muzealnego przy Krakowskim Przedmieściu w 1935 r., w którym poza okazami spłonęło ok. 500 woluminów (Daszkiewicz et al., 2016, s. 35-36). Według doniesień warszawskiej prasy ogień pojawił się najprawdopodobniej na skutek spięcia instalacji elektrycznej na trzecim piętrze w pracowni ornitologicznej. Stamtąd przeniósł się na klatkę schodową i kolejne pomieszczenia. Płomienie, z uwagi na drewnianą konstrukcję i łatwopalne okazy zoologiczne konserwowane alkoholem, bardzo szybko objęły większą część prawego skrzydła. Podczas akcji ratunkowej kolekcje uniwersyteckie przeniesiono do rozstawionych przed gmachem namiotów. Po pożarze szukano nowej siedziby dla Muzeum, rozważano zarówno budowę, jak i kupno, ale ostatecznie zdecydowano się na wynajęcie gmachu przy ul. Wilczej 64⁸. Kolejną tragedią była II wojna światowa, która przyniosła ogromne straty w ludziach, w zbiorach muzealnych, w sprzęcie naukowym i biurowym. W pierwszych dniach wojny Muzeum zostało ostrzelane, a dwa miesiące później częściowo obrabowane. Budynek na ul. Wilcznej przetrwał samo powstanie warszawskie w całkiem dobrym stanie, ale ucierpiał w późniejszej akcji podpalania miasta przez Niemców. W połowie października 1944 r. rozpoczęła się akcja ratowania zbiorów, którą kierował Stanisław Feliksiak⁹. Udało mu się uratować większość księgozbioru. Niestety, całkowitemu zniszczeniu uległo archiwum, przez co stracono bezcenną dokumentację dotyczącą historii zoologii w Polsce (Laszczkowska, 1965, s. 44-50).

Feliksiak po wojnie podjął się zadania odbudowy Muzeum, co było niezwykle wymagającym przedsięwzięciem. Poza zbiorami, personelem

⁷ Władysław Poliński (1885-1930) zoolog, kustosz w PMZ, żołnierz Legionów Polskich oraz wykładowca na SGGW (Feliksiak, 1987, s. 428-429).

⁸ *Pożar w Uniwersytecie*, Kurjer Warszawski (1935), Nr 270 (2 października), s. 5.

⁹ Stanisław Feliksiak (1906-1992) zoolog i wieloletni pracownik Państwowego Muzeum Zoologicznego, w latach 1947-1953 pełnił funkcję dyrektora. Brał udział w akcji zabezpieczenia biblioteki i zbiorów faunistycznych PMZ oraz innych drogocennych kolekcji (przede wszystkim warsawiana i polonika) z płonącej Warszawy. (Śródka, 1993, s. 43-44).

i wyposażeniem budynku trzeba było zająć się uporządkowaniem biblioteki. Straty były dotkliwe, ale w porównaniu z innymi działami muzeum – niedramatyczne. Do organizacji biblioteki w pierwszych miesiącach po wojnie zaangażował się Kazimierz Tarwid¹⁰, który przez większość okupacji kierował PMZ i częściowo opiekował się księgozbiorem, a także wspomniana wcześniej bibliotekarka Maria Prauss (Laszczkowska, 1965, s. 50-52). Zakończenie wojny w 1945 r. przyniosło wznowienie działalności Państwowego Muzeum Zoologicznego. Zdzieńskowany zespół muzealny, liczący w marcu 1945 r. siedem osób, rozpoczął odbudowywanie Muzeum i porządkowanie zbiorów. Pierwsze lata po wojnie to okres odbudowy bibliotekarstwa w kraju (Gaca-Dąbrowska, 1992, s. 594). W kwietniu 1946 r. do zespołu PMZ dołączyła Maria Pisarska, obejmując stanowisko kierownika biblioteki (Śledzińska, 1979, s. 88). Nowa kierownik stanęła przed bardzo trudnym zadaniem, z którym zetknęli się wszyscy powojenni polscy bibliotekarze. Reorganizacja zakładu, zabezpieczenie księgozbioru, rejestracja strat i szkód wojennych, starania rewindykacyjne, to tylko niektóre wyzwania, z którymi musiała się zmierzyć (Laszczkowska, 1965, s. 52-54).

Maria Pisarska to niezwykle znacząca postać dla warszawskich bibliotek okresu powojennego. Szczególnie związana była z placówkami przyrodniczymi, gdzie piastowała funkcje kierownicze. Zdolna bibliotekarka „stawiała na nogi” niektóre stołeczne księgozbiory, będące w opłakanym stanie po wojennej zawierusze. Najbliższa jej była tematyka leśnictwa, ale kariera poprowadziła ją przez szereg instytucji o różnych profilach. Była autorką wielu publikacji dotyczących zagadnień przyrodniczych oraz bibliotekarskich.

Maria Kazimiera Pisarska urodziła się 2 stycznia 1905 r. w niewielkiej miejscowości Goworowo nieopodal Ostrowi Mazowieckiej¹¹. Po śmierci ojca, Piotra Pisarskiego, w 1910 r. przeniosła się wraz z matką, Marią Pisarską ze Świetlińskich na Suwalszczyznę. Po kolejnej przeprowadzce, tym razem do Łodzi, Maria ukończyła Gimnazjum Humanistyczne. W 1930 r. uzyskała dyplom magistra filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego (Bielecka-Fördös, 2007, s. 77), gdzie również ukończyła kurs bibliotekarski. Egzamin państwowy zdała w 1937 r., uzyskując I kategorię w Państwowej Służbie Bibliotekarskiej¹².

Jej kariera zawodowa to podróż głównie przez warszawskie biblioteki (nie wliczając praktyk zawodowych w Bibliotece Publicznej m. Łodzi).

¹⁰ Kazimierz Tarwid (1909-1988) ekolog i powstaniec warszawski, w czasie okupacji kierownik PMZ. (Sroka, 2017-2019, s. 567-568).

¹¹ Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Pułtusku, *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Goworowie, Akta urodzeń*, sygn. 79/521/0/-/45, 16/1905.

¹² Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Akta osobowe Marii Pisarskiej*, sygn. 3881., BE 50., s. 38.

Il. 1. Fotografia Marii Pisarskiej
1923-1924 r.

Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego, *Akta osobowe Marii Pisarskiej*, sygn. RP 15668.

Pierwszą pracę podjęła w 1932 r. w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy na ulicy Koszykowej. W 1934 r. przenieśli się do Instytutu Badawczego Lasów Państwowych (obecnie Instytut Badawczy Leśnictwa), gdzie pracowała do wybuchu wojny. Okupację spędziła w stolicy, w latach 1941-1944 pracowała w Bibliotece Narodowej na stanowisku zastępcy kierownika Działu Katalogów. W czasie powstania warszawskiego straciła matkę¹³. Po powstaniu Pisarska trafiła do obozu w Pruszkowie, skąd przewieziono ją do Berlina, do przymusowych prac w fabryce broni. Po zakończeniu działań wojennych w 1945 r. wróciła do kraju. Później zatrudniła się w przeniesionym do Łodzi IBLP tym razem w roli kierownika Sekretariatu i Biblioteki. Po kilku miesiącach przenieśli się do Ministerstwa Spraw Za-

granicznych. W kwietniu 1946 r. podjęła pracę w Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie (Bielecka-Fördös, 2007, s. 77-79).

W PMZ pracowała od 1 kwietnia 1946 r. do 31 lipca 1948 r. jako kierownik biblioteki. Po tym kolejnym krótkim epizodzie wróciła po raz drugi i ostatni do IBLP, gdzie, także i tym razem, została mianowana, kierownikiem biblioteki. W instytucji tej pracowała już do końca swojej kariery zawodowej, czyli do 1975 roku. Zasiadała m.in. na stanowisku szefowej Działu Dokumentacji i Informacji Naukowo-Technicznej, potem Zakładu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomii Leśnictwa (Bielecka-Fördös, 2000, s. 124-125).

W 1959 r. została adiunktem, a cztery lata później samodzielny pracownikiem naukowo badawczym. Od 1973 r. jako docent została włączona do Kolegium Instytutu Badawczego Leśnictwa. W czasie swojej działalności bibliotekarskiej Maria Pisarska nie tylko wyszkoliła kadrę dokumentalistów, ale także stworzyła największy w kraju księgozbiór naukowy z dziedziny leśnictwa (po wojnie zastała ok. 6 tys. woluminów, w chwili przejścia na emeryturę było ich ponad 50 tys.) oraz zapoczątkowała systematyczne wydawanie „Bibliografii Polskiego Piśmiennictwa Leśnego” (Bielecka-Fördös, 2007, s. 80). Była też autorką wielu prac z zakresu dokumentacji naukowej zagadnienia leśnictwa. Za zasługi została odznaczona m.in. Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (Szymański, 1981, s. 546-547).

¹³ Została zamordowana przez niemieckich żołnierzy w szpitalu na Woli.

Il. 4. Wnętrze Biblioteki Państwowego Muzeum Zoologicznego w roku 1948

Narodowe Archiwum Cyfrowe, *Archiwum fotograficzne Stefana Rasalskiego*, sygn. 3/27/0/-/476/12.

były z tzw. Ziem Odzyskanych¹⁵. Pozyskiwanie nowych pozycji bibliotecznych wymusiło przebudowę magazynu, co udało się zrealizować już w 1947 r. Prace w bibliotece były bardzo uciążliwe, brakowało kadry biurowej czy pomocniczej. Do obowiązków kierowniczkich, poza standardowymi obowiązkami, należała także konserwacja książek, korekta katalogów oraz uzupełnianie zbiorów, czyli zakupy i wymiana. Prowadziła również korespondencję z różnymi instytucjami krajowymi oraz zagranicznymi (Laszczkowska, 1965, s. 50-55). Interesującym momentem, w krótkiej, aczkolwiek intensywnej działalności Marii Pisarskiej w PMZ, był jej wyjazd służbowy do Wielkiej Brytanii w październiku 1947 r. w celu odwiedzenia angielskich bibliotek oraz instytucji naukowych.

Niezwykle interesującym epizodem w życiu Marii Pisarskiej była dwuletnia praca w Państwowym Muzeum Zoologicznym w Warszawie. Lata działalności biblioteki PMZ pod kierownictwem Pisarskiej to przede wszystkim czas porządków i inwentaryzacji zbiorów. Dotyczyły to pozycji, które pozostały w Muzeum, ale też nowych dzieł pozyskanych ze zniszczonych w wyniku wojny bibliotek i innych instytucji. Ponadto zbiór powiększyły woluminy zrabowane przez Niemców, które udało się rewindykować z Salzburga w 1947 r.¹⁴ oraz księgi przy-

¹⁴ Pośród przedmiotów rewindykowanych z Salzburga w 1947 r. było m.in. 47 tomów książek, w tym:

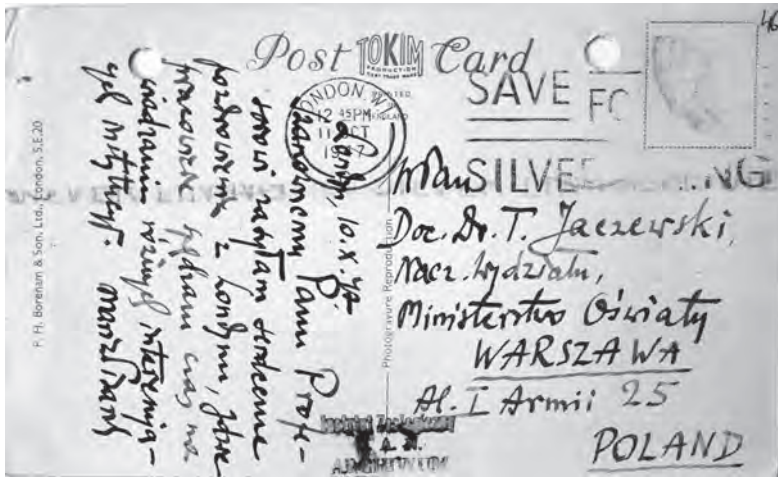
- *Catalogue of birds*, t. 1-21, 23-27, vol. 26,
- *Brehm – Tierleben*, t. 1-13, vol. 13,
- *Reinchenow Ant. Die Vogel Afrikas*, t. 1-2, vol. 2,
- *Iconographie der Land u. Sudwasser Mollusken*, 1835 r., nr. 3644, vol. 1,
- *Histoire naturelle oiseaux*, t. 1-2, vol. 2,
- *Malakozoologische Blatter*, 1861 r., nr 3505, 1877 r. 3522, 1880 r. 3525, vol. 3.

Wykaz tytułów rewindykowanych książek zawiera pismo Stanisława Feliksiaka z 24 maja 1947 r. skierowane do Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Warszawie, zob. Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, Rewindykacje zbiorów – korespondencja 1945-1949, sygn. 2318, nr 1/180, s. 31.

¹⁵ Feliksiak podaje, że z Ziem Odzyskanych przejęto m.in. 103 skrzynie książek ze Szczecina i ponad 5 tys. książek z Muzeum w Cieplicach. (Daszkiewicz et al., 2016, s. 47-48)

Il. 2. Awers pocztówki wysłanej z Londynu do Tadeusza Jaczewskiego
 Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii PAN, Tadeusz Jaczewski – korespondencja P-PR 1946-1973,
 sygn. KAT A/3370/11, k. 46.

Il. 3. Rewers pocztówki wysłanej z Londynu do Tadeusza Jaczewskiego
 Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii PAN, Tadeusz Jaczewski – korespondencja P-PR 1946-1973,
 sygn. KAT A/3370/11, k. 46.

Służbowa podróż bibliotekarki wpisywała się w szerszą politykę wysyłania pracowników PMZ na zagraniczne staże. Jednym z przykładów był Stanisław Adamczewski, który spędził ponad rok w Europie Zachodniej¹⁶.

¹⁶ Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, PMZ – Plany Pracy i Sprawozdania Wydziałowe oraz Pracowników 1945-1948, *Sprawozdanie z podróży do Anglii w czasie 9 października 1946 – 15 października 1947*, sygn. 2396, 1/364, dokument datowany na 6 lutego 1948; Stanisław Franciszek Adamczewski (1909-1987), entomolog-lepidopterolog, późniejszy profesor nauk biologicznych (doktorat 1950, profesura nadzwyczajna 1954 – na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej

Sam zresztą przebywając w Londynie poruszał kwestie związane z księgozbiorem biblioteki muzealnej. W swoim sprawozdaniu z prac, wspominając o wyjeździe zagranicznym zapisał: „C. Sprawy załatwiania potrzeb P.M.Z. poza British Muzeum; 1. Wyszukanie źródeł zakupu książek – 3 firmy londyńskie i 1 nowojorska – znaczna część firm londyńskich zniszczona przez bombardowanie; 2. Omówienie potrzeb biblioteki P.M.Z. w Ambasadzie R.P. w Londynie; 3. Montowanie możliwości otrzymania dewiz z kraju na zakup książek dla Muzeum w Poselstwie R.P. Sprawa ta ciągnie się już przeszło dwa miesiące i poza obietnicami nie mam żadnych wyników. Dobrze byłoby zaraz energicznie wystąpić (niezależnie od mojej akcji) przez Ministerstwo Oświaty do Komisji Dewizowej w Warszawie o pozwolenie na przesłanie pieniędzy do Londynu na moje ręce na zakup książek dla P.M.Z. Można wymienić te książki”¹⁷. Z dużym prawdopodobieństwem możemy przyjąć, że pokłosiem wspomnianego wyjazdu Adamczewskiego była przeprowadzona w 1947 roku podróż kierowniczkii biblioteki, odbyta na zaproszenie British Council¹⁸.

Sytuacja powojenna była bardzo trudna i skomplikowana dla polskich naukowców i pracowników instytucji naukowych. Wyjazdy zagraniczne „na zachód” nie należały do codzienności. Wymagane było pozwolenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które Maria Pisarska uzyskała przy wsparciu dyrekcji Muzeum. Warto nadmienić, że przed zatrudnieniem w PMZ pracowała w bibliotece Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Bielecka-Fördös, 2000, s. 124), co też mogło mieć wpływ na pozytywne rozpatrzenie jej wniosku.

British Council w Polsce pojawiło się tuż przed wojną, w 1938 r. Na czas wojny zawiesiło swoją działalność w naszym kraju, natomiast po okupacji w 1946 r otworzyło ponownie swoje biuro w Warszawie. Brytyjska instytucja była jednym z niewielu pośredników zachodniej kultury, literatury i nauki w pierwszych latach socjalizmu w Polsce. Jej celem była wymiana wiedzy, wydawnictw oraz popularyzatorstwo brytyjskiej kultury (Gammell, 2018, s. 8). Do aktywności British Council należało też stworzenie programu wymiany naukowców z Polski i Anglii¹⁹.

Dwutygodniowy wyjazd (4-25.10.1947 r.) Pisarskiej został zorganizowany i opłacony przez stronę brytyjską²⁰. W czasie pobytu w Londynie

w Lublinie), związany zawodowo z Instytutem Zoologii Polskiej Akademii Nauk (Daszkiewicz et al., 2016, s. 46)

¹⁷ Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *PMZ – Plany Pracy i Sprawozdania Wydziałowe oraz Pracowników 1945-1948, Sprawozdanie z podróży do Anglii w czasie 9 października 1946 – 15 października 1947*, sygn. 2396, 1/364, s. 10.

¹⁸ Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Akta osobowe Marii Pisarskiej*, op.cit., s. 17-18.

¹⁹ <https://www.britishcouncil.pl/o-nas/historia> [dostęp: 7.05.2022]; na temat British Council zob., (Sroka, 2020, 175-193)

²⁰ Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Akta osobowe Marii Pisarskiej*, op.cit., s. 17-20.

i okolicach odwiedziła 20 różnych instytucji, m.in. British Museum, Zoological Society of London czy University Library w Cambridge. Większość z nich to biblioteki, ale również placówki zoologiczne, ze względu na charakter jej zatrudnienia. 10 października na pocztówce wysłanej do Tadeusza Jaczewskiego²¹ napisała: „Szanownemu Panu Profesorowi zasylam serdeczne pozdrowienia z Londynu, jakże pracowicie spędzam czas na zwiedzaniu różnych interesujących instytucji”²².

We wszystkich instytucjach była tylko raz, z czego w niektórych nawet mniej niż godzinę. Najprawdopodobniej nie pozwoliło to na szczegółowe poznanie angielskich bibliotek i ich funkcjonowania, ale wystarczyło do wykazania pewnych różnic pomiędzy placówkami polskimi, a brytyjskimi i wyciągnięcie z tego wniosków. Ponadto podczas wyjazdu nawiązała kontakty z angielskimi bibliotekarzami oraz ofiarowano jej pewną ilość wydawnictw. Otrzymała także wykaz najważniejszych publikacji wydanych w ostatnich latach w Wielkiej Brytanii i „Projekt Klasyfikacji Działowej”.

Z punktu widzenia PMZ był to owocny wyjazd. Biblioteka wzbogaciła się o kilkanaście nowych woluminów²³, a kierowniczka Maria Pisarska nabyła doświadczenia i uzyskała wiedzę o prowadzeniu angielskich bibliotek, co z pewnością przełożyło się na kierunek reorganizacji biblioteki, którą zarządzała.

Sprawozdanie z podróży Marii Pisarskiej potwierdza, że kontakty z zachodnimi instytucjami naukowymi (w tym przypadku brytyjskimi) były utrzymywane po wojnie. Była to inicjatywa obustronna, co poświadcza analiza przywołanych materiałów archiwalnych. Mimo trudnej sytuacji gospodarczej i politycznej strona polska wysyłała swoich naukowców, muzealników, bibliotekarzy za granicę w celu wymiany informacji, poznania nowych metod działań i organizacji instytucji naukowych. Miało to na celu przywrócenie prawidłowego funkcjonowania polskich jednostek badawczych po działaniach wojennych. W przypadku Marii Pisarskiej wyjazd do Wielkiej Brytanii miał pomóc w zdobyciu wiedzy potrzebnej do reorganizacji biblioteki Państwowego Muzeum Zoologicznego, co miało przełożyć się na duże wsparcie w reaktywowaniu działalności jednej z największych muzealnych jednostek przyrodniczych w Polsce.

²¹ Tadeusz Jaczewski (1899-1974), polski zoolog-hemipterolog, prof. Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1924-1939 kustosz w Państwowym Muzeum Zoologicznym, członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, w latach 1953-1958 dyrektor Instytutu Zoologii PAN (Kowalska, 1987, s. 220-221).

²² Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Tadeusz Jaczewski – korespondencja P-Pr 1946-1973*, sygn. 3370/11, kat. A, k. 46.

²³ Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, PMZ – *Sprawozdania z podróży służbowych 1945-1951, Sprawozdanie z podróży do Anglii odbytej w październiku 1947 r. na zaproszenie British Council*, sygn. 2345, nr 1/89, k. 4.

SPRAWOZDANIE Z PODRÓŻY DO ANGLII ODBYTEJ W PAŹ-
DZIERNIKU 1947 R. NA ZAPROSZENIE BRITISH COUNCIL

Wyjazd z Warszawy nastąpił 4 X, przyjazd – 25X.

W czasie mego pobytu zwiedziłam w Londynie i w okolicy szereg bibliotek i instytucji. Po odliczeniu dni podróży, niedziel i sobót oraz paru dni na załatwienie formalności – pozostało mi na zwiedzanie bibliotek 12 dni, z czego 8 przypada na Londyn, 4 dni na prowincję.

Zwiedziłam następujące biblioteki przyrodnicze:

- 1) British Museum (Nat[ural]Hist[ory]), South Kensington;
- 2) Science Library, Science Museum, S[outh] Kensington;
- 3) Zoological Society of London;
- 4) Entomological Society;
- 5) Zoological Museum w Tring, Hertfords;
- 6) Rothamsted Experimental Station, Harpenden.

Pozatym zapoznałam się z bibliotekami o charakterze ogólnym, a mianowicie:

- 7) British Museum, Bloomsbury, biblioteka główna, Londyn;
- 8) Library Association Library (Bibl[ioteka]Związku Bibl[iotekarzy]¹);
- 9) National Central Library – centrala na Malet Place oraz Wydział Bibliograficzny na Woburn Square;
- 10) University of London Library;
- 11) Biblioteka Wydz[iału] Sławistyki Uniw[ersytetu] Londyńskiego;
- 12) Bedford College;
- 13) Westminster Public Library;
- 14) Leyton Public Library, centrala oraz filia;
- 15) Patent Office Library;
- 16) Public Record Office;
- 17) University Library w Cambridge;
- 18) Biblioteka w Trinity College w Cambridge;
- 19) Biblioteka Uniwersytecka w Oxford[zie] (Bodleian Library);
- ^a20) Biblioteka Polska dawnego Min[isterstwa] W[yznań] R[eligijnych] i O[świecenia] P[ublicznego]^a.

Dzięki dobrej organizacji i opiece ze strony British Council, której byłam gościem, nie traciłam czasu na komunikację ani na wyczekiwanie na przyjęcie: wszystko było zgóry uplanowane i umówione. Zważywszy jednak krótkość mego pobytu w Anglii i połączone z pośpiechem ograniczenie w czasie, spotęgowane przytym późnym rozpoczynaniem pracy w tym kraju oraz obowiązkowymi posiłkami w południe – obserwacje poczynione muszą być siłą rzeczy natury raczej ogólnej. Miałam możliwość być zaledwie raz jeden w każdej ze wspomnianych instytucji, w niektórych nie dłużej niż pół godziny. Przytym, o ile dana instytucja obejmowała oprócz biblioteki również zbiory, oglądałam również te zbiory. Tak np., będąc w British Museum (NaturalHistory), oglądałam też słynne Muzeum

¹ Występuje również jako „Stowarzyszenie Bibliotekarzy”.

^{a-a} Dopisek odręczny

Przyrodnicze, w Tring² – to samo; po wizycie w Towarzystwie Zoologicznym w Londynie oglądałam następnie podległe mu Zoo.

Biblioteki angielskie odznaczają się pewnymi cechami, które różnią je od naszych. Różnią się także zewnętrznie (myślę głównie o bibliotekach przyrodniczych), lokując się w starych przeważnie, dostojnych pomieszczeniach, często do celów bibliotecznych niedostosowanych, z półkami do sufitu. W tym zaś są do naszych podobne, że również uskarżają się na brak miejsca na książki i [brak] personelu.

Organizacja bibliotek angielskich nie jest jednolita, tym niemniej posiada wspólne dla wszystkich rysy, wyodrębniające je od naszych. Podaję najważniejsze.

Biblioteki angielskie cechuje praktyczność w podejściu do pracy i zagadnień bibliotekarskich. Umie się tam wykorzystać człowieka do odpowiedniej pracy oraz czas przeznaczony do pracy. Bardzo szczegółowo i dokładnie prowadzi się tam akcesję (kontrolę bieżącą wpływów) na luźnych kartach. Natomiast biblioteki tamtejsze nie posiadają wcale ksiąg inwentarzowych. Katalogi alfabetyczne autorów posiadają wszystkie biblioteki, stosując obowiązującą instrukcję katalogową wydaną przez Związek Bibliotekarzy.

Co do katalogów działowych – nie wszystkie posiadają takowy. Biblioteka przyrodnicza British Museum(Nat[ural]History) katalogu działowego nie posiada. Biblioteka Tow[arzystwa] Zoologicznego również go nie posiada jeszcze, ale podjęła już prace przygotowawcze i opracowuje własny system klasyfikacyjny, ustosunkowując się negatywnie do systemu dziesiętnego Deweya³, stosowanego z zadowoleniem w Science Library i w innych bibliotekach, zwłaszcza publicznych. W Bibliotece Tow[arzystwa] Entomologicznego nie odczuwają wogóle potrzeby katalogu działowego, mając książki ustawione działami.

Biblioteki angielskie nie znają ustawiania książek w magazynach według kryteriów czysto formalnych, tzn. formatami lub według „*numerus currens*”. Ustawiają działami, a w ich obrębie alfabetycznie. Przyznają, że jest kłopot z ciągłym przesuwaniem książek na półkach. Czasopisma oraz wydawnictwa towarzystw naukowych ustawiają osobno, alfabetycznie, czasem krajami. Nowe numery czasopism bieżących są wykładane na stole do czasu przyjscia następnych.

Ustawianie książek działami wiąże się ze stosunkiem do czytelnika, któremu pragnie się książkę możliwie szybko i sprawnie udostępnić. W bibliotekach brytyjskich, tak samo jak w całym kraju, uderza atmosfera zaufania do drugiego człowieka, w tym wypadku do czytelnika: czytelnik ma swobodny (w większości wypadków) dostęp do półek; stąd potrzeba ustawiania działami. Ale też czytelnik w Anglii zaufanie to usprawiedliwia. Znikomy jest procent książek zagubionych czy włożonych na niewłaściwe miejsce (nawet w bibliotekach publicznych) i niespotykany fakt niestosowania się do regulaminu biblioteki.

Jednym z zadań, jakie po wojnie wypłynęły w bibliotekach angielskich, jest uzupełnienie braków wojennych w czasopismach zagranicznych. Na trudności w tej dziedzinie skarży się British Museum, biblioteka przyrodnicza. Jeśli cho-

² Muzeum Historii Naturalnej w Tring założył w 1889 r. Walter Rothschild, aby pomieścić w nim swoją kolekcję eksponatów przyrodniczych. W 1937 r. stało się częścią londyńskiego Natural History Museum, zob. M. Rothschild, *Dear Lord Rothschild: birds, butterflies, and history*, Filadelfia 1983, passim.

³ Powinno być Deweya.

dzi o broszury i odbitki – traktowane są jako materiał posledniejszego gatunku, którego często nie gromadzi się wcale, względnie tylko ważniejsze. Jedynie w bibliotece T[owarzyst]wa Entomologicznego widziałam większą kolekcję odbitek.

Zawód bibliotekarza w Anglii jest oficjalnie uznany i wysoko ceniony. Bibliotekarzom, zwłaszcza naukowym, stawia się duże wymagania, gdyż oprócz stopnia naukowego i praktyki – jeszcze 4-stopniowy egzamin bibliotekarski. Związek bibliotekarzy brytyjskich, cieszący się dużym autorytetem, ma wgląd w sprawy tych egzaminów. Stanowiska bibliotekarskie są dostępne dla osób, które przeszły przez te egzaminy.

Z oglądanych przeze mnie bibliotek przyrodniczych 3 najbardziej mnie zainteresowały z punktu widzenia interesów naszej Biblioteki:

1. British Museum(NaturalHistory) ze względu na wielkość księgozbioru (około 300 000 tomów) i dobór dzieł i czasopism. System prowadzenia raczej przestarzały. Posiada dokładną akcesją i katalog alfabetyczny według autorów, brak katalogu działowego.
2. Science Library. Duża biblioteka techniczna i przyrodnicza. Wspaniała sala czytelniana. Oprócz katalogu alfabetycznego posiada katalog działowy według systemu dziesiętnego Deweya⁴. Ponadto prowadzi katalog centralny książek znajdujących się w innych bibliotekach angielskich, dla najważniejszych działów wiedzy. Osobny katalog wybranych artykułów z czasopism.
3. Biblioteka T[owarzyst]wa Zoologicznego – około 80 000 tomów pięknie oprawionych książek i czasopism zoologicznych wszystkich krajów. Czasopisma ułożone na półkach według krajów. Katalogi alfabetyczne w formie foliów z naklejanymi karteczkami, osobne dla dzieł zwartych, osobne dla czasopism. Zaczynają przygotowywać katalog alfabetyczny kartkowy. Obecnie przygotowują do druku dalszy ciąg katalogu czasopism.

pozytywną korzyścią wyjazdu do Anglii było nawiązanie znajomości i kontaktów z bibliotekarzami brytyjskimi, co w przyszłości może ułatwić pracę w związku z wymianą wydawnictw. Zawarłam znajomość z bibliotekarzami 3 wspomnianych bibliotek (p. Townsend⁵ z British Museum, Nat[ural]Hist[ory], p. Stratton⁶ z T[owarzyst]wa Zoologicznego), z T[owarzyst]wa Entomologicznego, z Biblioteki Uniwersytetu Londyńskiego, a zwłaszcza ze Związku Bibliotekarzy¹ Brytyjskich (p. Welsford⁷), którzy okazali mi wiele uprzejmości i życzliwości oraz zainteresowanie dla biblioteki P[aństwowe] M[uzeum] Z[oolologicznego].

Przywiozłam następujące dla Biblioteki Muzeum wydawnictwa, otrzymane w darze:

1. *List of the Current Natural History Publications* (z prośbą o wybranie najważniejszych, które obiecali ofiarować);
2. Rothamsted Experimental Station, Harpenden, *Report for the War Years 1939-1945*;
3. *Catalogue of the Library of the Zoological Society of London*, London 1902;
4. *Zoo, zeszyty* 1-6 (i wymiana w przyszłości);

⁴ Deweya.

⁵ Alexander Cockburn Townsend (1905-1964), bibliotekarz British Museum (Natural History).

⁶ George Burder Stratton (1899- ?), bibliotekarz, Zoological Society of London.

⁷ Percy S.J. Welsford, bibliotekarz, Library Association.

5. *Plan of the London Zoo*^b oraz
6. *Classified Catalogue*, z London University Library 1942-1946^b.

Ponadto w T[owarzyst]wie Zoologicznym sporządzono na moją prośbę wykaz najważniejszych książek wydanych w Anglii w ostatnich latach z zoologii oraz ofiarowano „Projekt klasyfikacji działowej”.

Warszawa, dn. 22 listopada 1947 r.

(Mgr Maria Pisarska)^c

Bibliotekarz P[aństwowego] M[uzeum]Z[oolicznego]

BIBLIOGRAFIA

- Bielecka-Fördös, Ewa (2000). *Pisarska Maria-Kazimiera*. W: Słownik Pracowników Książki Polskiej, Suplement II, pod red. H. Tadeusiewicza i B. Karkowskiego, Warszawa: Wydawnictwo SBP, s. 124-125.
- Bielecka-Fördös, Ewa (2007). *Maria Kazimiera Pisarska (1905-1978) – kierowniczka Biblioteki Instytutu Badawczego Leśnictwa*. W: Bibliotekarze Bibliotek Specjalnych, pod red. M. Lenartowicz, „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”, t. 10, Warszawa: Wydaw. SBP, s. 77-83.
- Daszkiewicz, Piotr; Iwan, Dariusz (2020). Co wiemy o Muzeum Branickich? Listy Jana Sztolcmana do Benedykta Dybowskiego ze zbiorów poznańskiego oddziału Archiwum PAN – interesujący przyczynek dla historii zbiorów przyrodniczych w Polsce. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, t. 65, nr 2, s. 77-87.
- Feliksiak, Stanisław (1987). *Poliński Władysław*. W: Słownik Biologów Polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, s. 428-429.
- Feliksiak, Stanisław (1987). *Sztolcman Jan*. W: Słownik Biologów Polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, s. 529-530.
- Gaca-Dąbrowska, Zofia (1992). *Biblioteki i ich Rola w Rozwoju Życia Naukowego w Polsce (1919-1951)*. W: Historia Nauki Polskiej, 1918-1951, pod red. B. Suchodolskiego, t. 5, cz. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, s. 569-603.
- Gammell, Simon (2018). Wstęp. W: *Ponad granicami: Wielka Brytania-Polska, Wspólne sprawy, Wspólne wyzwania*, pod red. R. Boycona, Warszawa: British Council, s. 8-9.
- Iwan, Dariusz; Kowalski, Hubert; Mierzwa-Szymkowiak, Dominika; Zaborowski, Robert (2016). *Zygmunt Feodorowicz, Stanisław Feliksiak. 150-lecie Gabinetu Zoologicznego w Warszawie (1818-1968)*, Memorabilia Zoologica, Nowa Seria 1, Warszawa: Muzeum i Instytut Zoologii PAN
- Kowalska, Krystyna (1987). *Jaczewski Tadeusz Franciszek Antoni*. W: Słownik Biologów Polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, s. 220-221.

^{b-b} Dopisek odręczny.

^c Powyżej odręczny podpis M. Pisarskiej.

- Kowalska, Krystyna (1987). *Jarocki Feliks Paweł Sebastian*. W: Słownik Biologów Polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, s. 228-229.
- Kowalska, Krystyna (1987). *Taczanowski Władysław*. W: Słownik Biologów Polskich, pod red. S. Feliksiaka, Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe, s. 541-542.
- Kowalski, Hubert; Miziołek, Jerzy (2016). *Kronika Pałacu Kazimierzowskiego Feliksa Pawła Jarockiego*. Warszawa: Archiwum Państwowe w Warszawie i Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kurjer Warszawski (1935), Nr 270 (2 października), s. 5.
- Laszczkowska, Wiesława (1965). *Zarys rozwoju Biblioteki Instytutu Zoologicznego Polskiej Akademii Nauk*, Memorabilia Zoologica, t. 13, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydaw. Polskiej Akademii Nauk.
- Sroka, Marek (2020). Spreading the word' in the Polish People's Republic: the British Council and the English Reading Room at the Jagiellonian Library in Kraków, 1946-1989, *Library & Information History*, vol. 36, no. 3, pp. 175-193.
- Sroka, Stanisław T. (2017-2019). *Tarwid Kazimierz*. W: Polski Słownik Biograficzny, Świrski Łukasz – Taube Jerzy, pod red. A. Romanowskiego, t. 52, Warszawa-Kraków: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, s. 567-568.
- Szwarc, Andrzej (2016). *Akademia Medyko-Chirurgiczna i Szkoła Główna 1857-1869*. W: Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816-1915, pod red. T. Kizwaltera, Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, s. 415-556.
- Szymański, Bohdan (1981). *Pisarska Maria Kazimiera*. W: Polski Słownik Biograficzny, Piątkiewicz Bronisław – Pniewski Władysław, pod red. E. Rostworowskiego, t. 26, Wrocław: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, s. 546-547.
- Śledzińska, Danuta (1979). Doc. Maria Pisarska (1905-1978). *Sylwan*, Nr 5, s. 88-90.
- Śródka, Andrzej (1993). *Biogramy uczonych polskich, Suplement*, Warszawa: Ośrodek Informacji Naukowej PAN.

Archiwalia:

- Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Akta osobowe Marii Pisarskiej*, sygn. 3881., BE 50., s. 1-38.
- Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *PMZ – Plany Pracy i Sprawozdania Wydziałowe oraz Pracowników 1945-1948, Sprawozdanie z podróży do Anglii w czasie 9 października 1946 – 15 października 1947*, sygn. 2396, 1/364, kat. A, s. 10.
- Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *PMZ – Sprawozdania z podróży służbowych 1945-1951, Sprawozdanie z podróży do Anglii odbytej w październiku 1947 r. na zaproszenie British Council*, sygn. 2345, nr 1/89, k. 1-4
- Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Rewindykacje zbiorów – korespondencja 1945-1949*, sygn. 2318, nr 1/180, s. 31.
- Archiwum Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, *Tadeusz Jaczewski – korespondencja P-Pr 1946-1973*, sygn. 3370/11, k. 46.
- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Pułtusku, *Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Goworowie, Akta urodzeń*, sygn. 79/521/0/-/45, 16/1905.

Źródła internetowe:

<https://www.britishcouncil.pl/o-nas/historia> – dostęp (7.05.2022)

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 8 maja 2022 r.

Hubert Kowalski

Chair of Classical Archeology, Faculty of Archeology University of Warsaw

e-mail: Hubert.Kowalski@adm.uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-3800-5275

Arkadiusz Cegliński

Institute of Zoology of Polish Academy of Sciences

ORCID 0000-0001-7268-8789

Wojciech Zabłocki

PhD student in the Institute of the History of Science of Polish Academy of Sciences

ORCID 0000-0001-6596-1230

MARIA PISARSKA'S BUSINESS TRIP. THE LIBRARIAN FROM POLISH STATE ZOOLOGICAL MUSEUM IN GREAT BRITAIN IN 1947

KEYWORDS: Polish State Zoological Museum. Library. London. University of Warsaw. British Council. Maria Pisarska

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article falls into the trend of publishing archival sources – an important aspect of contemporary science development. Maria Pisarska's report from her business trip to England in 1947 discussed in the article offers closer look on the character of work of Polish researchers, in particular librarians and museologists, in the postwar period. **Research methods** – The authors selected and analyzed archival materials related to Maria Pisarska and Polish State Zoological Museum (currently the Museum and Institute of Zoology of Polish Academy of Sciences). **Conclusions** – The analysis of Maria Pisarska's report enabled the authors to show what Polish librarians and museologists had focused on after World War II, i.e. an attempt to restore the research institutions on a level that would allow them to meet Western European standards. Pisarska's business trip was typically comparative – she intended to learn and compare operation modes and organization of English libraries. Researched materials also confirmed the continuity of contacts among Polish and foreign reserach units that enabled them to rebuild their professional relations after war.

MAGDALENA B. KRÓL

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: magdalena.krol@up.krakow.pl

ORCID 0000-0003-4866-0385

POLITYKA NAUKOWA PAŃSTWA A KIERUNKI ZMIAN W POLSKICH CZASOPISMACH NAUKOWYCH Z OBSZARU ZARZĄDZANIA W LATACH 2001-2020

Magdalena B. Król – doktor nauk humanistycznych w zakresie nauki o zarządzaniu. Adiunkt w Katedrze Kultury Informacyjnej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Autorka książki *Skuteczne zarządzanie projektami a kompetencje interpersonalne*. Zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się z jednej strony, wokół zagadnień związanych z wzajemnymi wpływami teorii i praktyki w zarządzaniu, ze szczególnym uwzględnieniem zarządzania informacją w obszarze kultury, z drugiej zaś – z kierunkami zmian w kształceniu akademickim w obszarze nauki

o komunikacji społecznej i mediach. Współpracuje z organizacjami pozarządowymi w obszarze projektów kulturalnych.

SŁOWA KLUCZOWE: Czasopisma naukowe. Czasopisma hybrydowe. Zarządzanie. Lista MNiSW.

ABSTRAKT: **Teza** – Czasopisma naukowe stanowią jedno z podstawowych narzędzi komunikowania się w świecie nauki. Ostatnie dwie dekady, za sprawą dynamicznego rozwoju Internetu, technologii informacyjno-komunikacyjnych i cyfryzacji mediów, spowodowały bardzo daleko idące przeobrażenia czasopism naukowych na świecie, nie znajdujące precedensu. **Cel** – Określenie przebiegu dotychczasowych zmian zachodzących w polityce wydawniczej czasopism z obszaru zarządzania oraz wskazanie trendów w tym zakresie. Znalezienie odpowiedzi na postawione pytanie badawcze – w jakim kierunku rozwiną się czasopis-

ma naukowe z obszaru zarządzania wydawane przez polskie ośrodki naukowe?

Metoda – Badanie materiału źródłowego – zawartości stron internetowych wybranych czasopism naukowych z obszaru zarządzania. **Wnioski** – Przeprowadzone badanie polskich czasopism naukowych z obszaru zarządzania ujawniło, że zmiany w polityce wydawniczej dokonują się w różnych obszarach: struktury czasopisma, zawartości, języka wypowiedzi, form publikacji oraz dystrybucji i finansowania. Modyfikowane są systemy i narzędzia zarządzania treścią w czasopiśmie, następuje systematyczna profesjonalizacja procesów redakcyjnych, pojawiają i rozwijają się nieznane bądź mało do tej pory znane kompetencje.

WPROWADZENIE

Czasopisma naukowe stanowią jeden z najważniejszych środków komunikowania się uczonych między sobą. Wielu z nich nie potrafiłoby wyobrazić sobie bez nich świata nauki, ponieważ, jak pisze Rafał T. Prinke „czasopismo nie jest bowiem tylko narzędziem nauki, ale przede wszystkim rytuałem odprawianym przez uczonych (...) i jak każdy rytuał, instytucja czasopisma naukowego tworzy i utrwała tożsamość jego uczestników” (Prinke, 2010, s. 146). Prawie niezmienione co do swej pierwotnej formy przetrwały aż do początku XXI wieku, kiedy to, za sprawą dynamicznego rozwoju Internetu i technologii informacyjno-komunikacyjnych, czasopisma naukowe na całym świecie zaczęły ulegać radykalnym przeobrażeniom.

Aby przyjrzeć się zmianom, zachodzącym w czasopismach naukowych wszystkich dyscyplin, podjęte zostało badanie skoncentrowane na wąskim wycinku wybranych czasopism z obszaru zarządzania. Wybór tej właśnie grupy czasopism nie był przypadkowy, lecz podyktowany zainteresowaniami naukowymi autorki tekstu, reprezentującej „nauki o zarządzaniu”. Do badania wyselekcjonowano 11 pism wydawanych przez ośrodki naukowe w Polsce, o polskojęzycznym tytule zawierającym słowo „zarządzanie”, obecnych na liście czasopism punktowanych opublikowanej w grudniu 2019 r. przez MNiSW (2019): „Zarządzanie w Kulturze” („ZwK”: ISSN 2084-3976), „Zarządzanie Mediami” („ZM”: ISSN 2354-0214), „Zarządzanie Publiczne” („ZP”: ISSN 2658-1116), „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi” („ZZL”: ISSN 2543-4411), „Problemy Zarządzania” („PZ”: ISSN 2300-8792), „Studia i Materiały. Wydział Zarządzania Uniwersytet Warszawski” („SiM WZUW”: ISSN 1733-9758), „Organizacja i Zarządzanie. Kwartalnik Naukowy” („OiZ KN”: ISSN 1899-6116), „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, seria: Organizacja i Zarządzanie” („ZN PŚ”: ISSN 1641-3466), „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej – seria „Organizacja i Zarządzanie” („ZN PP”: ISSN 0239-9415), „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” („ZN WSH”: ISSN 1899-8658), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humani-

stycznego w Siedlcach, seria: „Administracja i Zarządzanie” („ZN UP-H”: ISSN 2082-5501).

Celem badania było dokonanie przeglądu i analizy porównawczej wybranej grupy czasopism pod kątem zasad ich funkcjonowania w ostatnich 20 latach. Dzięki zgromadzonemu materiałowi badawczemu możliwe było znalezienie odpowiedzi na postawione pytania: jak dotychczas przebiegały zmiany w polityce wydawniczej i czy można wskazać jakieś trendy w tym zakresie – w jakim kierunku rozwiną się czasopisma naukowe z obszaru zarządzania wydawane przez polskie ośrodki naukowe? Metodą badawczą, najważniejszą z punktu widzenia osiągnięcia zamierzonych celów, była analiza jakościowo-ilościowa materiału źródłowego, udostępnionego na stronach internetowych czasopism.

CZASOPISMA NAUKOWE – GENEZA, ROLA, MODELE

Geneza wydawnictw naukowych wywodzi się z formy korespondencji pomiędzy uczonymi skupionymi w tzw. kolegiach Boyle’a w Anglii w XVII wieku (Oppenheim, 2000, s. 361; Meadows, 1998, s. 5). Na przełomie XVIII i XIX wieku dokonała się ewolucja czasopism naukowych, natomiast w Polsce ich rozkwit przypada na pierwszą połowę XIX wieku. Warty zaznaczenia jest fakt, że wydawanie czasopism związane było z inicjatywami jednostek lub grup, które już wówczas nie dysponowały wystarczającymi środkami finansowymi na ten cel, co nie zapewniało trwałości wielu wydawnictwom.

Fundamentalnym kryterium wyodrębnienia tej grupy czasopism jest periodyczność, „czyli regularność ukazywania się najczęściej miesięczna, kwartalna i roczna. Jednakże o przynależności do grupy periodyków naukowych decyduje głównie struktura, podział na część naukową (artykuły, rozprawy) i sprawozdawczo-informacyjną (...), a także zespół przekazywanych treści i funkcja, czyli prezentacja wyników najnowszych odkryć oraz dokonań w danej dyscyplinie, polemika w zakresie oceny i wartościowania najnowszych osiągnięć” (Wrona, 2005, s. 18).

Współcześnie rolą czasopism naukowych jest „utrwalanie i upowszechnianie oryginalnych wyników badań naukowych; odgrywają istotną rolę w procesie integracji kręgów ludzi związanych zawodowo z nauką” (Pisarek, 2006, s. 26).

Ukształtowana w ciągu niespełna trzech stuleci forma czasopisma naukowego wydaje się współcześnie nie wystarczająca, nie nadążająca za dynamicznym rozwojem technologii informatycznych i nowych mediów, które z jednej strony, są dodatkowym, pojemnym i pomocnym kanałem ich rozpowszechniania, z drugiej jednak, tworzą zupełnie nowe, sobie tylko właściwe formy ich tworzenia i funkcjonowania, marginalizując formy tradycyjne.

W ostatnich latach obserwuje się wśród wydawców zwrot ku czasopismom elektronicznym, które definiowane są jako „wydawnictwa ciągłe, wydawane w formie elektronicznej – zapisane cyfrowo i dostępne na ekranie komputera” (Drabek, Pulikowski, 2006, s. 1). Literatura przedmiotu wyróżnia modele wydawnictw elektronicznych (Gogiel-Kuźmicka, Kierejczuk, 2020, s. 93):

- elektroniczne,
- elektroniczne z ograniczoną dystrybucją w postaci drukowanej,
- drukowane posiadające formę elektroniczną,
- posiadające jednocześnie dwie podstawowe formy – elektroniczną i drukowaną.

Dzięki propagowaniu idei otwartego dostępu do zasobów wiedzy, w tym czasopism naukowych, osiągnięcia współczesnej nauki rozpowszechniane są szybko i bez żadnych ograniczeń co do miejsca i czasu.

CZASOPISMA NAUKOWE Z OBSZARU ZARZĄDZANIA

Na obecny kształt i kondycję polskich czasopism naukowych z obszaru zarządzania, ale także innych dyscyplin znaczący wpływ mają decyzje polityczne, w tym uwarunkowania prawne i organizacyjne, a także rewolucja technologiczna, z dynamicznym rozwojem Internetu i nowych mediów. Kolejne reformy szkolnictwa wyższego w Polsce: proces boloński i Krajowe Ramy Kwalifikacji, Konstytucja dla Nauki spowodowały widoczne zmiany w wydawniczym nurcie czasopism naukowych w Polsce.

Czasopisma naukowe z obszaru zarządzania stanowią na świecie liczną grupę czasopism. W samym „wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych wraz z przypisaną liczbą punktów” opublikowanym przez MNiSW (MNiSW, 2019a) znajduje się 649 czasopism (słowo filtrujące: „management”), w tym kilkanaście wydawanych przez polskie ośrodki naukowe.

W Polsce czasopisma naukowe z obszaru zarządzania wydawane są przez różne ośrodki naukowe – publiczne szkoły wyższe, instytuty badawczo-naukowe, uczelnie niepubliczne. Przyjmując różne kryteria podzielić je można na czasopisma:

- punktowane z tzw. listy ministerialnej vs pozostające poza wykazem,
- z tytułem polskojęzycznym (teksty polskojęzyczne i obcojęzyczne) vs anglojęzycznym (wyłącznie teksty anglojęzyczne),
- o długoletniej tradycji (wydane przed rokiem 2000) vs nowe,
- płatne (opłata za opublikowanie artykułu) vs bezpłatne,
- o otwartym dostępie vs ograniczonym.

Powyższy podział nie jest wyczerpujący, stanowi jednak pewne uporządkowanie czasopism z obszaru zarządzania funkcjonujących na naukowym rynku wydawniczym.

Najnowsza reforma szkolnictwa wyższego wprowadziła zmiany, które w znaczący sposób wpłynęły i wciąż wpływają, na kształt i funkcjonowanie czasopism naukowych z obszaru zarządzania. Po pierwsze – w nowym podziale dziedzin i dyscyplin naukowych, dyscyplina nauki o zarządzaniu (dziedzina nauk humanistycznych) przestała istnieć. Przypisana została do dyscypliny „nauki o polityce i administracji” (dziedzina nauk społecznych), zaś dawne nauki o zarządzaniu (dziedzina nauk ekonomicznych) do „nauki o zarządzaniu i jakości” (dziedzina nauk społecznych) (MNiSW, 2018a). Po drugie – utworzony przez MNiSW wykaz czasopism punktowanych objął, w założeniu, czasopisma prezentujące najwyższy poziom naukowy i edytorski. W istotny sposób zaczął on kształtować potencjał publikacyjny każdej dyscypliny, zwłaszcza w kontekście parametryzacji dyscyplin naukowych, która decydować ma o wysokości przyznanego podmiotowi na działalność naukową w danej dyscyplinie dofinansowania na kolejny okres parametryzacyjny. Tematem na odrębne opracowanie pozostają czasopisma, które nie znalazły się w ministerialnym wykazie, ale wciąż (przynajmniej w jakiejś części) są istotne dla dyscypliny. Po trzecie – umiędzynarodowienie dorobku polskich naukowców i wprowadzenie ich publikacji do obiegu międzynarodowego stało się priorytetem, co ściśle związane jest z koniecznością rozwoju polskich czasopism naukowych z obszaru zarządzania, i nie tylko.

Utworzenie wykazu czasopism poprzedziło rozporządzenie określające sposób sporządzania wykazów oraz ustalania i przypisywania im liczby punktów. Ocena czasopism naukowych dokonana została na podstawie „analizy obejmującej wyliczone w poszczególnych dyscyplinach naukowych wartości centylowe na podstawie wartości wskaźników wpływu dla czasopism naukowych: Source Normalized Impact per Paper, CiteScore, Scimago Journal Rank, Journal Impact Factor, Article Influence, Category Normalized Citation Impact” (MNiSW, 2018b). Oceny dokonał zespół doradczy ds. opracowania wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych powołany odrębnie dla każdej dyscypliny naukowej (MNiSW, 2019b). Do zadań zespołów należało: przypisanie dyscyplin naukowych czasopismom naukowym i dokonanie oceny wpływu na rozwój nauki czasopism naukowych ujętych w międzynarodowej bazie. Komisja Ewaluacji Nauki sporządziła projekt wykazu czasopism na podstawie przekazanych przez zespoły list czasopism naukowych oraz recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych wraz z przypisaną liczbą punktów i przekazała Ministrowi NiSW.

Czasopisma chcące znaleźć się w przyszłości w „wykazie czasopism punktowanych”, a tym samym mające aspiracje zwiększania swojego potencjału wydawniczego, mogły skorzystać z programu MNiSW pt.: „Wsparcie dla czasopism naukowych” (MNiSW, 2018c), którego „celem jest podniesienie poziomu praktyk wydawniczych i edytorskich umożli-

liwiających wejście polskich czasopism naukowych w międzynarodowy obieg naukowy". Program zakłada finansowanie działań m.in. takich jak:

- zakupy cyfrowych identyfikatorów dokumentów elektronicznych (DOI), oprogramowania do zarządzania pracami edytorskimi i wydawniczymi, programów antyplagiatowych,
- szkolenia redaktorów,
- tworzenie bądź modernizacja strony internetowej czasopisma,
- weryfikacja i korekta artykułów, w tym tłumaczenia na języki obce,
- wynagradzanie osób uczestniczących w realizacji projektu,
- podniesienie poziomu merytorycznego recenzji,
- upowszechnianie informacji o czasopiśmie.

Skuteczne dostosowanie się do wymagań stawianych czasopismom naukowym dodatkowo utrudniła pandemia COVID-19. Interesującą inicjatywę podjęło sześć redakcji, w tym także z obszaru zarządzania, które utworzyły koalicję tematyczną pt. „Kultura i organizacje w czasie pandemii” stanowiącą platformę do dyskusji na temat szeroko rozumianej kultury i świata organizacji w czasie i po pandemii¹, ogłaszając nabór tekstów. Linki do opublikowanych artykułów widoczne są na stronach internetowych wszystkich pism wchodzących w skład koalicji: „Zarządzanie w Kulturze”, „Zarządzanie Mediami”, „Problemy Zarządzania”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie / Cracow Review of Economics and Management”, „Ekran”, „Santander Art and Culture Law Review”.

CEL, ZAKRES, METODA BADAŃ

Celem badania było dokonanie przeglądu i analizy porównawczej czasopism naukowych z obszaru zarządzania wydawanych przez ośrodki naukowe w Polsce. Dzięki zgromadzonemu materiałowi badawczemu, możliwe było znalezienie odpowiedzi na postawione pytania badawcze:

- jakie trendy zmian można zauważyć w polskich czasopismach naukowych z obszaru zarządzania?
- jak rozwijać się będą polskie czasopisma naukowe z obszaru zarządzania?

Ze względu na dużą liczbę czasopism naukowych z obszaru zarządzania wydawanych przez polskie ośrodki naukowe, zakres badania zawężono, przyjmując jako kryteria wyboru:

1. Polskojęzyczny tytuł funkcjonujący do roku 2019.
2. Słowo „zarządzanie” w tytule, z uwzględnieniem odmian.
3. Obecność w wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych wraz z przypisaną liczbą punktów ogłoszonym przez MNiSW w grudniu 2019 r. (MNiSW, 2019a).

¹ Więcej o koalicji tematycznej na stronie: <https://www.ejournals.eu/Zarzadzanie-w-Kulturze/2021/22-2-2021/> [data odczytu: 28.12.2021].

Do badania wybrano 11 czasopism naukowych z obszaru zarządzania (Tab. 1), które w sposób łączny spełniały wyżej wymienione kryteria.

Metodą badawczą, najwłaściwszą z punktu widzenia osiągnięcia zamierzonych celów, była analiza jakościowo-ilościowa materiału źródłowego, udostępnionego na stronach internetowych wybranych czasopism, w tym – informacje dotyczące profilu pisma, właściciela, podejmowanej tematyki, form wypowiedzi, struktury czasopisma, wytycznych przygotowania tekstu do publikacji, obowiązujących zasad etycznych, procedury recenzowania prac, zasobu archiwalnego czasopism.

CHARAKTERYSTYKA FORMALNO-WYDAWNICZA I TRENDY ZMIAN

Czasopisma naukowe z obszaru zarządzania wybrane do analizy wydawane są przez krajowe ośrodki naukowe o zróżnicowanym charakterze: uniwersytety, politechniki, instytut badawczy oraz niepubliczną szkołę wyższą. Chociaż specyfika każdego czasopisma zawarta została w jego tytule (Tab. 1) to po dokonaniu przeglądu zawartych w nich artykułów można ocenić, że tematem, który łączy wszystkie te pisma, są *social media*. Artykuły poświęcone temu zagadnieniu znajdziemy w każdym z tych czasopism.

Dziewięć czasopism ma przypisaną dyscyplinę „nauki o zarządzaniu i jakości” (jako jedyną lub jedną z kilku). Pozostałe dwa, choć również związane z zarządzaniem, nie mają przypisanej tej dyscypliny (lecz inne), gdyż wywodzą się z dawnych nauk o zarządzaniu w dziedzinie nauk humanistycznych (nie ekonomicznych).

Wszystkie czasopisma, poza „ZM” (40 pkt.), otrzymały 20 punktów (MNiSW, 2019a). Zmianę liczby punktów przyniósł najnowszy Komunikat Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 grudnia 2021 r. – tabela 2 (MEiN, 2021). Siedem czasopism (64%) otrzymało dofinansowanie z programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” (MNiSW, 2019c): „OiZ KN”, „ZN PŚ”, „ZP”, „ZZL”, „ZN PP”, „ZN WSH”, „ZN UP-H”.

Najstarszym czasopismem w tej grupie są „ZN PP” wydawane od 1969 r., zaś najmłodszym – „ZM” (2013). Zdecydowana większość czasopism została założona po 2000 r. (82%), tylko dwa powstały przed rokiem 2000 (18%).

Najliczniejszą grupę stanowią kwartalniki – 7 czasopism (Tab. 2), chociaż warto zauważyć, że nie wszystkie z nich od samego początku ukazywały się z tą częstotliwością: „ZwK” było rocznikiem (2000) i dopiero od 2011 r. jest wydawane jako kwartalnik; podobnie „ZN WSH”, które były półrocznikiem (2000) a od 2015 r. są kwartalnikami; 2 czasopisma ukazują się jako półroczniki, a 1 pismo jako dwumiesięcznik; z kolei „ZN PŚ” są wydawane nieregularnie (2012: 4 numery; 2018: 18 numerów). Kwartalnia

Tabela 1. Wybrane do badania czasopisma naukowe z obszaru zarządzania

Lp.	Nazwa czasopisma	Wydawca	Dyscypliny					Zakres
			nauki o zarządzaniu i jakości	ekonomia i finanse	nauki o komunikacji społecznej i mediach	nauki o polityce i administracji	inne nauki	
1.	„ZwK”	Uniwersytet Jagielloński					o kulturze i religii/ o sztuce	zarządzanie w obrębie działalności twórczej
2.	„ZM”	Uniwersytet Jagielloński		v				zarządzanie mediami, informacją, reklamą i instytucjami okołomediальnymi
3.	„ZP”	Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	v	v		v	prawne/ socjologiczne/ geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna	zarządzanie publiczne ze szczególnym uwzględnieniem programowania, wdrażania i oceny polityk publicznych
4.	„ZZL”	Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie	v					najnowsze trendy w teorii i praktyce zarządzania zasobami ludzkimi
5.	„PZ”	Uniwersytet Warszawski	v				o kulturze fi-zycznej/ socjologiczne	zarządzanie i ekonomia, z wykorzystaniem różnych perspektyw badawczych i teoretycznych

6.	„SiM WZUW”	Uniwersytet Warszawski	v	v	v	v	prawne	wyniki prac badawczych i projektów badań młodych pracowników nauki z dyscyplin – ekonomia i finanse, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki prawne
7.	„OiZ KN”	Politechnika Śląska	v	v	v	v	socjologiczne/ psychologia	nowoczesne koncepcje zarządzania i zmiany w organizacjach
8.	„ZN PŚ”	Politechnika Śląska	v	v	v	v	socjologiczne	zarządzanie, zmiany w organizacjach, biznes, ekonomia, towaroznawstwo, biznes komputerowy
9.	„ZN PP”	Politechnika Poznańska	v					inżynieria zarządzania i inżynieria produkcji
10.	„ZN WSH”	Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu	v					najnowsze osiągnięcia naukowe w dziedzinie nauk o zarządzaniu
11.	„ZN UP-H”	Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach	v	v		v	prawne	zarządzanie i administracja

Źródło: oprac. własne na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych czasopism.

częstotliwość wydaje się aktualnie optymalna dla wydawców, co potwierdzają również badania przeprowadzone przez Anetę Drabek, która podaje, że wśród polskich czasopism naukowych przeważają właśnie kwartalniki (31%) (Drabek, 2009, s. 50).

Więcej niż połowa czasopism (55%) publikuje teksty wyłącznie w języku angielskim, w pięciu pismach (45%) istnieje możliwość opublikowania tekstu zarówno w języku polskim, jak i w angielskim.

Do większości redakcji (6), artykuł należy złożyć przy użyciu internetowego systemu zgłoszeń (Open Journal Systems/ ICI Publishers Panel), do pozostałych (5) tekst należy wysłać na adres mailowy. Uniwersytet Warszawski, jako jedyny wydawca, dodatkowo prosi autorów o przesłanie manuskryptu listownie na adres redakcji.

W siedmiu czasopismach (64%) nie są pobierane żadne opłaty za opublikowanie tekstu. Jednak w ostatnich latach zauważyć można, że kolejne redakcje decydują się na wprowadzenie tzw. *submission fee*, czyli opłaty za rozpatrzenie artykułu i partycypowanie autorów (nie będących pracownikami ośrodka wydającego; z wyjątkiem autorów zagranicznych) w kosztach przygotowania ich prac do publikacji. Spośród analizowanych czasopism, czterech wydawców wprowadziło już płatność za publikację. Warunki i stawki są zróżnicowane:

- Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (od 2017): 500 zł (artykuły naukowe), 400 zł (komunikaty z badań empirycznych), 350 zł (pozostałe teksty); do recenzji kierowane są prace przysłane z dowodem wpłaty; w przypadku negatywnej recenzji – zwrot wpłaconej kwoty pomniejszony o 200 zł,
- Politechnika Poznańska: 500 zł (artykuł),
- Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny: 492 zł (artykuł); w sytuacji uzyskania negatywnej recenzji – pobranie 100 zł za każdą wykonaną recenzję i zwrot niewykorzystanej kwoty,
- Wyższa Szkoła Humanitas (od 2016): 330 zł, z czego 200 zł w momencie składania artykułu i 130 zł po otrzymaniu pozytywnych recenzji.

Wszystkie analizowane czasopisma wydawane są w formie hybrydowej, w tym wersja pierwotna – elektroniczna (55%) lub drukowana (45%).

Najczęściej indeksowane są w bazach: Index Copernicus International (9), BazEkon (9), ERIH PLUS (7), CEJSH (7), CEEOL (6), BazHum (4), ProQuest (3), BazTech (3), EBSCO (3). Więcej w tabeli 2.

Redakcje czasopism naukowych działają w oparciu o podobną strukturę organizacyjną – zespół redakcyjny, rada naukowa, recenzenci. Zespół redakcyjny posiadający uprawnienia „zarządcze”, złożony jest zazwyczaj z: redaktora naczelnego, zastępcy redaktora naczelnego, redaktorów tematycznych, redaktorów technicznych i sekretarza redakcji. Do Rady Naukowej, organu doradczego, zapraszana jest umowna liczba członków – od 9 do 29 (Tab. 3). Zdarza się, że równolegle tworzona jest Honoro-

wa Rada Naukowa, w skład której wchodzi osoby szczególnie zasłużone w danej dyscyplinie (prof. James AF Stoner i prof. Charles Wankel w „OiZ KN”, prof. Helena Strzezińska i prof. Mieczysław Kabaj w „ZZL”).

Ważną kwestią jest stopień umiędzynarodowienia Rady Naukowej, który najczęściej zawiera się między 40 a 65%. Najniższy poziom umiędzynarodowienia posiadają „SiM WZUW” (30%), zaś najwyższy – „ZN WSH” (76%). Recenzenci zapraszani są do stałej bądź jednorazowej współpracy. Liczba recenzentów z zagraniczną afiliacją wzrasta, ze względu na coraz większą liczbę publikacji w języku angielskim, jak i zakres tematyczny artykułów coraz częściej obejmujący problemy i konteksty globalne. Wśród analizowanych czasopism są pisma, które nie zapraszają do współpracy zagranicznych recenzentów („ZwK”) i takie, w których ich udział przekracza ponad połowę wszystkich recenzentów („OiZ KN”). Proces recenzowania jest jednakowy we wszystkich czasopismach. Redakcja dokonuje preselekcji prac pod kątem zgodności z profilem czasopisma/tematem numeru i wymaganiami redakcyjnymi. Do artykułów spełniających kryteria powołuje dwóch niezależnych recenzentów, specjalistów w danej dziedzinie, spoza jednostki reprezentowanej przez autora. Przyjętym modelem recenzowania jest tzw. *double-blind reviewprocess* (podwójnie ślepa recenzja), w którym autor i recenzenci nie znają swoich tożsamości. W uzasadnionych przypadkach artykuł może zostać przesłany do trzeciej recenzji. Ostateczną decyzję o dopuszczeniu artykułu do publikacji podejmuje redaktor naczelny. Na koniec roku publikowana jest zbiorcza lista recenzentów na stronie WWW czasopisma.

Wszystkie czasopisma udostępniają wytyczne dotyczące przygotowania artykułu. Niektóre zamieszczają szablon artykułu w oparciu o który należy przygotować tekst („ZM”, „OiZKN”, „ZN PŚ”, „ZN PP”). Stopień szczegółowości wymagań jest zróżnicowany – od dość ogólnych do bardzo restrykcyjnych. Jako przykład tych ostatnich niechaj posłuży „ZP” z wymaganą liczbą i jakością pozycji bibliograficznych². W tej redakcji nie są co prawda pobierane opłaty za opublikowanie artykułu, ale za każde dodatkowe 1800 znaków (powyżej 40 tys.) należy uiścić 20 euro. Na stronie czasopism znajdziemy też wzory umów dla autorów, formularze recenzentkie, opisy zasad etyki publikacyjnej obowiązujące autorów, redakcję, recenzentów i procedury postępowania w przypadku naruszeń tych zasad³.

² To jest: 1) więcej niż 10 odniesień naukowych, 2) co najmniej 4 pozycje zindeksowane w Web of Science, 3) najnowsze badania opublikowane w ciągu ostatnich 5 lat, 4) literatura inna niż angielska ograniczona do min., 5) nie więcej niż 20% odniesień napisanych w jęz. innych niż angielski [<https://publicgovernance.pl/index.php/zpub/about/submissions>; [dostęp: 28.12.2021].

³ COPE's Best Practice Guidelines for Journal Editors. Więcej na stronie Committee on Publication Ethics, <http://publicationethics.org/> [dostęp: 28.12.2021].

Elektroniczny zasób archiwalny jest bogaty, a w przypadku kilku czasopism – kompletny („ZM”, „ZP”, „PZ”, „SiM WZUW”, „OiZKN”). Największe braki w udostępnieniach mają czasopisma najstarsze, powstałe przed 2000 r. Najwięcej numerów udostępniły pisma – „ZZL” (119) i „ZN PŚ” (96) choć należy zauważyć, że w obydwu przypadkach nie jest to zasób kompletny; zaś najmniej – „ZN PP” (23) i „SiM WZUW” (28). Najwcześniejsze udostępnione numery pochodzą z pierwszych lat XXI wieku – „ZZL” (2001) i „PZ” (2003). Częstą praktyką wydawniczą w ostatnich latach było wydawanie bieżących numerów czasopisma w wersji hybrydowej, przy jednoczesnym digitalizowaniu drukowanych zasobów archiwalnych. Najwięcej artykułów zostało opublikowanych w „ZN PŚ” (3046) i „PZ” (1058), najmniej w „ZM” (141), najmłodszym czasopiśmie. Odsetek artykułów polskojęzycznych zawiera się między 52% („OiZKN”) a 100% („ZZL”) z medianą – 70% (Tab. 4) zaś anglojęzycznych między 10% („ZwK”) a 48% („OiZ KN”) z medianą – 20% i wyraźną tendencją wzrostu. Trend ten wynika z przechodzenia, przez coraz większą liczbę wydawców, do publikowania artykułów w języku angielskim, czemu sprzyjają czynniki polityczne i aktualne programy wsparcia służące realizacji tego celu (Tab. 2).

Chociaż redakcje przyjmują recenzje i inne teksty (sprawozdania, polemiki, komunikaty z badań), to od wielu lat nie cieszą się one zainteresowaniem wśród autorów, głównie z powodu nikłej gratyfikacji punktowej. Recenzje stanowią mały procent wszystkich tekstów (do 5%), a większość z nich znajdujemy w początkowych numerach czasopism. Wyjątek stanowi pismo „ZZL” (14% recenzji), co wynika z zachowanej do dzisiaj, zdywersyfikowanej jego struktury. Podobna sytuacja jest z innymi typami tekstów, których nie odnajdziemy, a jeśli, to są to publikacje sprzed lat. Zauważyć można, że także struktura czasopism wyraźnie i systematycznie ubożeje. Większość, poza publikowaniem artykułów, nie zamieszcza innych rodzajów tekstów. Redakcje odchodzą od słowa wstępu, które dawniej zwykle otwierało numer. Jedynym tytułem, który zachował stałe rubryki, jest „ZZL”. Posiada rozbudowaną i niezmienną od samego początku formułę.

Ostatnim obszarem poddanym analizie w niniejszym opracowaniu jest kwestia dostępu do artykułów. Prawie wszystkie pisma działają na zasadzie *open-access*⁴. Jedynym, które ograniczyło dostęp do tekstów (od 6/2018) i wprowadziło opłatę, jest również „ZZL”.

⁴ Zawartość jest udostępniana na zasadach licencji Creative Commons CC BY-NC (Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne), <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl> [dostęp: 28.12.2021].

Tabela 2. Podstawowe informacje o wybranych czasopismach naukowych z obszaru zarządzania

Lp.	Nazwa czasopisma	Rok powstania	Częstotliwość ukazywania się	Język publikacji	Forma zgłoszenia artykułu	Opłata publikacyjna	Wersja pierwotna	Indeksacja w bazach danych	Punkty MNiSW*
1.	„ZwK”	2000	KW	PL/ ENG	mail	-	E	ERIH PLUS, CEEOL, CEJSH, Index Copernicus, BazEkon, ProQuest, EBSCO, NSD, ZDB, Arianta, BASE, WorldCat	20/ bz
2.	„ZM”	2013	KW	PL/ ENG	mail	-	E	ERIH PLUS, CEEOL, CEJSH, Index Copernicus, Arianta, ZDB	40/ bz
3.	„ZP”	2007	KW	ENG	OJS	-	D	CEEOL, CEJSH, BazEkon, BazHum, EBSCO, ERIH Plus, ICI, ProQuest	(20)/ 40
4.	„ZZL”	2000	2-MSC	ENG	mail	500	E	bd	(20)/ 40
5.	„PZ”	2003	KW	ENG	ICI i poczta	-	E	BazEkon, BazHum, CEJSH, CEEOL, crossref, DOAJ, EBSCO, EconPapers, ERIH, EuroPub, Index Copernicus, ProQuest / CSA, RePEc, Web of Science Core Collection /EXIT/ESCI	(20)/ 40
6.	„SiM WZUW”	2005	PLR	PL/ ENG	mail i poczta	-	E	BazEkon, BazHum, CEEOL, CEJSH, CEON, cross ref, EconPapers, ERIH PLUS, Index Copernicus, RePEc	(20)/ 40
7.	„OiZ KN”	2008	KW	ENG	system	-	D	Index Copernicus, CEJSH, BazTech, BazEkon	20/bz
8.	„ZN PŚ”	1997	nieregularny	ENG	mail	-	D	Index Copernicus, BazTech, BazEkon, E-Journal Gateway, DOAJ	(20)/ 70
9.	„ZN PP”	1969	PLR	PL/ ENG	system	500	D	BazTech, BazEkon, Index Copernicus, Erih Plus	(20)/ 40
10.	„ZN WSH”	2000	KW	PL/ ENG	ICI	330	E	Index Copernicus, BazEkon, BazHum, ERIH Plus	(20)/ 40
11.	„ZN UP-H”	2002	KW	ENG	OJS	492	D	BazEkon, Index Copernicus, CEEOL, CEJSH	(20)/ 40

Źródło: oprac. własne na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych czasopism.

Legenda: KW – kwartalnik, PLR – półrocznik; E – elektroniczna, D – drukowana, bz – bez zmian.

*punkty MNiSW/ MEiN: 1) przyznane w 2019 r., 2) przyznane w 2021 r.

Tabela 3. Struktura redakcji i stopień umiędzynarodowienia w wybranych czasopiśmiech z obszaru zarządzania

Lp.	Nazwa czasopisma	Rok	Rada Naukowa		Komitet Redakcyjny	Recenzenci	
			polscy	zagraniczni		polscy	zagraniczni
1.	„ZwK”	2019	5 (56%)	4 (44%)	redaktor naczelna, zastępca redaktor naczelnej, redaktorzy numerów tematycznych, sekretarz redakcji, członkowie zespołu redakcyjnego	28 (100%)	0
2.	„ZM”	2020	5 (50%)	5 (50%)	redaktor naczelny, 2 zastępców redaktora naczelnego będących jednocześnie redaktorami tematycznymi, redaktor językowy i sekretarz	43 (98%)	1 (2%)
3.	„ZP”	2019	15 (60%)	10 (40%)	3 redaktorów naczelnych, redaktorzy tematyczni oraz pozostali redaktorzy (statystyczny, językowy, bazy danych, online)	38 (86%)	6 (14%)
4.	„ZZL”	2019	4(36%)	7 (64%)	redaktor naczelna, redaktor honorowa, redaktor statystyczna, redaktor prawna i sekretarz redakcji	58 (92%)	5 (8%)
5.	„PZ”	2019	9 (37.5%)	15 (62.5%)	redaktor naczelny, redaktor prowadzący, redaktorzy tematyczni, redaktor statystyczny, redaktorzy językowi i sekretarz redakcji	90 (87%)	13 (13%)
6.	„SiM WZUW”	2019	7 (70%)	3 (30%)	redakcja (3 osoby), redaktorzy tematyczni, redaktor statystyczny, redakcja językowa, sekretarz redakcji	36 (100%)	0
7.	„OiZ KN”	2019	11 (39%)	17 (61%)	redaktor naczelny, dwóch zastępców redaktora naczelnego, sekretarze redakcji, sekretarz ds. promocji, redaktor wydawniczy, redaktor statystyczny, redaktorzy tematyczni	17 (49%)	18 (51%)
8.	„ZN PŚ”	2019	17 (59%)	12 (41%)	przewodniczący redakcji, wiceprzewodniczący rady redakcyjnej, członkowie rady redakcyjnej, redaktor naczelny czasopisma, redaktor serwisu, sekretarz czasopisma	bd	bd
9.	„ZN PP”	2019	8 (44%)	10 (56%)	redaktor naczelny, redaktor tematyczny, redaktorzy językowi, sekretarz redakcji, składanie i edycja tekstów, obsługa systemu redakcyjnego, redaktor statystyczny	18 (69%)	8 (31%)
10.	„ZN WSH”	2019	7 (24%)	22 (76%)	redaktor naczelna, redaktor tematyczny, redaktor językowy, redaktor statystyczny, sekretarz redakcji	15 (62,5%)	9 (37.5%)
11.	„ZN UP-H”	2019	9 (32%)	19 (68%)	redaktor naczelny, zastępca redaktora naczelnego, redaktorzy tematyczni, redaktorzy techniczni, redaktor ds. współpracy międzynarodowej, sekretarz redakcji	15 (60%)	10 (40%)

źródło: opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych czasopism.

Tabela 4. Elektroniczny zasób archiwalny wybranych czasopism naukowych z obszaru zarządzania

Lp.	Nazwa czasopisma	Liczba udostępnionych numerów	Rok wydania	Publikacje (w liczbach/ procentach)					Dostęp do numerów archiwalnych
				artykuły				inne	
				łącznie	język polski	język angielski	recenzje		
1.	„ZwK”	46	2005-2020	375	339 (90%)	36 (10%)	24 (5%)	41 (9%)	O
2.	„ZM”	32	2013-2020	141	118 (84%)	23 (16%)	2 (1%)	3 (2%)	O
3.	„ZP”	50	2007-2019	302	239 (79%)	63 (21%)	10 (3%)	48 (13%)	O
4.	„ZZL”	119	2001-2020	426	426 (100%)	bd	197 (14%)	768 (55%)	P
5.	„PZ”	88	2003-2020	1058	824 (78%)	234 (22%)	59 (5%)	-	O
6.	„SiM-WZUW”	28	2005-2019	330	250 (76%)	80 (24%)	8 (2%)	-	O
7.	„OiZ KN”	51	2008-2020	504	262 (52%)	242 (48%)	-	-	O
8.	„ZN PŚ”	96	2011-2020	3046	2406 (79%)	640 (21%)	-	-	O
9.	„ZN PP”	23	2012-2019	328	236 (72%)	92 (28%)	-	-	O
10.	„ZN WSH”	31	2011-2020	589	437 (74%)	152 (26%)	6 (1%)	-	O
11.	„ZN UP-H”	30	2012-2020	530	385 (73%)	145 (27%)	6 (1%)	137 (20%)	O

Źródło: oprac. własne na podstawie udostępnionych elektronicznych archiwów na stronach internetowych czasopism.

Legenda: O – otwarty, P – płatny.

WNIOSKI

Czasopisma naukowe od ponad 20 lat ulegają radykalnym przeobrażeniom, czego potwierdzeniem mogą być poddane badaniu czasopisma naukowe z obszaru zarządzania. Szczególnie w ostatnich kilku latach dynamika zmian przybrała na sile. Przeprowadzona analiza polskich czasopism naukowych z obszaru zarządzania pozwoliła na zidentyfikowanie wyraźnych trendów:

- zmiana częstotliwości wydawania czasopisma i wybór kwartalnej,
- prowadzenie czasopisma w formie numerów tematycznych, koncentrujących się wokół aktualnych zjawisk,
- odejście od rozbudowanej struktury na rzecz czasopisma bezstrukturalnego, zawierającego tylko artykuły, co wynika z „nieopłacalności” publikowania przez autorów innego rodzaju tekstów,
- wybór elektronicznej wersji pierwotnej czasopisma, jako bardziej opłacalnej i docierającej do potencjalnie szerszej grupy odbiorców,
- publikowanie w czasopiśmie coraz większej liczby tekstów w języku angielskim, celem umiędzynarodowienia wyników badań polskich naukowców,
- korzystanie z dotacji na finansowanie zadań z zakresu działalności upowszechniającej naukę,
- poszerzanie cyfrowych zasobów archiwalnych o kolejne zdigitalizowane numery czasopism wydane wcześniej w formie drukowanej,
- profesjonalizacja pracy redakcji – system do zarządzania treścią i antyplagiatowy, nowoczesna strona internetowa.

Przeprowadzone badanie pozwoliło również, choć w bardzo ograniczonym zakresie, na podjęcie próby znalezienia odpowiedzi na pytanie – w jakim kierunku będą rozwijać się polskie czasopisma naukowe z obszaru zarządzania? Pytanie o tyle trudne, że wykraczające poza rzeczywistość i aktualne uwarunkowania, które mogą przecież ulec zmianie w nieodległej przyszłości. Wydaje się, że dość niedaleka przyszłość, jaka czeka czasopisma to:

- wybór języka angielskiego jako podstawowego języka publikacyjnego przez coraz większą liczbę czasopism, choć aktualnie nie brakuje głosów krytyki: „z dwóch tekstów o identycznej wartości merytorycznej bardziej wartościowy jest opublikowany w języku angielskim” (Nowak, 2013, s. 7),
- dalsza profesjonalizacja pracy redakcji i podnoszenie standardów wydawniczych, w tym dotyczących nowoczesnych stron WWW,
- znaczny wzrost liczby e-czasopism w otwartym dostępie; poszerzanie kręgu potencjalnych czytelników, zwiększanie szans na późniejsze wykorzystanie i cytowanie; możliwość korzystania w każdym miejscu, czasie, bez ograniczeń i opłat,

- kształcenie specjalistów w nowej dziedzinie i powstanie nowego zawodu – „menedżera ds. rozwoju komunikacji naukowej” (Kachniewska, 2019, s. 345), reprezentującego interesy twórców nauki, którego kompetencje obejmą: umiejętności cyfrowe, graficzne, związane z architekturą informacji i zarządzaniem treścią, komunikacją i skuteczną promocją nauki,
- zwiększanie zasięgów czasopisma pełniącego aktualnie rolę „lokalnego pośrednika” pomiędzy autorem artykułu a globalnymi bazami tekstów, do których docelowo ma trafić.

Badacze rozwoju czasopism elektronicznych zgodnie twierdzą, że czasopisma naukowe przyszłości w niczym nie będą przypominać obecnych, a obecne stadium rozwoju stanowi jedynie fazę przejściową. Marek Nahotko uważa, że czasopisma, jako rodzaj „opakowania” dla artykułów, zupełnie zanikną, natomiast powstanie jedna, olbrzymia baza wiedzy, z której będzie można korzystać w dowolnym czasie i z dowolnego miejsca na świecie (Nahotko, 2007, s. 231-234).

BIBLIOGRAFIA

- Committee on Publication Ethics: www.publicationethics.org/, [data dostępu: 28.12.2021]. Creative Commons: www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl, [data dostępu: 28.12.2021].
- Drabek, Aneta; Pulikowski Arkadiusz (2006). Baza danych „Naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne” – stan badań. *Biuletyn EBIB*, nr 1, s. 1.
- Drabek, Aneta (2009). Polskie czasopisma open access – próba charakterystyki. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*, nr 3/4, s. 50.
- Gogiel-Kuźmicka, Anna; Kierejczuk, Elżbieta (2020). Polskie czasopisma bibliotekarskie w otwartym dostępie. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, nr 1 (24), s. 93.
- Kachniewska, Magdalena (2019). Komunikacja naukowa w świecie technologii cyfrowych: uwarunkowania i perspektywy rozwoju czasopism naukowych. *Folia Turistica*, nr 50 (2), s. 345.
- Meadows, Arthur, Jack (1998). *Communicating Research*. San Diego: Academic Press CA.
- MNiSW (2018a). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych* (Dz. U. 2018 poz. 1818), [pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180001818>; [data dostępu: 28.12.2021].
- MNiSW (2018b). *Rozporządzenie MNiSW z dnia 7 listopada 2018 r. w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych* (Dz. U. 2018 poz. 2152).
- MNiSW (2018c). *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie pomocy de minimis w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”*. Załącznik do obwieszczenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 stycznia 2020 r. (Dz. U. 2020, poz. 94), [pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200000094>; [data dostępu: 28.12.2021].

- MNiSW (2019a). *Wykaz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych wraz z przypisaną liczbą punktów*. Załącznik do komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2019 r. [pobrano z: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-18-grudnia-2019-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych2>; [data dostępu: 28.12.2021].
- MNiSW (2019b). *Zarządzenie MNiSW z dnia 25 stycznia 2019 r. w sprawie powołania zespołów doradczych do spraw wykazów czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych* (Dz. U. 2019, poz. 12).
- MNiSW (2019c). *Lista projektów zakwalifikowanych do finansowania w ramach programu „Wsparcie dla czasopism naukowych” (2019)*, [pobrano z: <https://www.gov.pl/web/nauka/informacja-w-sprawie-wynikow-konkursu-ogloszonego-w-ramach-programu-wsparcie-dla-czasopism-naukowych>, [data dostępu: 28.12.2021].
- MEiN (2021). *Scalony wykaz czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych*. Załącznik do Komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 grudnia 2021 r. o zmianie i sprostowaniu komunikatu w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych [pobrano z: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-21-grudnia-2021-r-o-zmianie-i-sprostowaniu-komunikatu-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>, [data dostępu: 28.12.2021].
- Nowak, Piotr (2008). Naukowe czasopisma elektroniczne. Nahotko, Marek (2007) – recenzja. *Biblioteka* 12 (21), s. 231-234.
- Nowak, Piotr (2013). Funkcje współczesnych czasopism naukowych – pomiędzy wyobrażeniami a rzeczywistością, *Biuletyn EBIB*, nr 8 (144), s. 7.
- Oppenheim, Charles (2000). The future of scholarly journal publishing. *Journal of Documentation*, vol. 56, no. 4, s. 361.
- Pisarek, Walery (2006). *Słownik terminologii medialnej*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
- Prinke, Rafał (2010). Tradycyjne funkcje czasopisma naukowego a współczesne technologie komunikacyjne. *Biblioteka*, nr 14 (23), s. 146.
- Wrona, Grażyna (2005). *Polskie czasopisma naukowe w latach 1918-1939*. Kraków: Wydaw. Naukowe Akademii Pedagogicznej.

Analizowane czasopisma

- Organizacja i Zarządzanie. Kwartalnik Naukowy: www.oamquarterly.polsl.pl/?-page_id=5, [data dostępu: 28.12.2021].
- Problemy zarządzania: www.pz.wz.uw.edu.pl/resources/html/cms/MAINPAGE, [data dostępu: 28.12.2021].
- Studia i Materiały: www.sim.wz.uw.edu.pl/pl/o-pismie, [data dostępu: 28.12.2021].
- Zarządzanie w Kulturze: www.ejournals.eu/Zarzadzanie-w-Kulturze/, [data dostępu: 28.12.2021].
- Zarządzanie Mediami: www.ejournals.eu/ZM/, [data dostępu: 28.12.2021].

Zarządzanie zasobami ludzkimi: www.ipiss.com.pl/wydawnictwo/zarzadzanie-zasobami-ludzkimi, [data dostępu: 28.12.2021].

Zarządzanie publiczne: www.publicgovernance.pl/zpub/about, [data dostępu: 28.12.2021].

Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej seria: Organizacja i Zarządzanie: www.managementpapers.polsl.pl/, [data dostępu: 28.12.2021].

Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej serii Organizacja i zarządzanie: www.zeszyty.fem.put.poznan.pl/O-czasopismie,2395.html, [data dostępu: 28.12.2021].

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie: www.zeszytyhumanitas.pl/resources/html/cms/MAINPAGE, [data dostępu: 28.12.2021].

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie: www.znaz.uph.edu.pl/, [data dostępu: 28.12.2021].

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 3 maja 2022 r.

Magdalena B. Król
Pedagogical University in Cracow
e-mail: magdalena.krol@up.krakow.pl
ORCID 0000-0003-4866-0385

SCIENCE POLICY IN POLAND AND CHANGES IN POLISH SCIENTIFIC JOURNALS IN THE FIELD OF MANAGEMENT IN THE YEARS 2001-2020

KEYWORDS: Scientific journals. Hybrid journals. Management. The ranking list of Polish Ministry of Science and Higher Education

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – Scientific journals are one of basic communication tools in the world of science. The last two decades, due to the dynamic development of the Internet, information and communication technologies and media digitization, have caused far-reaching and unprecedented transformations of scientific journals in the world. **Purpose** – To determine the course of the current changes taking place in the publishing policy of journals in the area of management and indicate trends in this area. To find an answer to the research question – what are the directions of development for scientific journals in the field of management published by Polish research centers? **Research methods** – The source material was analyzed, that is the content of websites of selected scientific journals in the field of management. **Conclusions** – The study of Polish scientific journals in the field of management revealed that changes in the publishing policy take place in various areas: the structure of the journal, its content, language of expression, forms of publication, as well as distribution and financing. Systems and tools for content management in a given journal are modified, the editorial processes are systematically professionalized, and unknown or little known so far competences appear and are developed.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2022 z. 2
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Zbiór wywiadów z bibliotekarzami *Praca i pasja* (Simonjetz, 2021) autorstwa Moniki Simonjetz wpisuje się w krąg przedsięwzięć wydawniczych prezentujących teksty będące efektem rozmów z niezwyklejmi osobowościami, twórcami, ludźmi sukcesu (np. Anna Luboń *Mistrzynie*, Helena Zaworska *Dobrze, że żyłem. Rozmowy z pisarzami*). Autorka wywiadów tak określa swoich rozmówców: „Niezwykli bohaterowie zbioru pod tytułem >>Praca i pasja<< są wśród nas. Na różnych etapach drogi zawodowej. Wytrawni dyrektorzy, kierownicy, długoletni i początkujący bibliotekarze. Wszechstronni, twórczy, często mający niemałe osiągnięcia naukowe. Łączą pracę w bibliotece z innymi zainteresowaniami i działalnością (pedagogiczną, dydaktyczną, społeczną)” (s. [10]). Publikacja stanowi zapis ciekawych karier zawodowych, może być źródłem wzorców osobowych, inspiracją do innowacyjnych działań bibliotecznych, a także, jak zaznaczyła we wstępie autorka wywiadów, próbą poznania się i integracji środowiska. Jest także interesującą lekturą, co niewątpliwie jest zasługą zarówno bohaterów wywiadów, jak i ich rozmówczyni.

Biblioteka Główna Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie to największa i najstarsza spośród bibliotek polskich szkół artystycznych, a także jedna z najciekawszych bibliotek specjalnych w Polsce. Na jej wysoką wartość składają się w dużej mierze unikatowe zbiory dawnej Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie. Jadwiga Wielgut-Walczak zaprezentowała, opartą na szerokich badaniach, monografię tej biblioteki zatytułowaną *Jedyna taka w Polsce.... Dzieje Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie* (Wielgut-Walczak, 2021). Biblioteka Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie powstała w 1868 r. równocześnie ze swoją instytucją macierzystą – pierwszym na ziemiach polskich muzeum przemysłowym. Inspiracją twórcy muzeum i biblioteki Adriana Baranieckiego stał się wywodzący się z Anglii ruch odnowy rzemiosła i sztuki użytkowej, w tym sztuki książki, Arts & Crafts. Autorka przedstawiła dzieje biblioteki, zanalizowała powstanie i rozwój księgozbioru oraz cennych zbiorów graficznych. Osobne rozdziały zostały poświęcone udostępnianiu zbiorów, publicznemu charakterowi biblioteki oraz jej znaczeniu w życiu artystycznym Krakowa.

Nowatorskie badania na temat cech wydawniczych książki XIX-wiecznej i początku XX w. przedstawiła Anna Gruca w publikacji *„Poświęcenie pisem drukowanych zwyczaj wprowadził...”*. *Drukowane dedykacje w książce okresu zaborów* (Gruca, 2021). Obiektem zainteresowań autorki stały się drukowane dedykacje, listy i przedmowy dedykacyjne oraz związane z nimi teksty w publikacjach z XIX oraz z początku XX w. Rozdział pierwszy został poświęcony strukturze drukowanej dedykacji i jej miejscu w książce, a rozdział drugi wartości dedykacji jako źródła informacji bibliograficznych oraz innych, dotyczących książki, autora i osób zaangażowanych w jej powstanie. W kolejnych trzech rozdziałach zanalizowano związki dedykacji z życiem naukowym, kulturalnym i społecznym epoki zaborów. Pokazano na przykład, jak dedykacje w pracach naukowych obrazują różnorodne kontakty między uczonymi, pozwalają poznać autorytety, są trwałym śladem wydarzeń naukowych.

Seria wydawnicza „Polnische Bibliothek” – dzieło życia Karla Dedeciusa, wybitnego tłumacza literatury polskiej na język niemiecki, teoretyka przekładu, pomysłodawcy i organizatora Deutsches Polen Institut (Niemiecki Instytut Kultury Polskiej) – doczekała się monograficznego opracowania autorstwa Mieczysława Dąbrowskiego zatytułowanego *Biblioteka Polska Karla Dedeciusa. Projekt – proces – znaczenie* (Dąbrowski, 2021). Seria Polnische Bibliothek pod redakcją Karla Dedeciusa była publikowana w latach 1982-2000 przez wydawnictwo Suhrkamp Verlag we Frankfurcie nad Menem i finansowana przez Fundację Roberta Boscha. Ogromne i wyjątkowe przedsięwzięcie, zapoczątkowane w okresie podziału Europy żelazną kurtyną i murem berlińskim, miało wielkie znaczenie dla transferu kulturowego między Polską a Niemcami i krajami niemieckojęzycznymi. Praca została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy – „Projekt” – zawiera ogólny zarys projektu serii oraz przedstawia metody jego badania i opisu przez autora monografii. Następne dwa rozdziały prezentują sylwetkę Dedeciusa, jego biografię, osiągnięcia translatorskie. Kolejne ukazują założenia projektu wydawniczego serii, program, procesy produkcji oraz przedstawiają szczegółową analizę pięciu części serii (w tłumaczeniu na język polski – „Epoki literackie”, „Powieści historyczne”, „Opowiadania”, „Poezja”, „Kultura i społeczeństwo”). Głosy oceny i krytyki dzieła Dedeciusa przedstawiono w ostatnim rozdziale książki.

Książka niemieckiego historyka Karla Bösch, której pierwsza wersja ukazała się w Niemczech w 2011 r. pod tytułem *Mediengeschichte. Vom asiatischen Buchdruck zum Fernsehen* i po publikacji w Stanach Zjednoczonych w angielskim tłumaczeniu w 2015 r. stała się światowym bestsellerem, została udostępniona polskim czytelnikom. Publikacja *Media a przemiany historyczne. Od druku do Internetu* (Bösch, 2021) jest tłumaczeniem uzupełnionego i poszerzonego wydania niemieckiego z 2019 r. W tytule polskiego wydania został podkreślony zasadniczy temat pracy – relacja między

mediami a przemianami, głównie politycznymi, w dziejach. W rozdziale pierwszym „Przełom druku” autor wskazuje na Azję Wschodnią jako kolebkę druku. Kolejne rozdziały to „Pierwsze periodyki”, „Media i droga do nowoczesności”, „Modernizm, wojny światowe i dyktatury”, „Media w czasach zimnej wojny”, „Era Internetu z perspektywy mediów”. Jedną z charakterystycznych cech ukazania historii mediów przez K. Böscha tak opisała Magdalena Saryusz-Wolska w przedmowie redaktor naukowej: „Mimo że w książce wiele razy pojawia się pojęcie przełomów medialnych, to praca Böscha traktuje tak naprawdę o kontynuacjach i paralelach. Za każdym razem, gdy opisuje on mechanizmy kształtowania się nowego medium, podkreśla procesualny charakter tych zmian, rozłożonych na ogół w czasie i przestrzeni” (s. 11).

Zjawiska sztuki w przestrzeni mediów społecznościowych to temat książki Marty Miaskowskiej *Social net art. Paradygmat sztuki nowych mediów w dobie Web 2.0* (Miaskowska, 2022). W pracy zostały przedstawione, zanalizowane i poparte przykładami polskimi i zagranicznymi m.in. takie zjawiska w zakresie social net artu, jak wykorzystanie wideo, funkcjonowanie masowego obrotu obrazem w komunikacji społecznej, tworzenie wirtualnego portretu. Autorka zwróciła też uwagę i opisała problem niezależności przestrzeni mediów społecznościowych i sztuki w jej granicach. „Ta niezależność ma oczywiście swoją cenę, bo budowanie kariery artystycznej w strukturach środowiska artystycznego jest już dobrze znane, a więc znacznie łatwiejsze niż zbudowanie jej w przestrzeni nowej, demokratycznej, wolnej od hierarchii, gdzie takie same narzędzia i prawa przysługują artystom, nie artystom i amatorom” (s. 186).

W pracy Dariusza Jarugi *Komunikacja sieciowa. Źródła informacji Big Data* (Jaruga, 2021) został przedstawiony system Jazon będący autorską metodyką kolekcjonowania sieciowych zasobów, określanymi jako Big Data. „W niniejszym opracowaniu szczególny nacisk położono na źródła informacji oraz ich kolekcjonowanie. Zebrany narzędziem surowiec – dane – jest zasobem informacyjnym, podlegającym dalszej obróbce – rafinacji, podobnie do rafinacji ropy i analizie informacji” (s. 229). System, w postaci narzędzia teleinformatycznego uruchomionego na kilku serwerach, wykorzystywany jest przez zespół badawczy Katedry Technologii Informatycznych Mediów Uniwersytetu Warszawskiego na potrzeby badań wewnętrznych oraz na rzecz podmiotów zewnętrznych, takich jak Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Dwie pierwsze części tomu zostały poświęcone obszernemu omówieniu zjawiska Big Data i systemu Big Data Jazon. W ostatniej, trzeciej części pracy opisano cztery przykładowe badania, które wykonano systemem Jazon. Zaprezentowane badanie dotyczy bardzo różnych obszarów – preferencji wyborczych Polaków, wizerunku Jana Pawła II, identyfikacji przyczyn chorób w Polsce czy też wykrycia nieuczciwej praktyki w konkursie internetowym.

Zaprezentowanie i podsumowanie aktualnego stanu badań nad przebiegiem cykli życia oraz starzeniem się piśmiennictwa naukowego, wskazanie kierunków możliwych przyszłych badań nad tym zjawiskiem, to jedno z podstawowych celów opracowania autorstwa Anny Małgorzaty Kamińskiej i Łukasza Opalińskiego zatytułowanego *Cykle życia publikacji naukowych warunkowane praktyką cytowania piśmiennictwa* (Kamińska; Opaliński, 2021). Pozostałe cele to „...omówienie związków oraz implikacji płynących z badań fenomenu starzenia się dla różnych obszarów działalności praktycznej (głównie w zakresie bibliotekoznawstwa i naukoznawstwa, np. zarządzania kolekcjami bibliotek i racjonalnego kreowania zasad polityki naukowej), a także dostarczenie pewnych wskazań o charakterze pragmatycznym samym naukowcom jako przedstawicielom różnych dyscyplin naukowych (s. 6). Rozdział pierwszy pracy poświęcony został teoriom zachowań w zakresie cytowań jako podstawy zastosowania analizy cytowań w naukoznawstwie. W kolejnych rozdziałach omówiono m.in. zagadnienia metodologiczne, główne kierunki badań, przeprowadzono analizę kilku wyodrębnionych, zasadniczych nurtów badawczych.

Dwudziestopięciolecie istnienia gdańskie Wydawnictwo słowo/obraz terytoria uczciło okazałą albumową publikacją o wyszukanej, oryginalnej formie edytorskiej i graficznej *Słowo / obraz terytoria. Autoportret wydawnictwa* (Rosiek, red., 2021). W kręgu zainteresowania powstałego w 1995 r. wydawnictwa znalazły się teksty z dziedziny literatury pięknej, historii literatury, eseistyki, krytyki literackiej, filozofii, sztuki oraz nauk społecznych. Utrzymywany przez lata wysoki poziom realizowanych projektów wydawniczych zaowocował uzyskaniem wielu nagród za wydawane książki. Jubileuszowa publikacja przybrała postać swoistego katalogu wydawniczego, gdzie hasłem stały się m.in.: postać autora, ilustratora, tłumacza, tytuł serii, tytuł książki, nazwa wydarzenia, np. nagrody, nazwa gatunku literackiego np. poezja. W ramach haseł ułożonych chronologicznie (np. od daty wydania pierwszego tomu serii) znalazły się wypowiedzi autorów, tłumaczy, redaktorów serii, fragmenty książek, ilustracje, informacje od redaktorów katalogu. Uzupełnieniem tomu jest bibliografia publikacji wydawnictwa w układzie chronologicznym za lata 1995-2000.

Temat cenzury publikacji w Polsce po 1945 r. wciąż cieszy się zainteresowaniem badaczy. Autorka książki *Cenzorskie lekcje literatury. Studia o systemowej kontroli słowa po 1945 roku* (Woźniak-Łabieniec, 2022) przyjrzała się sposobom cenzurowania wybranych utworów literackich i czasopism kulturalno-literackich. Istotnym założeniem metodologicznym przeprowadzonych badań było „...spojrzenie na ocenzurowany utwór (oraz na sam fakt i sposób ingerencji) jako na zjawisko integralne w ramach procesu historycznoliterackiego” (s. 12). W części pierwszej książki, mającej charakter wprowadzający do późniejszych analiz, autorka pokazuje, jak urząd kontroli niezauważalnie modelował obraz rzeczywistości,

utrwalając nowy porządek społeczno-polityczny. Część druga – to obszerne studium poświęcone redagowanemu przez Jarosława Iwaszkiewicza tygodnikowi *Nowiny Literackie* (1947-1948) i cenzorskim działaniom wobec tego pisma. Część trzecia zawiera pięć studiów o cenzurowaniu poszczególnych pisarzy, pokazujących odmienny w poszczególnych przypadkach zakres i przyczyny ingerencji cenzorskich.

Starannie wydana przez wydawnictwo Rebis, w tłumaczeniu na język polski, książka autorstwa Edwarda Brooke-Hitchinga *Biblioteka szaleńca. Największe kurioza wydawnicze* (Brooke-Hitching, 2020) wpisuje się w nurt publikacji nazywanych książkami o książkach. Eseistycznemu, erudycyjnemu tekstowi towarzyszą liczne ilustracje, prezentujące wybrane przez autora podczas wieloletnich badań i poszukiwań owe kurioza wydawnicze, których wyjątkowość podkreślają już tytuły rozdziałów: np. „Książki z ciała i krwi”, „Książki szyfrowane”, „Literackie mistyfikacje”, „Osobliwości religijne”, „Kurioza naukowe”, „Książki niezwykłych rozmiarów”. Przykłady dziwnych książek reprezentują m.in. książki w oprawie antropodermicznej, podręczniki szamańskie, atlasy zmyślonych ryb czy też miniaturowe Biblie.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Bösch, Frank (2021). *Media a przemiany historyczne. Od druku o Internetu*. Przekł. Izabela Drozdowska-Broering. Warszawa: Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie; Wydaw. Naukowe Scholar, 343 s. Klio w Niemczech; 26. ISBN 978-83-66470-98-9.
- Brooke-Hitching, Edward (2020). *Biblioteka szaleńca. Największe kurioza wydawnicze*. Przekł. Janusz Szczepański. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis, 255 s., il. ISBN 978-83-8188-130-2.
- Dąbrowski Mieczysław (2021). *Biblioteka Polska Karla Dedeciusa. Projekt – proces – znaczenie*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 209 s., il. ISBN 978-83-235-5212-3.
- Gruca, Anna (2021). „Poświęcenie pisem drukowanych zwyczaj wprowadził ...”. *Drukowane dedykacje w książce okresu zaborów*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 367 s., il. ISBN 978-83-233-5050-7.
- Jaruga, Dariusz (2021). *Komunikacja sieciowa. Źródła informacji big data*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 274 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 204. ISBN 978-83-65741-75-2.
- Kamińska, Anna Małgorzata; Opaliński, Łukasz (2021). *Cykle życia publikacji naukowych warunkowane praktyką cytowania piśmiennictwa*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 396 s., il. ISBN 978-83-226-4123-1.
- Miaskowska, Marta (2022). *Social net art. Paradygmat sztuki nowych mediów w dobie 2.0*. Poznań: Wydaw. Naukowe Silva Rerum, 198 s., il. ISBN 978-83-67222-08-2.
- Rosiek, Stanisław, red. (2021). *Słowo/obraz terytoria. Autoportret wydawnictwa*. Gdańsk: Fundacja Terytoria Książki, 449 s, il. ISBN 978-83-7908-225-4.

- Simonjetz, Monika (2021). *Pasja i praca. Zbiór wywiadów*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, 586 s., il. ISBN 978-83-65741-79-0.
- Wielgut-Walczak, Jadwiga (2021). *Jedyna taka w Polsce ... Dzieje Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie*. Kraków: Wydaw. Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki, 455 s., il. ISBN 978-83-66564-39-8.
- Woźniak-Łabieniec, Marzena (2022). *Cenzorskie lekcje literatury. Studia o systemowej kontroli słowa po 1945 roku*. Łódź: Wydaw. Uniwersytet Łódzkiego, 296 s., il. ISBN 978-83-8220-800-9.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 17 maja 2022 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Wiem, że powtarzam to w kółko, lecz rzeczywiście tak jest. W piśmiennictwie zarówno naukowym, jak i nienaukowym liczba tekstów odnoszących się bezpośrednio do bibliotek ulega znacznej redukcji. Częściowo ze względu na dominację komunikacji elektronicznej, która może obejść się bez bibliotekarstwa. Ale także za sprawą ograniczenia funkcji piśmiennictwa, co stanowi okoliczność relatywnie nową i po części zaskakującą.

BIBLIOTECZNE BUDOWNICTWO**

Doc. Ing. Arch. Zbyšek Stýblo: *Knihovny v době nových médií. České vysoké učení technické v Praze*. Praha, 1920, 215 s. ISBN 978-80-01-06335-4.

Książki oraz nowe media czekają na swoich odbiorców. Jedne i drugie trzeba gdzieś gromadzić i przechowywać oraz udostępniać. I tak było zawsze, ale podstawowym dylematem było przechowywanie. Rozmaicie rozstrzyganym, w zależności od formy i rodzaju nośnika treści. Dzisiaj uważamy, że nadmiernego zróżnicowania nie będzie i książki powinny przetrwać, obok tych najnowszych i wkomponują się kiedyś w medioteki. Ale nie wiadomo, czy to jest myślenie uzasadnione i racjonalne.

Bowiem biblioteka coraz bardziej zaczyna wyglądać raczej na miejsce, niż na instytucję. Na galerię, na platformę, otwartą przez całą dobę, sprzyjającą demokracji. To z tego powodu bibliotekom sprzyjał Masaryk.

Biblioteczne zasoby pierwotnie były pergaminowe, a dopiero następnie papierowe. Formaty zdarzały się duże oraz bardzo duże, jak te w klasztorze Aleksandryjskim, ale i dla potrzeb świeckich także bywały niemałe. Z czasem zasłynęła Biblioteka Medyceuszy. Jednak oprócz klasztornych, wyróżniały się biblioteki świeckie, przede wszystkim uniwersyteckie, najpierw w Oxfordzie i w Cambridge, a później w Pradze oraz w Krakowie.

W XV stuleciu zafunkcjonował produktywnie wynalazek druku. W bibliotekach stopniowo zaczęto wprowadzać wtedy wolny dostęp do półek. A potem rozpoczęto biblioteczną obsługę dzieci. Dokonały się też specjalistyczne podziały bibliotek na uniwersyteckie i szkolne.

To wymusiło nowe zasady projektowania i budowania bibliotecznych obiektów.

Pisze o tym doc. inż. arch. Zbyšek Stýblo z Politechniki w Pradze, w rozległym, chronologicznym ujęciu historycznym. Powiedzmy, że nawet względnie ciekawym, ale książka wydana jest w sposób skandaliczny. Jej rozmiar, tak jak wielkość czcionek, w zasadzie uniemożliwia czytanie. Trudno uwierzyć, że miejscem wydania była Praga. Autor też zresztą musiał wiedzieć, co się z jego produktem wyprawia. Nie do rozszyfrowania są nawet ilustracje, liczne, ale czarno-białe fotografie; całkowicie nie wiadomo, co na nich jest. Z opisów wynika, że to może być cokolwiek – biblioteki z rozmaitych epok – ale pewności nie ma najmniejszej.

Autorska intencja ma sygnalizować przemiany architektonicznych koncepcji bibliotek na przestrzeni dziejów. Tak za sprawą podmiiany bibliotecznych materiałów, jak również funkcji bibliotek, bo jedno i drugie rzutowało na zewnętrzny oraz wewnętrzny kształt bibliotek. Dlatego omówienie ma charakter chronologiczny, bo w takim porządku i następstwie dokonywały się zmiany do czasów dzisiejszych. Rozmaicie konstruowano budynki w kształtach zewnętrznych, natomiast wewnętrznie dostosowywano do zmieniających się zadań i okoliczności.

Zasadnicze zmiany koncepcyjne narzucili Gunnar Asplund oraz Leopoldo della Santa, a w USA swoje koncepcje lansował Andrew Carnegie. Ułatwienia w korzystaniu miały tworzyć rozwiązania spiralne, w USA wprowadzane od XXI w., a także w Mexico City. Wcześniej przełomem miał być wolny dostęp do zasobów, wymagający innego projektowania – i osobne formuły dla kobiet oraz dla dzieci. Największą biblioteką z takimi rozwiązaniami była biblioteka wolnego uniwersytetu w Berlinie.

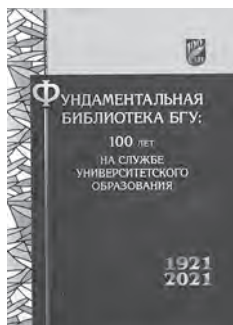
Z czasem dokonały się podziały bibliotek: wielkościowe oraz zadaniowe. Za małe uznano te do 100 tys. jednostek, za średnie od 100 tys. do 1 mln, a większe to już duże i tak się je projektuje. Z założeniem powierzchni 1,5 m² do 3 m² na uczenie się. Podziały zaś według funkcji to:

narodowe, publiczne, regionalne, miejskie, uczelniane, szkolne, muzealne, szpitalne, więzienne oraz prywatne (jeśli do publicznego użytku). Nowość stanowią mediateki.

Są biblioteki zdecydowanie nastawione na gromadzenie i przechowywanie – wtedy z budynkami wysokimi – oraz takie, gdzie przeważają obszary usługowe, czyli czytania i refleksji. Te skupione są dookoła centralnych budynków płaskich. No i są jeszcze biblioteczne przestrzenie ekspozycyjne i rekreacyjne, lokowane w różnych częściach całości.

Autor spróbował też scharakteryzować urodę rozmaitych projektów bibliotecznych budynków, ale w ujęciu chronologicznym nie wypadło to dobrze. Oto jego lista – dyskusyjna. Forum Trajana z bazyliką oraz biblioteką. Biblioteka Medyceusza, Klementinum, Biblioteka Sainte-Genevieve, Biblioteka British Museum, biblioteki miejskie w Sztokholmie, Vyborgu, Seinäjoki, Dortmundzie, Seattle, Berlinie, regionalna w Libercu, Jose Vasconcelos w Meksyku, Kongresu w USA, Narodowa im. F. Mitterranda w Paryżu i Aleksandryjska w Aleksandrii. Zresztą, szereg innych też. Trudno ten spis kwestionować, ale wyraźnie brakuje w nim bibliotek powszechnie uznawanych za architektonicznie najpiękniejsze. Może dlatego, że nie są wiekowe ?

To Stiftsbibliothek w Admont (Austria) oraz w Sankt Gallen (Szwajcaria), Trinity College Library w Dublinie, Biblioteca Statale Oratoriana dei Girolamini w Neapolu, Biblioteca do Convento w Mafra (Portugalia), Strahovska Knihovna Praha oraz szereg innych. Faktyczną urodę bibliotecznych budynków można oczywiście oceniać tylko relatywnie i zawsze w powiązaniu z funkcjonalnością. Otóż właśnie tak autor postąpił. Z jego argumentami można zgadzać się albo nie, lecz trudno odrzucić je, nie spoglądając na propozycje, często naprawdę zadziwiające.

NA BIAŁORUSI **

Fundamentalnaja biblioteka BGU: 100 let na službie uniwersitetskogo obrazowanija 1921-2021. Minsk: BGU, 2021, s.59, ISBN 978-985-881-043-6.

Nie bez powodu wszystko, co pozostaje w jakimkolwiek związku z Białorusią, ma u nas teraz bardzo złą prasę. I nie inaczej jest z książką, która upamiętnia stulecie biblioteki uniwersyteckiej w Mińsku, będącej zarazem narodową biblioteką Białorusi. Od początku miała stanowić zaplecze całego tamtejszego uniwersytetu, ale dopiero od 1921 r. uzyskała prawo do egzemplarza obowiązkowego z zasobów w języku białoruskim. Nie jedyne to dziwactwo, bowiem od pierwszych dni miejscowa elita inteligencka nastawała na narodowy charakter uczelni

oraz oczywiście biblioteki, ale przez długi czas bezskutecznie. To odbiło się nawet na sygnalizowanej tu książce: w całości tylko jedna wypowiedź jest po białorusku, a wszystkie pozostałe – po rosyjsku.

Przede wszystkim jednak dramatycznie konkretyzuje się treść. Na dziewięć w sumie nazwisk kolejnych dyrektorów tej biblioteki, jedna osoba została rozstrzelana – bibliotekarz!!! rozstrzelany! co to jest/był za kraj? – a trzy aresztowane i skazane na wieloletnie więzienia. Była wśród nich Eugenia Gurwicz, świetnie profesjonalnie wykształcona w Szwajcarii, która tę bibliotekę od zera zorganizowała i doprowadziła do pełnej sprawności. Znała sześć języków, a skazana została za odchylenia prawicowe oraz mieńszewickie; uciekła razem z Trockim. Ponieważ jednak w sumie nie wyjechała z kraju, aresztowano ją ponownie, ale nawet sowiecki sąd orzekł potem, że to wszystko nie miało żadnych podstaw. Nawiasem mówiąc, bez oglądania się na przesłanki przyzwoitości, rząd miejscowy przejął duży księgozbiór brata Gurwicz, zgromadzony w USA.

Pierwotnie tamtejsza biblioteka liczyła 40 tys. tomów, natomiast zainaugurowała białoruską bibliografię narodową, w początkach mocno nieporadną. Potem mnożono kolejne zadania, a od 1926 r. to była już biblioteka całkowicie samodzielna, zaś jej zasoby szybko przekroczyły 200 tys. jednostek. Mimo to była za mała na kompletną obsługę publiczności uniwersyteckiej, głównie przez niedostatek powierzchni.

W 1934 r. nową strukturę organizacyjną wprowadził Nikołaj Gutkowskij, kształcony m.in. w Warszawie. To właśnie jego rozstrzelano. Poza tym mnogie represje dotknęły wtedy wielu innych pracowników. Dla pracowników był to bardzo niedobry czas. Mało kto przetrwał, a z tych organizacyjnych reform nie wynikało nic dobrego.

Podczas wojny bibliotekę zajęli Niemcy, dewastując ją częściowo. Dopiero potem przywrócono egzemplarz obowiązkowy, a książki z Petersburga dowozili studenci. Nadal jednak brakowało przestrzeni. Z początkiem 1946 r. zasoby liczyły ponad 200 tys. jednostek. Mimo to biblioteka nadal była za mała.

Dalszy rozwój biblioteki zajął 50 lat. Otwarto nowoczesną czytelnię naukową, rozpoczęto stałą już produkcję białoruskiej bibliografii narodowej i została nawiązana szeroka współpraca międzybiblioteczna. Udzielano pomocy merytorycznej innym bibliotekom i organizowano wystawy prezentujące dorobek miejscowej kadry. Od 1962 r. biblioteka miała już osobny budynek.

Pod koniec XX stulecia pogorszyła się sytuacja finansowa w całym ZSRR, ale do biblioteki zaczęto wprowadzać nową technologię – internet i automatyczne opracowanie. W bibliotece było już dziewięć oddziałów, a zasoby liczyły prawie 2 mln jednostek. Pracowało 127 osób. W latach 1999-2015 biblioteką kierował Piotr Łapo, który radykalnie usprawnił strukturę i dopuścił też usługi odpłatne.

Od tamtego czasu biblioteka bierze także udział w licznych programach międzynarodowych, a i u siebie ma zasoby wielojęzyczne, w tym arabskie, a nawet chińskie. Są tu też edycje przedrewolucyjne oraz różne wydawnictwa miniaturowe. O językową różnorodność zasobów szczególnie dba obecny dyrektor, Władimir Kułażenko.

Aktualna struktura biblioteki obejmuje następujące oddziały, różniąc się nieco od pozostałych dużych bibliotek na świecie: humanistyczno-oświatowy, informacji naukowej, publikacji informacyjnych, katalogowania, gromadzenia zasobów informacyjnych, koordynowania relacji międzybibliotecznych, humanistyki i filozofii, radiofizyki i technologii komputerowych, filologii i ekonomii, chemii, prawa, zarządzania zbiorami bibliotecznymi, automatyzacji. No i to częściowo określa kierunki rozwoju biblioteki.

Książkę dopełniają jeszcze opinie byłych pracowników o niej – wszystkie oczywiście, bez wyjątku, pochwalne lub wręcz entuzjastyczne. Co trudno z dystansu kwestionować, ale nie ma tam jednak wypowiedzi osób represjonowanych. Charakterystyczne jest również to, że na 23 sygnały tylko jeden jest po białorusku. Wszystkie pozostałe – tak jak cała książka – po rosyjsku.

GESTY OBRONNE I LĘKI**

Index on Censorship. London: Sage Publishing Comp. 2020, s. 104. ISBN 978-1-5287-58221.

A oto książka firmowana wprawdzie przez SAGE, jednak całkowicie inna niż te, które zazwyczaj ukazują się pod tą symboliką. Nie ma tam bowiem tematu ściśle bibliotecznego, a treść tylko pośrednio ma związek z bibliotekami oraz z czytelnictwem. Jednak w sumie, w ujęciu ogólnym, niewątpliwie ma, nawet jeżeli takie skojarzenia trzeba dopowiedzieć sobie samodzielnie.

W książce autorzy – z wielu różnych krajów – przedstawili rozmaite warianty napaści na wolność myślenia oraz zachowań, zespolone z brutalnymi i bezwzględными represjami w różnych częściach świata. Zaś innym obiektem ataków wszelkiej maści władz są lokalne bądź regionalne języki, do których próbuje się zniechęcić przemocą rozmaite zbiorowości. W każdym przypadku to jest wywieranie presji i egzekwowanie postępowania sprzecznego z naturalnymi nastawieniami. Przy czym formy tej presji często bywają drastyczne. W opisie powstała w ten sposób światowa panorama przemocy w wymiarze ekstremalnym.

Nie brak też szokujących sygnałów szczegółowych. Oto brutalne aresztowania na oslepek, kogokolwiek, w Azerbejdżanie i strzelanie do ludzi na

ulicach i w miastach, jak do kaczek. Jeszcze gorzej było w Ugandzie: na ulicach Kampali ludzie byli zabijani przez policję, zaś agresywne bojówki miejscowe docierały za ofiarami nawet do Egiptu. W Syrii po dziewięcioletniej wojnie nie może odnaleźć się 100 tys. rodzin.

Z innego gatunku restrykcji pochodzą zakazy językowe. W Hiszpanii nie wolno mówić w języku Basków, w Chinach – wielu językach lokalnych. Języki tracą swoją pierwotną moc. Kiedyś francuski uchodził za narzędzie oświecenia, ale to już odległa przeszłość.

Poznikały więc języki regionalne, a razem z nimi mniej lub bardziej zniknęła lokalna świadomość. A utrata języka to jednocześnie utrata wrodzonego pojmowania świata.

Dali się zjeść w tym trybie również ludzie sowieccy i to dużo później, bo już za Gorbaczowa. Język rosyjski zapanował nieodwracalnie, władza uznała bowiem, że słabnie i to był jej jedyny ratunek.

Później było jeszcze gorzej. Spirale sprzeczności zradyzalizował nawet Trump, tym bardziej zrobił to Putin, a w różnych krajach niejeden robił, co chciał. Jak choćby – szczególnie drastycznie – na Filipinach.

Z tej książki płynie ostrzeżenie, że trzeba się bronić, bowiem każdy i wszędzie może być represjonowany. A ludzie z lęku cenzurują się sami. W Moskwie mieszkańcy malują napisy na murach, ale tylko w nocy i dokładnie tak samo jest w wielu miastach afrykańskich. Z tego widać, że żyje się coraz trudniej. Tu, tam, oraz ówdzie.

A co mają do tego biblioteki? Mogą łagodzić napięcia. W każdym razie na to liczone, publikując taką właśnie książkę.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 22 stycznia 2022 r.

KRAJOWY ZJAZD DELEGATÓW SBP

W dniach 3-4 czerwca 2022 r. w gmachu Centralnej Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie obradował Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Oficjalne otwarcie Zjazdu rozpoczęło się wprowadzeniem sztandaru SBP i powitaniem delegatów oraz gości przez dr Barbarę Budyńską, p.o. przewodniczącej SBP w kadencji 2017-2021. Minutą ciszy uczczono pamięć członków SBP zmarłych w latach 2017-2021. Upamiętniono Joannę Pasztaleniec-Jarzyńską (1949-2021), przewodniczącą SBP (2017-2021), która otrzymała pośmiertnie Złoty Krzyż Zasługi. Odznaczenie z rąk Mateusza Adamkowskiego, dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN, odebrał Paweł Malinowski, siostrzeniec śp. Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej.

Tradycyjnie, podczas pierwszego dnia obrad KZD wręczono odznaczenia i medale SBP.

Medal „W Dowód Uznania” przyznano: dr Agacie Arkabus (przewodniczącej Sekcji Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych), Sylwii Czachorowskiej (przewodniczącej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych), Krzysztofowi Dąbkowskiemu (członkowi ustępującego Zarządu Głównego SBP), Andrzejowi Jagodzińskiemu (członkowi ustępującego Zarządu Głównego SBP), Małgorzacie Sierzędze (przewodniczącej Zarządu Okręgu w Rzeszowie w kadencji 2017-2021), dr hab. Mai Wojciechowskiej, prof. UG (przewodniczącej Komisji Zarządzania i Marketingu).

Odznakę Honorową SBP otrzymali: Bożena Chlebicka-Abramowicz (członkini ustępującego Zarządu Głównego SBP), Maria Kycler (przewodnicząca Sekcji Bibliotek Naukowych), Teresa Leśniak (długoletnia członkini SBP, wieloletnia dyrektor Krośnieńskiej Biblioteki Publicznej), Małgorzata Furgal (członkini ustępującego Zarządu Głównego SBP), Paweł Pioterek (członek ustępującego Zarządu Głównego SBP).

Wręczono ponadto Listy Gratulacyjne: Teresie Klonowskiej (długoletniej członkini SBP) – w uznaniu za 67-letni staż członkowski w SBP oraz inicjatywę utworzenia Oddziału SBP w Inowrocławiu w 1955 r.; Annie Godowskiej (przewodniczącej Zarządu Okręgu SBP w Kielcach) – za zasługi dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz w podziękowaniu za dotychczasowe zaangażowanie w działalność na rzecz środowiska bibliotekarskiego.

Po wystąpieniu dr Barbary Budyńskiej głos zabrali zaproszeni goście: dr Tomasz Makowski, dyrektor Biblioteki Narodowej; Danuta Szewczyk-Kłós, prze-

wodnicząca Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich; Jacek Królikowski, prezes Zarządu FRISi oraz Teresa Leśniak, długoletnia dyrektor Krośnieńskiej Biblioteki Publicznej i członkini SBP.

Następnie delegaci przyjęli sprawozdania za kadencję 2017-2021 z działalności Zarządu Głównego SBP; ogniw terenowych SBP; sekcji, komisji i zespołów problemowych ZG SBP; skarbnika; Głównego Sądu Koleżeńskiego i Głównej Komisji Rewizyjnej oraz udzielili absolutorium ustępującemu Zarządowi Głównemu SBP.

Podczas Zjazdu dokonano wyboru władz SBP na kadencję 2021-2025: przewodniczącego, Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej, Głównego Sądu Koleżeńskiego (wykaz poniżej).

W drugim dniu obrad Krajowy Zjazd Delegatów nadał godność Członka Honorowego SBP czterem osobom:

Sylwii Błaszczuk – okręg śląski SBP

Elżbiecie Górskiej - okręg mazowiecki SBP

Janinie Małgorzacie Halec – okręg wielkopolski SBP

Joannie Pasztaleniec-Jarzyńskiej (pośmiertnie) – okręg mazowiecki SBP.

W dalszej części przyjęto:

- zmiany w Statucie SBP
- *Strategię SBP na lata 2021-2029*
- *Program działania SBP na lata 2021-2025*
- regulaminy działania: Zarządu Głównego SBP, Głównej Komisji Rewizyjnej, Głównego Sądu Koleżeńskiego.

Władze SBP w kadencji 2021-2025:

Przewodnicząca SBP

dr Barbara Budyńska (okręg mazowiecki, Biblioteka Narodowa)

Wiceprzewodniczący

Anna Godowska (okręg świętokrzyski, WBP Kielce)

Jerzy Woźniakiewicz (okręg małopolski, WBP Kraków)

Sekretarz Generalny

Joanna Potęga (okręg mazowiecki, Biblioteka Główna Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie)

Skarbnik

Bożena Chlebicka-Abramowicz (okręg mazowiecki, Biblioteka Główna Wojewódzkiej Akademii Technicznej w Warszawie)

Członek ZG ds. okręgów

Łukasz Załęski (okręg mazowiecki, Biblioteka Publiczna w Piasecznie)

Członek ZG ds. sekcji, komisji, zespołów problemowych

Marzena Przybysz (okręg mazowiecki, Biblioteka Narodowa)

Pozostali członkowie ZG

Artur Borzęcki (okręg lubelski, MBP w Krasnymstawie)

Andrzej Czapnik (okręg łódzki, GBP w Nieborowie)

Paweł Dobrzelecki (okręg śląski, MBP w Zabrze)

Tomasz Grabiński (okręg dolnośląski, MBP w Kamiennej Górze)

Bożena Lech-Jabłońska (okręg lubelski, WBP w Lublinie)

Katarzyna Pawluk (okręg opolski, MBP w Opolu)
Paweł Pioterek (okręg wielkopolski, Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu)
Joanna Szymczak-Rychez (okręg łódzki, Biblioteka Miejska w Łodzi)

Główna Komisja Rewizyjna SBP:

Marian Butkiewicz (okręg lubelski)
Jolanta Karmowska (okręg warmińsko-mazurski)
Maria Kołodziejka (okręg podlaski)
Anna Kotowska (okręg zachodniopomorski)
Marzena Łykowska (okręg śląski)
Aleksandra Mikołajska (okręg wielkopolski)
Magdalena Rowińska (okręg mazowiecki)
Jacek Prądziński (okręg pomorski)
Dorota Tarnowska (okręg łódzki)

Główny Sąd Koleżeński SBP:

Dagmara Dąbrowska (okręg wielkopolski)
Dariusz Czesnowski (okręg zachodniopomorski)
Magdalena Słocińska (okręg wielkopolski)
Edyta Więcek (okręg małopolski)
Małgorzata Zinzuk (okręg lubelski)

SEMINARIA, WEBINARIA, SPOTKANIA

- Seminarium „Siła lektury w czasie zagrożenia”

3 czerwca br. w Centralnej Bibliotece Wojskowej odbyło się seminarium „Siła lektury w czasie zagrożenia”. Wydarzenie towarzyszyło Krajowemu Zjazdowi Delegatów i poprzedzało pierwszy dzień obrad.

Seminarium rozpoczęło się prelekcją dr Zofii Zasackiej z Biblioteki Narodowej, która przedstawiła najnowsze oczekiwania czytelnicze Polaków, odwołując się do wyników raportów BN: „Stan czytelnictwa książek w Polsce w pierwszym kwartale 2022” oraz „Stan czytelnictwa książek w Polsce w drugim roku pandemii (2021-2022)”. Kolejną prelegentką była dr Ewa Odachowska-Rogalska z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie z prezentacją „»Dano Ci życie, które jest tylko opowieścią...«. Jakość narracji a jakość życia – od treści do nadania sensu”. Następnie dr Monika Kamper-Kubańska z Państwowej Uczelni Zawodowej we Włocławku opowiedziała o roli książki i czytelnictwa w pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem. Po przerwie wystąpili przedstawiciele sponsorów. Adam Sieradzki z ebookpoint BIBLIO z prezentacją „Nieskończenie wiele wcieleń – książka” oraz Piotr Kołacz (IBUK libra), który opowiedział o likwidowaniu barier w dostępie do treści edukacyjnych na przykładzie platformy IBUK Libra. Kolejną prelegentką była dr Wanda Matras-Mastalerz z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie z wykładem „Literatura w sytuacjach kryzysowych”. Na koniec wystąpiła Maria Deskur z Fundacji Powszechnego Czytania i wydawnictwa Słowne z prezentacją „Książka – lekarstwo na traumę”.

- Webinarium „Przyszłość bibliotek – dokąd zmierzamy?”

16 maja odbyło się bezpłatne webinarium „Przyszłość bibliotek – dokąd zmierzamy?”. W trakcie webinarium dr hab. Małgorzata Kowalska-Chrzanowska, prof. UMK, odnosiła się do pytań dotyczących funkcjonowania bibliotek: jaka będzie rola bibliotek w przyszłości, w ciągu najbliższych kilku i kilkudziesięciu lat?, czy staną się one ambasadami człowieczeństwa (*an embassy for humanity*) czy spadną raczej do roli sprzedawców informacji i usług (*McLibrary*)?, czy będzie w nich jeszcze miejsce dla bibliotekarza?, a może zastąpi go książkomat lub inna maszyna? W swoim wystąpieniu zaprezentowała perspektywę użytkowników i nieużytkowników bibliotek, dyrektorów i przedstawicieli firm oferujących oprogramowanie dla bibliotek oraz naukowców i futurologów.

- Posiedzenie senackiej Komisji Kultury i Środków Przekazu

Posiedzenie senackiej Komisji Kultury i Środków Przekazu odbyło się 11 maja 2022 r. Tematem przewodnim była sytuacja bibliotek i bibliotekarzy w Polsce. W spotkaniu uczestniczyli m.in. Barbara Budyńska, p.o. przewodniczącej SBP oraz członkowie Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

POSIEDZENIE RADY PROGRAMOWEJ WYDAWNICTWA NAUKOWEGO I EDUKACYJNEGO SBP

W dniu 12 kwietnia 2022 r. odbyło się online posiedzenie Rady Naukowo-Programowej Wydawnictwa, w którym wzięli udział: Mariola Antczak, Danuta Brzezińska, Barbara Budyńska, Dorota Grabowska, Bożena Koredczuk, Dariusz Kuźmina, Marta Lach, Remigiusz Sapa, Barbara Sosińska-Kalata, Elżbieta Stefańczyk, Aldona Zawalkiewicz, Elżbieta Barbara Zybert.

Posiedzenie otworzył prof. Dariusz Kuźmina przewodniczący Rady, który dokonał analizy możliwości wydawniczych SBP w najbliższym czasie. Następnie dr Barbara Budyńska omówiła rolę Wydawnictwa w działalności SBP. Przedstawiła wnioski z badania ankietowego przeprowadzonego wśród członków SBP, gdzie część pytań dotyczyło Wydawnictwa. Wśród mocnych stron SBP wymieniało działalność wydawniczą; 60% ankietowanych oceniło ją dobrze i bardzo dobrze. Na pytanie dotyczące czytania czasopism naukowych i fachowych SBP grupa ankietowanych członków odpowiadała różnie w zależności od stażu pracy, wieku i wielkości miejscowości. Na koniec zwróciła uwagę na duży dysonans między tym, co prezentuje Wydawnictwo SBP, wkładem, ofertą, promocją, a odbiorem tego i wykorzystaniem przez środowisko bibliotekarskie.

Następnie dyr. M. Lach przedstawiła działalność wydawniczą za lata 2019-2021. Na wstępie przypomniała dorobek wydawniczy w poszczególnych latach. W 2019 r. Wydawnictwo wydało 24 pozycje; w roku 2020 dorobek wydawniczy zawierał 20 publikacji zwartych. Rok 2020 jak i 2021 okazał się trudny dla Wydawnictwa, które zmagало się z problemami w pozyskiwaniu ciekawych tytułów, jak i spadającą sprzedażą książek oraz czasopism. Czas epidemii i izolacji dotknął wszystkie sektory gospodarki, a znamiona pandemii odbiły się na dorobku wydawniczym. W 2021 r. zostało wydanych 16 pozycji zwartych, z czego dziesięć miało charakter naukowy. Regularnie ukazywały się miesięczniki: „Bibliotekarz” i „Poradnik Bibliotekarza” oraz czasopisma naukowe kwartalnik „Przegląd Biblioteczny” i półrocznik „Zagadnienia Informacji Naukowej. Studia Informacyj-

ne". Poza książkami i czasopismami w roku sprawozdawczym ukazały się po dwa numery „Biuletynu Informacyjnego ZG SBP” oraz „Oferty Wydawniczej”.

Najważniejsze sprawy i osiągnięcia jakie w latach 2019-2021 udało się zrealizować:

1. Wpisanie oficyny wydawniczej SBP na listę preferowanych wydawnictw MNiSW dzisiaj MEiN publikujących recenzowane monografie naukowe – 80 punktów.
2. Opublikowanie w latach 2019-2021 łącznie 60 publikacji.
3. Uruchomienie nowych serii: Seria Historyczna (2019) ma już na swoim koncie dziewięć wydanych tomów, Komunikacja społeczna i media – teoria, metodologia, praktyka (2021), we współpracy z Wydziałem Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW.
4. Pozyskiwanie dotacji z różnych źródeł na 90% wydanych publikacji, co jest kluczowe dla efektywnej działalności Wydawnictwa przy spadających nakładach.
5. Opracowanie strategii rozwoju Wydawnictwa na lata 2021-2025, której celem jest wdrożenie działań prowadzących do poprawy wyników ekonomicznych wydawnictwa, doskonalenie systemu dystrybucji publikacji, oraz skuteczne promowanie wydawnictwa, a co za tym idzie osiągnięć naukowych pracowników naukowych i autorów środowiska bibliotekarskiego.
6. Wzmocnienie edukacyjnej roli Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP.
7. Zakup platformy OJS (Open Journal Systems), która zapewniła otwarty dostęp do treści czasopism naukowych SBP (bieżących i archiwalnych); platforma usprawniła prace redakcji, a otwarte udostępnianie artykułów z obu czasopism (po upływie sześciu miesięcy embarga) wpłynęło nieznacznie na spadek nakładów. Inne korzyści to:
 - podniesienie jakości recenzji wydawniczych, prac edytorskich (profesjonalne korekty),
 - wyposażenie artykułów naukowych w identyfikatory DOI (umożliwia wzrost cytowania i poprawę pozycjonowania artykułu), ORCID (umożliwia rozpoznanie autora artykułu),
 - zastosowanie programu antyplagiatowego do kontroli oryginalności tekstów artykułów,
 - zwiększenie liczby artykułów w jęz. angielskim oraz recenzentów zagranicznych,
 - opublikowanie w latach 2019-2020 czterech dodatkowych zeszytów „ZIN” a w latach 2019-2021 – trzech zeszytów „Przeglądu Bibliotecznego”,
 - opracowanie strategii rozwoju czasopism na następne lata.
 - digitalizację czasopism branżowych, modernizację Archiwum Cyfrowego SBP <https://ac.sbp.pl> (2020).
8. Poprawa jakości obu czasopism naukowych, zwiększenie ich zasięgu odbioru w środowisku międzynarodowym, przygotowanie do ewaluacji czasopism w bazie Scopus, zwiększenie liczby punktów w ocenie MEiN:

- Przegląd Biblioteczny:** 2018 – 9 pkt., 2019 – 20 pkt., 2021 – 40 pkt. (marzec), 70 pkt. (grudzień);
ZIN: 2018 – 8 pkt., 2019 – 20 pkt., 2021 – 40 pkt.
9. W bazie Index Copernicus uzyskano znaczący progres w ocenie (wskaźnik ICV):
Przegląd Biblioteczny: 2019 r. – 79,86, 2020 – 96,17;
ZIN: 2019 r. – 82,13, 2020 – 99,66.
 10. Uruchomienie nowej strony Wydawnictwa (w maju 2021), gdzie realizowana jest sprzedaż książek i czasopism oraz prowadzony blog – zakładka Aktualności – ciekawostki o książkach, newsach i konkursach (2021).
 11. Opracowanie i wdrożenie dystrybucji newslettera zatytułowanego „Co nowego w świecie książek i bibliotek?”, rozsyłanego co miesiąc do ok. 8 tys. odbiorców,
 12. Wprowadzenie nowych form promocji sprzedaży wydawnictw (sklep na FB),
 13. Wdrażanie sprzedaży na allegro.
 14. Wprowadzenie marketingowych rozwiązań w promocji publikacji w mediach społecznościowych Wydawnictwa (Facebook, Instagram) oraz w „Aktualnościach” na stronie wydawnictwo@sbp.pl.

KONKURSY I NAGRODY

- Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za 2021 r.¹

- Mistrz Promocji Czytelnictwa 2021

Jury konkursu przyznało nagrody za dokonania w roku 2021 następującym bibliotekom:

I nagroda – Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 1 w Bolesławcu

II nagroda – Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego

III nagroda – Miejska Biblioteka Publiczna im. Tadeusza Różewicza we Wrocławiu

Nagroda Specjalna w kategorii „Biblioteka z miejscowości do 5000 mieszkańców” – Biblioteka Zespołu Szkolno-Przedszkolnego im. Ziemi Warmińskiej w Bisztyнку

Wyróżnienia:

– Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie

– Miejska Biblioteka Publiczna im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze

– „Wypożyczalnia Skrzydeł” – Biblioteka szkolna w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Pliszczynie

– Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy

– Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego – Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Łodzi, Filia w Pabianicach

– Gminna Biblioteka Publiczna w Lasecznie, Filia w Ławicach

– Miejska Biblioteka Publiczna w Rawie Mazowieckiej

– Gminna Biblioteka Publiczna w Łomazach

¹ Szczegółowe informacje na s. 253.

Uroczyste wręczenie dyplomów odbyło się 27 maja 2022 r. podczas Targów Książki w Warszawie.

- Bibliotekarz Roku 2021

Tytuł Bibliotekarza Roku 2021 zdobyła Magdalena Gomułka – starszy bibliotekarz – instruktor w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. Finałowy ranking, który uwzględniał wybory kapituł z poszczególnych okręgów SBP przedstawiał się następująco:

1. Magdalena Gomułka – okręg śląski
2. Paweł Piwowarczyk – okręg małopolski
3. Agnieszka Dziuba – okręg mazowiecki
4. Damian Domański – okręg pomorski
5. Katarzyna Figurska – okręg łódzki
6. Joanna Puchacz – okręg lubelski
7. Katarzyna Jezierska – okręg zachodniopomorski
8. Krystyna Pawłowska – okręg lubuski
9. Gabriela Zaharańska – okręg opolski
10. Ewa Zamiara – okręg wielkopolski
11. Stanisława Ablewicz – okręg podkarpacki
12. Elżbieta Olszta – okręg warmińsko-mazurski
13. Anna Żmudzińska – okręg świętokrzyski
14. Monika Łapińska – okręg podlaski

Uroczyste wręczenie nagród odbyło się na gali 27 maja podczas Warszawskich Targów Książki.

SZKOLENIA

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realizuje kursy i szkolenia online z wykorzystaniem platformy ClickMeeting. Rejestracja i szczegóły dostępne są na stronie <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>.

W najbliższym okresie proponujemy:

- „Design Thinking – od potrzeby do realizacji”

Design Thinking – myślenie projektowe to wyjątkowe podejście do tworzenia innowacyjnych produktów i usług w oparciu o głębokie zrozumienie potrzeb i problemów użytkowników. Podczas kreowania nowych przedsięwzięć w instytucjach kultury uniwersalne elementy Design Thinking stają się niezbędne. Dzięki nim możemy osiągnąć założone cele, wykorzystując rozwiązania: pożądane przez użytkowników, technologicznie wykonalne oraz ekonomicznie opłacalne. Podczas warsztatów uczestnicy poznają techniki Design Thinking w oparciu o następujące założenia: koncentracja na użytkowniku (dogłębne zrozumienie jego uświadomionych i nieuświadomionych potrzeb); kreatywna współpraca (spojrzenie na problem z wielu perspektyw, szukanie nowych rozwiązań, wyjście poza utarte schematy); testowanie hipotez (budowanie prototypów i zbieranie informacji zwrotnej od użytkowników).

- „Piszę, a oni czytają – język korzyści w *social media*”

Nasi odbiorcy w *social media* stają się coraz bardziej wymagający. Ładne zdjęcia i grafiki zwracają ich uwagę, ale to w jaki sposób piszemy jest kluczem do zbudowania szerszego grona fanów naszej biblioteki. Podczas szkolenia uczestnicy dowiedzą się jak stworzyć dobry styl według pięciu kroków. Poznają ponadto narzędzia do pracy nad własnym stylem, nauczą się, jak pisać językiem korzyści oraz jak przełamywać blokadę twórczą, a także dowiedzą się, jak pisać, aby odbiorca chciał czytać.

- „Magia słowa – siła komunikatu. Warsztaty z zakresu kompetencji społecznych”

Celem zajęć jest rozwój kompetencji społecznych pracowników instytucji kultury ułatwiających odnalezienie się w trudnych sytuacjach zawodowych i codziennych, z wykorzystaniem wiedzy i umiejętności o komunikacji interpersonalnej. Na warsztatach uczestnicy zdobędą podstawową wiedzę na temat psychologii, komunikacji interpersonalnej oraz radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych w pracy. Poznają także wybrane mechanizmy społeczne i nauczą się, jak prognozować pewne zachowania.

- „TikTok, stories, rolki – najnowsze formy promocji w 2022 roku”

Krótkie, dynamiczne wideo – ten format będzie w najbliższych latach najefektywniejszą formą komunikacji i promocji w Internecie. TikTok, stories, rolki – to nowe narzędzia, dzięki którym możemy szybko i łatwo wypromować swoje działania i swoją bibliotekę. W trakcie szkolenia uczestnicy poznają specyfikę tworzenia krótkich filmów na TikToka, do instastories, rolek oraz shortów na YouTube. Oprócz tego uczestnicy zapoznają się z technikami tworzenia takich filmów – nagrywaniem, montażem, publikacją – oraz sprzętem potrzebnym do kręcenia filmów – od najprostszego i najtańszego, do bardziej zaawansowanego. Zastanowią się, który ze sprzętów jest im niezbędny w pracy, a z którego mogą zrezygnować. W ostatniej części omówione zostaną narzędzia do montażu filmów – darmowe i płatne. Uczestnicy zapoznają się z podstawowymi opcjami tych narzędzi.

- „Kreatywne formy promocji książki i czytelnictwa w bibliotekach”

Celem szkolenia jest rozwijanie wiedzy i umiejętności praktycznych z zakresu różnorodnych form animacji czytelnictwa w bibliotekach. Ważnym aspektem spotkania będzie pokazanie metod pracy przydatnych w budowaniu dobrych kontaktów z czytelnikami. Szkolenie zostanie oparte na najnowszej literaturze, adekwatnej do wieku i możliwości percepcyjnych odbiorców.

- „Bajkoterapia w procesie wspierania rozwoju dziecka”

Celem szkolenia jest przedstawienie możliwości praktycznego wykorzystania bajek psychoedukacyjnych, psychoterapeutycznych i relaksacyjnych w pracy i zabawie z dziećmi. Ważnym aspektem spotkania będzie pokazanie metod doboru odpowiednich tekstów do wieku dziecka, jego możliwości percepcyjnych, zainteresowań i problemów. Zostanie również omówiony terapeutyczny wpływ bajki w procesie profilaktycznego przeciwdziałania lękom, problemom, zahamowaniom i zaburzeniom dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zajęcia obejmą również metody i formy pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych

- Cykl szkoleniowy „Opracowanie formalne zbiorów bibliotecznych według aktualnych wskazań Biblioteki Narodowej”

Kurs ma na celu zapoznanie uczestników z wytycznymi Biblioteki Narodowej dotyczącymi opracowania różnych typów dokumentów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów gromadzonych w bibliotekach szkolnych – podręczników, programów i materiałów dydaktycznych dla uczniów i nauczycieli, a także zbiorów na nowoczesnych nośnikach (e-booków, publikacji w zdalnym dostępie itp). Zajęcia będą okazją do wspólnego ćwiczenia tworzenia opisów bibliograficznych, a także rozwiązania bieżących problemów dotyczących opracowania zbiorów bibliotecznych w pracy codziennej uczestników. Szkolenie nie będzie się odnosiło do wprowadzania danych bibliograficznych w jakimkolwiek systemie bibliotecznym, ze względu na wykorzystywanie przez biblioteki różnych systemów. Uczestnicy zapoznają się z uniwersalnym schematem opracowania zbiorów, który wykorzystuje się w każdym systemie.

- Pakiety szkoleniowe
- Sześć twarzy bibliotekarza

Kurs adresowany do bibliotekarzy i wszystkich innych, którzy, wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenia zawodowe, szukają inspiracji do nowych działań, są chętni do odkrywania nowych przestrzeni i wyzwań, w twórczy sposób podchodzą do zmiany. Udział w szkoleniach przełoży się na podniesienie ich kompetencji w obszarach codziennej aktywności: świadczenia usług informacyjnych, prowadzenia działań zgodnych z przepisami prawa, realizowania wysokiej jakości spotkań i szkoleń grupowych, umacniania marki biblioteki, kreowania w bibliotece nowej rzeczywistości i elastyczności w radzeniu sobie zarówno w komunikacji z drugim człowiekiem, jak i zadbania o własny spokój i wytrzymałość. Realizowane tematy:

Bibliotekarz infobrokerem
Bibliotekarz trenerem
Bibliotekarz prawnikiem
Bibliotekarz terapeutą
Bibliotekarz kreatorem
Bibliotekarz blogerem

- Pakiet szkoleń dla kadry zarządzającej

Kurs pomyślany dla każdego dyrektora, kierownika, menedżera w instytucji kultury, ale także dla osób przygotowujących się do tej roli. Podczas szkoleń poruszane są tematy dotyczące norm prawnych, zarządzania zespołem, analizy otoczenia oraz planowania długo- i krótkoterminowego. Każde ze szkoleń zostało wzbogacone o narzędzia ułatwiające codzienną pracę dyrektora. Realizowane tematy:

Mapuję otoczenie
Wdrażam RODO i kontrolę zarządczą
Planuję rok dyrektora
Mam swój zespół

- Bądź na bieżąco z *social media*

Kurs pomyślany dla każdego kto zajmuje się promocją i marketingiem w mediach społecznościowych, a także dla osób przygotowujących się do tego zadania. Podczas szkoleń poruszone są tematy dotyczące norm prawnych, przeglądu

mediów, wpływu trendów promocyjnych na zasięgi czy praktycznego tworzenia efektywnych i efektownych materiałów graficznych. Każde ze szkoleń zostało przemyślane jako praktyczna realizacja tematu wzbogacona przykładami i ćwiczeniami aktywizującymi. Realizowane tematy:

Efektowne i skuteczne *social media* – jak samodzielnie tworzyć materiały graficzne

Bądź czujny, zwiększ zasięgi – promocja biblioteki w *social media*

Używanie mediów społecznościowych zgodnie z przepisami prawa

Jak samemu badać swoje media, by widzieć ich mocne i słabe strony?

GRANTY

- Tydzień Bibliotek

Jak co roku Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, we współpracy z bibliotekami, samorządami, mediami realizowało obchody Tygodnia Bibliotek. Tegoroczna XIX edycja rozpoczęła się tradycyjnie 8 maja w Dniu Bibliotekarza i Bibliotek i trwała do 15 maja 2022 r. Inaugurację Tygodnia Bibliotek poprzedziły: webinarium informacyjne dla bibliotekarzy z wszystkich typów bibliotek oraz konferencja prasowa online dla przedstawicieli mediów ogólnopolskich i lokalnych.

W tym roku imprezy i uroczystości Tygodnia Bibliotek organizowane były pod hasłem „Biblioteka – świat w jednym miejscu”. Hasło odnosiło się do biblioteki jako mikro- i makrokosmosu jednocześnie. Z jednej strony, księżnica to swoista oaza w mieście, mały jego fragment, zaledwie punkt, z drugiej strony – drzwi do universum. Autorką hasła jest Grażyna Piskorz, wicedyrektor Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Koncepcja realizacji XIX edycji TB zakładała upowszechnianie czytelnictwa z wykorzystaniem różnych narzędzi komunikacji, w tym Internetu i mediów społecznościowych. W całej Polsce biblioteki wszystkich typów, małe i duże, zorganizowały tysiące okolicznościowych wydarzeń, mających na celu zwiększenie zainteresowania książką, popularyzację wiedzy i informacji o zasobach bibliotek, upowszechnianie swobodnego dostępu do nich, przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi technologicznych i komunikacyjnych. Działania te przybierały różne formy. Promowane były działania bibliotek na rzecz włączenia lokalnej społeczności w projekty, które utrwalają nawyki czytania, aktywizują i pomagają przetrwać w sytuacjach kryzysowych. Szczególna uwaga została skupiona na aktywizacji czytelniczej dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych. Jak co roku SBP zorganizowało dwa konkursy: na najlepszy plakat Tygodnia Bibliotek 2022 oraz na najciekawsze wydarzenie organizowane w ramach Tygodnia Bibliotek 2022. Wyniki konkursów oraz relacje z poszczególnych bibliotek publikujemy na stronie projektu <http://tydzienbibliotek.sbp.pl/>

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Wydawanie czasopisma naukowego „Przegląd Biblioteczny” w latach 2020-2022 i zwiększenie zasięgu jego odbioru

Rok 2022 jest ostatnim rokiem realizacji grantu na wydawanie kwartalnika naukowego „Przegląd Biblioteczny”. W celu zwiększenia zasięgu odbioru czasopisma w środowisku międzynarodowym w niektórych numerach publikowane są artykuły w języku angielskim, autorów polskich i zagranicznych. Wszystkie artykuły opublikowane w „Przeglądzie” mają abstrakty i słowa kluczowe w językach polskim i angielskim; w każdym numerze tłumaczony jest także na język angielski spis treści.

Czasopismo stopniowo umieszczane jest w otwartym dostępie w Internecie (na stronie dostępne są bezpłatnie numery do 2019 roku włącznie <http://czasopisma.sbp.pl/przeglad-biblioteczny/>), a w systemie OJS wersja elektroniczna każdego numeru (zeszytu) ukazuje się pół roku po wersji papierowej <http://www.ojs.sbp.pl/index.php/pb>.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Wydawanie czasopisma „Poradnik Bibliotekarza”, w wersji papierowej i elektronicznej, w latach 2021-2023

Zadanie dotyczy wydawania w latach 2021-2023 ogólnopolskiego czasopisma branżowego „Poradnik Bibliotekarza” (12 numerów w roku), adresowanego przede wszystkim do bibliotekarzy z bibliotek publicznych, szkolnych, pedagogicznych oraz instruktorów z domów kultury. Miesięcznik, wydawany przez SBP od 1949 r. prezentuje różnorodne treści z zakresu szeroko pojętego bibliotekarstwa jako elementu kształtowania kultury współczesnej, praktycznych aspektów zawodu bibliotekarza i jego wpływu na edukację społeczną. Od kilku lat specjalizuje się w upowszechnianiu literatury dla dzieci i młodzieży (stały dział Świat Książki Dziecięcej) oraz nowoczesnych form aktywizacji czytelników i podnoszeniu kompetencji bibliotekarzy w tym zakresie. W bieżącym roku szczególna uwaga będzie zwrócona na gry i quizy inspirowane literaturą w zajęciach z czytelnikami.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP

SBP uzyskało na lata 2021-2022 dofinansowanie na zadanie, którego celem jest rozbudowa i poszerzenie dostępu do zasobu Archiwum Cyfrowego Wydaw-

nictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP. Rozbudowa Archiwum jest niezwykle istotna z tego powodu, że jak dotąd nie ma żadnego tematycznego serwisu popularyzującego wiedzę z zakresu nauki o komunikacji społecznej i mediach (do niedawna bibliologii i informatologii). Archiwum, po modyfikacji, ma szansę stać się nie tylko dziedzinowym serwisem, ale jednocześnie portalem wiedzy fachowej. W takiej postaci będzie przydatne zarówno środowisku naukowemu, jak i praktykom bibliotekarstwa. Zdigitalizowane i udostępnione w Archiwum Cyfrowym zasoby czasopism (naukowych i branżowych) wydawane przez SBP, stanowią około 90% kolekcji czasopism bibliotekarskich ukazujących się na rynku. W ramach zadania każdy z artykułów stanowiących część numeru czasopisma zostanie opracowany jako odrębna jednostka bibliograficzna, co pozwoli na jego wyszukiwalność. Charakterystyka przedmiotowa tworzona będzie w oparciu o Deskryptory Biblioteki Narodowej i język słów kluczowych. Pozwoli to na dotarcie do wersji elektronicznej dokumentów. W ramach zadania procesowi kompleksowego opracowania (formalnego i przedmiotowego) poddanych zostanie około 1900 artykułów z czasopism oraz 200 tytułów książek (prac autorskich i zbiorowych). Pozwoli to szerokiemu gronu odbiorców nie tylko na dostęp do informacji o pracach naukowych, ale i ułatwi dotarcie do ich pełnych testów. Zakres chronologiczny opracowanych materiałów obejmie artykuły z czasopism naukowych wydanych w latach 2000-2021 oraz książek wydanych w latach 1991-2018.

Projekt „Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/512254/2021; kwota dofinansowania 102 000,00 zł; całkowita wartość projektu 116 600,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

- Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania

W ramach projektu opracowanych zostanie i wprowadzonych do bazy kolejnych 7 tys. opisów nagrań utworów polskich kompozytorów i nagrań polskich wykonawców, publikacji dźwiękowym, których współtwórcami są polscy reżyserzy dźwięku, muzykolodzy lub graficy, a także nagrań wydanych przez polskie lub działające na historycznym obszarze Polski firmy fonograficzne. Uwzględnione będą także teksty dotyczące fonografii, przygotowane przez polskich autorów lub wydane w języku polskim. Sporządzenie opisów poprzedzi analiza dostępnych źródeł krajowych i zagranicznych. Bibliografia obejmuje okres od opatentowania przez Thomasa Edisona urządzenia do zapisu i odtwarzania dźwięku, po współczesne dokonania w zakresie nagrań dźwiękowych i filmowych rejestracji muzycznych. W materiałach źródłowych znajdą się polskie i zagraniczne książki, druki ulotne, niepublikowane prace dyplomowe, artykuły z czasopism i inne teksty publicystyczne, przede wszystkim różnego rodzaju noty i wzmianki, a także – stanowiące najliczniejszą grupę – recenzje nagrań. Planowane jest poszerzenie źródeł o kolejne roczniki prestiżowych czasopism, takich jak „The Gramopho-

ne" (najważniejszy światowy periodyk poświęcony fonografii), „Grissando" czy „Ruch Muzyczny". Baza, wyposażona w dodatkowy interfejs w języku angielskim, dostępna będzie na stronie projektu www.sbp.pl/fonografia, gdzie znajdują się też podstawowe informacje o jego realizacji, odniesienia do wcześniejszych zadań. Opracowana zostanie angielska wersja strony internetowej projektu w celu zwiększenia zasięgu upowszechniania zasobów bazy w skali międzynarodowej.

Projekt „Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania" uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/514674/2021; kwota dofinansowania 117 650,00 zł; całkowita wartość projektu 131 150,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

NOWOŚCI WYDAWNICZE

- *Otwarcie / ostrożność / niezdecydowanie: opinie i postawy bibliotekarzy publicznych względem kontrowersyjnych książek dla dzieci* (Magdalena Paul, Michał Zajac)

„Coraz częściej w literaturze dla najmłodszych poruszane są tematy tzw. trudne, z którymi w rzeczywistości spotykają się nawet dzieci. Książki poruszające dorosłe tematy mają pomóc małym czytelnikom zrozumieć świat i poradzić sobie z emocjami. Niejednokrotnie jednak książki, które kwestionują samym swoim istnieniem idyllę dzieciństwa, budzą kontrowersje. (...) Skupiamy się na funkcjonowaniu tych książek w bibliotekach. W dyskursie publicznym pojawiają się regularnie informacje o kontrowersjach związanych z pojawieniem się ich w bibliotekach lub ich zniknięciem z bibliotecznych półek. Zadajemy sobie wtedy pytania: Dlaczego dana książka została uznana za kontrowersyjną? Dlaczego podjęto wobec niej właśnie taką, a nie inną decyzję i czy była to decyzja uzasadniona? I szerzej – jaka jest i jaka powinna być rola bibliotekarza w mediowaniu dostępu czytelników do książki?”

- *Technologiczne aspekty działalności bibliotek w pandemii COVID-19: nowe zadania – nowe usługi – nowy wizerunek* (Małgorzata Kowalska-Chrzanowska)

Publikacja zawiera 13 artykułów, których autorami są dyrektorzy bibliotek, bibliotekarze oraz pracownicy naukowcy, których zainteresowania koncentrują się wokół zastosowań nowoczesnych technologii w bibliotekach. Jej zasadniczym celem jest przedstawienie rozwiązań technologicznych, które zostały wprowadzone przez wybrane biblioteki akademickie, publiczne i pedagogiczne w okresie pandemii COVID-19. Poszczególne teksty dotyczą zastosowań zaimplementowanych w sferze usług bibliotecznych, pracy zdalnej, komunikacji, edukacji bibliotekarzy oraz organizacji wydarzeń online.

- *„Pro Libris”. Lubuskie Pismo Literacko-Kulturalne (2001-2021)* (Jolanta Chwaśtyk-Kowalczyk)

Autorka wprowadza czytelników „w kontekst historyczno-polityczny Ziemi Lubuskiej i sposobów tworzenia oraz utrwalania polskości na tym terenie”. Emocjonalnie kreuje obraz imponującego życia kulturalnego i literackiego, tworzące

go się od 1945 roku przez ludzi twórczych, artystów, dziennikarzy przybyłych na Ziemię Zachodnie.

- *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zybert z okazji 45-lecia pracy naukowej* (red. Robert Kotowski)

Na zawartość Księgi złożyły się opracowania z wielu dziedzin szeroko rozumianych nauk społecznych i humanistycznych, m.in.: bibliologii, muzeologii, historii, stanowiące odzwierciedlenie zainteresowań naukowych i pasji badawczych Jubilatki. Księgę otwierają teksty bezpośrednio odnoszące się do dorobku, działalności naukowo-badawczej i organizacyjnej prof. E.B. Zybert, których kontynuację stanowią artykuły poświęcone tematyce bibliologicznej. Druga część Księgi to artykuły związane z innym obszarem zainteresowań Jubilatki, a dotyczące dziedzictwa kulturowego i zagadnień związanych z kulturą. Wszystko to, zgodnie z zamysłem redakcji, stanowi harmonijną całość skupioną wokół bibliotek i dziedzictwa kultury.

Oprac.: *dr Anna Grzecznowska,
Aldona Zawatkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska*

Tekst wpłynął do Redakcji 10 czerwca 2022 r.

**NAGRODA NAUKOWA SBP
im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO
ZA ROK 2021**

Komisja Nagrody w składzie: prof. Wiesław Babik, prof. Ewa Głowacka, dr hab. Artur Jazdon, prof. Maria Juda, prof. Barbara Sosińska-Kalata, dr hab. Jadwiga Konieczna, prof. Bogumiła Staniów, prof. Marzena Świ-goń, dr hab. Anna Tokarska, dr hab. Jadwiga Sadowska (przewodnicząca Komisji) przeprowadziła głosowanie i wskazała następujące publikacje do nagrodzenia:

Prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym

1. *Kultura bezpieczeństwa informacyjnego w środowisku walki o przewagę informacyjną* / Hanna Batorowska, Kraków: Wydaw. LIBRON – Filip Lohner, 2021, 515 s.

Prace o charakterze informacyjno-dokumentacyjnym

2. *Badania nad książką, biblioteką i informacją w kręgu towarzystw naukowych: Komisja Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (1953-2003)* / Bożena Koredczuk, Wrocław: Wydaw. Uniw. Wroc., 2021, 508 s.

Podręczniki akademickie

3. *Mapy nauki: badania, potencjał oraz wyzwania w przykładach* / Veslava Osińska, Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2021, 211 s., il., tab., bibliogr. (+ e-book)

Prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym

4. *Angielsko-polski słownik IA, UX, UI & SEO* / Jacek Tomaszczyk i Anna Matysek, Katowice: Wydaw. Uniw. Śląskiego, 2021, (e-book).

Jadwiga Sadowska

MARIA LENARTOWICZ
(1925-2021)

18 grudnia 2021 r. zmarła Pani Maria Lenartowicz, starszy kustosz dyplomowany, Członek Honorowy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Odeszła tak jak żyła, bez rozgłosu. Informacja o Jej śmierci dotarła do SBP dopiero w lutym 2022 r. W historii polskiego bibliotekarstwa zapisała się na trwałe jako autorka wydanych w Wydawnictwie SBP *Przepisów katalogowania. Cz. 1. Opis bibliograficzny książki* (1983 i 2. wyd 1986), ale przede wszystkim jako niekwestionowany ekspert z zakresu zasad katalogowania i norm obejmujących całość zagadnień opisu bibliograficznego. Była autorką lub współautorką ponad 60 prac (książek, artykułów, recenzji), głównie dotyczących zasad opisywania różnego typu dokumentów, redagowała lub współredagowała ok. 20 publikacji.

Urodziła się w Warszawie 29 maja 1925 r. W 1936 r. ukończyła szkołę powszechną, a w 1942 r. Państwowe Gimnazjum i Liceum im. Emilii Plater Nr 13, w którym nauka od wybuchu wojny w większości odbywała się na tajnych kompletach, w takim też trybie w 1942 r. zdała maturę. Zainteresowana przedmiotami ścisłymi myślała o architekturze. Przez rok uczęszczała do Żeńskiego Liceum Architektury im. Stanisława Noakowskiego, a następnie na Wydział Architektury podejmując naukę w Szkole Rysunku Technicznego im. Inż. Jagodzińskiego, w działającej w ramach tajnej Politechniki Warszawskiej.

W czasie powstania warszawskiego działała w Wojskowej Służbie Kobiet Pułku „Baszta”, gdzie w stopniu strzelca służyła m.in. jako sanitariuszka i łączniczka, wykonując najróżniejsze potrzebne zadania. Od 1934 r. należała do Warszawskiej

Drużyny Żeńskiej nr 52, a następnie w gimnazjum, od 1936 r. do przyszłolnej Warszawskiej Drużyny Harcerok nr 15 im. Tomasza Zana, w której w czasie okupacji od października 1939 r. była zastępową, a od grudnia 1941 r. drużynową. Drużyna ta już od października 1939 r. podjęła służbę pomocniczą w okupowanej Warszawie.

Brała udział w powstaniu warszawskim na Mokotowie w oddziale Wojskowej Służby Kobiecej, stacjonującym na rogu ul. Goszczyńskiego i Krasickiego, a po zburzeniu tej willi (została tam zasypana), na ul. Wiktorskiej. Służba w czasie powstania warszawskiego była naturalną kontynuacją działalności harcerskiej. Wyszła z Mokotowa 27 września 1944 r. wraz z ludnością cywilną i przez baraki na polu wyścigów konnych przeszła do Pruszkowa, skąd udało się Jej po trzech dniach wydostać i połączyć z rodziną w Grodzisku. 26 września 1996 r. za blisko 5-letnią służbę w Szarych Szeregach otrzymała uprawnienia kombatanta. W 2001 r. została mianowana na stopień podporucznika, a w 2003 r. – porucznika.

W 1945 r. rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, po roku kontynuowała je na Uniwersytecie Łódzkim, uzyskując w 1952 r. magisterium z filozofii w zakresie filologii polskiej. Od roku akademickiego 1947/48 uczęszczała na wykłady i zdawała wymagane egzaminy w katedrze bibliotekoznawstwa UŁ i na podstawie pracy *Jan Daniel Hoffmann jako historyk drukarstwa polskiego*, pisanej pod kierunkiem prof. Jana Muszkowskiego, uzyskała magisterium z bibliotekoznawstwa.

Zgodnie z uzyskanym wykształceniem pracowała jako bibliotekarka: w Bibliotece Publicznej m.st. Warszawy (1952-1955 i 1970-1972), w Bibliotece Narodowej (1955-1970) i w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (1972-1992). W grudniu 1992 r. przeszła na emeryturę. W 1970 r. nie powiodły się plany utworzenia dla Niej samodzielnego stanowiska ds. opracowania nowych przepisów katalogowania w Bibliotece Narodowej i to zapewne był powód jej powrotu na krótko do Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Dopiero w sierpniu 1972 r., staraniem Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek MKiSz, po przejściu do Biblioteki PAN w Warszawie podjęła pracę nad nowymi przepisami katalogowania, zakończoną ich publikacją w 1983 r.

Prowadziła działalność dydaktyczną z zakresu bibliotekarstwa i bibliografii. Od stycznia 1955 do czerwca 1956 r. uczyła bibliografii w Państwowym Liceum Bibliotekarskim w Warszawie oraz w 1955 r. była członkiem Komisji Egzaminacyjnej po Państwowym Kursie Bibliotekarskim.

Pracowała społecznie w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, gdzie od 1956 r. była przewodniczącą Sekcji Bibliograficznej ZO Stołecznego, a w latach 1957-1963 przewodniczącą tej sekcji przy Zarządzie Głównym. Od 1958 r. była sekretarzem Komisji Bibliograficznej Narodowej przy ZG SBP. W latach 1961-1962 pełniła funkcję sekretarza Zespołu ds. Katalogowania Alfabetycznego przy Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa Rady Kultury i Sztuki, a od 1963 r. członkiem odpowiedniej Komisji przy Zarządzie Głównym SBP.

Przez cały okres działalności zawodowej była członkiem dwóch Komisji Normalizacyjnych: działającej w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej oraz działającej w Instytucie Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. Od 1994 do 2013 r. była przedstawicielką SBP w Komitecie technicznym PKN nr 242 ds. Informacji i Dokumentacji.

W latach 1969-1977 uczestniczyła w pięciu zagranicznych konferencjach międzynarodowych poświęconych zasadom opisywania książek oraz wydawnictw ciągłych.

Przez 30 lat, od 1974 r. uczestniczyła w pracach redakcyjnych „Przeglądu Bibliotecznego”, w latach 1975-1978 jako sekretarz redakcji, 1979-1987 jako członek komitetu redakcyjnego i rady redakcyjnej, 1988-2003 jako zastępca redaktora naczelnego, a w 2004, po przejęciu PB przez SBP przez rok jako redaktor naczelny tego kwartalnika.

Od stycznia 2005 r. dołączyła do Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego wchodząc do Kolegium Redakcyjnego serii SBP „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”. Redagowała t. 10, tej serii, współredagowała t. 11 i 12, wspierała redagowanie t.14-16. Jeszcze w 2020 r. uczestniczyła w spotkaniach Kolegium Redakcyjnego, które odbywały się w jej mieszkaniu.

Przez blisko 15 lat, już od 1991 r. wspomagała jako ekspert i redaktor przygotowanie pierwszych publikacji związanych z opracowaniem materiałów metodycznych poprzedzających komputeryzowanie katalogu BUW i na początku jeszcze czterech dużych bibliotek akademickich (Jagiellońskiej, BUWr, Uniwersyteckiej w Gdańsku i Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie). Były to formaty „Foka”, początkowo w standardzie UNIMARC, a potem całe serie formatów i materiałów metodycznych, już w standardzie USMARC i MARC, wspomagających uruchomienie Centralnej Kartoteki Hasel Wzorcowych w 1993, a następnie w 2002 r. katalogu centralnego NUKAT. Do aktywnej współpracy z BUW zaprosiła Panią Marię Anna Paluszkiewicz. Tworzyły obie znakomicie współpracujący duet. Anna Paluszkiewicz, informatyczka, doskonale znała i rozumiała specyfikę pracy systemów bibliotecznych, ale też perfekcyjnie nauczyła się zasad katalogowania. Maria Lenartowicz, ekspert w zakresie zasad katalogowania i normalizacji, świetnie rozumiała i czuła reguły operowania danymi w systemach bibliotecznych. Było to godne podziwu i imponujące, ponieważ sama nigdy nie korzystała z komputera nawet w funkcji edytora tekstu. Pani Maria w naturalny sposób uczestniczyła w tych pracach, bądź jako współautor czy redaktor opracowań, bądź jako ekspert, m.in. w tak banalnych wydawałoby się, ale trudnych sprawach, jak terminologia służąca do opisywania nowych zjawisk w obszarze katalogowania, związanych z procesem komputeryzacji katalogów bibliotecznych. Gdy w ostatnim kwartale 1992 r. dołączyłam do Oddziału Automatyzacji BUW współpraca z Marią Lenartowicz stała się dla mnie czymś naturalnym i oczywistym. Towarzystwo nam w najgorętszych naradach merytorycznych, warsztatach, szkoleniach, konferencjach, opracowywaniu i publikowaniu materiałów szkoleniowych przez kolejne 15 lat – gdy w 1993 r. w BUW utworzono (CKHW), a także w procesie projektowania katalogu centralnego NUKAT, jego wdrażania i wreszcie uruchomienia 5 lipca 2002 r. Gdy obchodziliśmy 5-lecie współkatalogowania w katalogu NUKAT, Pani Maria znalazła się w gronie honorowych patronów organizowanej wówczas w BUW (23-25 stycznia 2008 r.) uroczystej międzynarodowej konferencji. Moje kontakty z Panią Marią skupiały się na zagadnieniach związanych z promocją i upowszechnianiem zagadnień związanych komputeryzowaniem katalogów bibliotecznych. Zachęcała, wręcz przymuszała nas do pisania o tych sprawach. W 2004 r., gdy była redaktorem naczelnym „Przeglądu Bibliotecznego” ukazał się podwójny zeszyt PB dedykowany

zmarłej wówczas niespodziewanie Ani Paluszkiewicz, ale w całości poświęcony głównie zagadnieniom związanym z projektowaniem i prowadzeniem katalogu centralnego. Miałam przyjemność i zaszczyt redagować z Nią ten zeszyt, a także pisać teksty pod Jej redakcją. Miała niezwykłą umiejętność redagowania tekstów, a posługiwała się przy tym wyłącznie dobrze zaostrzonym ołówkiem i dobrą gumką.

Otrzymała Nagrodę Naukową im. Adama Łysakowskiego za: 1984 r. i w 1993 r., wspólnie z Anną Paluszkiewicz za lata 1996-2000 oraz w 1993 r. Godność Członka Honorowego SBP oraz wiele odznaczeń państwowych: w 1980 Złoty Krzyż Zasługi, w 1985 – Medal Komisji Edukacji Narodowej, w 1989 r. Kawalerski Order Odrodzenia Polski, w 1995 r. Krzyż Zasługi dla ZHP z Rozetą i Mieczami, w 2006 r. odznakę Zasłużony dla Warszawy, w 2007 r. srebrny medal Zasłużony Kulturze Gloria Artis, w 2014 Medal Pamiątkowy z okazji 70 rocznicy Powstania Warszawskiego. Wydaje się jednak, że najważniejszy dla niej był Krzyż Zasługi dla ZHP z Rozetą i Mieczami. Tylko ten wymieniła, gdy jako Sekretarz Generalny ZG SBP przygotowując w 2007 r. wniosek o przyznanie Jej medalu Gloria Artis, zadzwoniłam do Niej z prośbą o informację o posiadanych odznaczeniach.

Pani Maria nie miała zwyczaju opowiadać o sobie, niechętnie powracała do wojennych i powstańczych wspomnień, które wycisnęły głębokie, bolesne piętno w Jej psychice. Pamięć o powstaniu warszawskim obchodziła na swój sposób, uczestnicząc głównie w spotkaniach i uroczystościach pod pomnikiem Pułku „Baszta” w parku Dreszera. W środowisku bibliotekarskim była autorytetem w zakresie przepisów katalogowania, haseł i normalizacji. W działaniu była zdecydowana, precyzyjna, pracowita, skromna i życzliwa. Na rzecz bibliotekarstwa i środowiska bibliotekarskiego pracowała niemal 68 lat.

Maria Burchard

Tekst wpłynął do Redakcji 30 maja 2022 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zapatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisie dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

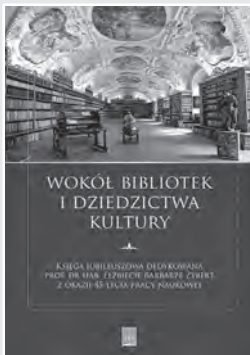
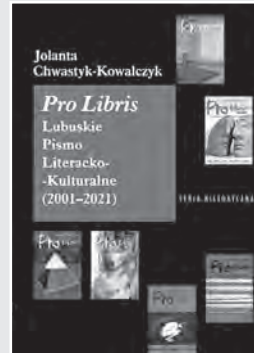
US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

NOWOŚCI

WYDAWNICTWA NAUKOWEGO I EDUKACYJNEGO
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Zapraszamy do sklepu (wydawnictwo.sbp.pl ; sprzedaz@sbp.pl)

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Dział Sprzedaży 02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 608-28-26
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie Naukowym i Edukacyjnym SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP

Cena prenumeraty na 2022 r. – 196 zł

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Warszawa 2022
Łamanie: Ewa Majewska
Druk i oprawa: Fabryka Druku Sp. z o.o.
www.fabrykadruku.pl

